

Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області

Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища Кіровоградської області

2011 рік

Шановна громадо!

Сьогодні наше покоління стоїть на варті збереження та відтворення довкілля. Тому подолати проблемні питання та налагодити стосунки людини з природою - наше з вами завдання.

Кіровоградщина - різноманітний і привабливий край, розташований у географічному центрі України в південній частині Придніпровської височини. Поверхня області являє собою підвищену хвилясту рівнину, розчленовану густою мережею річкових долин, ярів і балок.

Найбільшою цінністю Кіровоградщини є родючі чорноземи, і звичайно, різноманітна природа лісостепової та степової зон.

В основі території області лежить докембрійський кристалічний фундамент, розсічений лініями розломів на окремі блоки – Кіровоградський та Білоцерківсько-Одеський. Наявністю цього зумовлено багатство та різноманітність мінеральних ресурсів. В надрах області розвідано 31 вид корисних копалин, відкрито 390 родовищ, з яких розробляється 71.

Щороку Державним управлінням охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області систематизуються дані про стан довкілля регіону, надані суб'єктами екологічного моніторингу, які здійснюють контроль і спостереження за станом атмосферного повітря, земельних та водних ресурсів, рослинного та тваринного світу, у “Регіональну доповідь про стан навколишнього природного середовища Кіровоградської області”.

Мета “Регіональної доповіді про стан навколишнього природного середовища Кіровоградської області” – здійснити комплексну оцінку довкілля Кіровоградської області. Це має сприяти зміцненню потенціалу суспільної свідомості, підвищенню компетентності всіх тих, хто ухвалює відповідальні для суспільства і сталого розвитку рішення. Узагальнені матеріали, які зібрані у виданні “Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища Кіровоградської області” висвітлюють не тільки основні факти щодо стану довкілля, але й здійснюють комплексний, ґрунтовний аналіз причинно-наслідкових зв'язків між господарською діяльністю суспільства та впливом цих дій на навколишнє природне середовище.

Держуправління висловлює вдячність за інформацію щодо стану довкілля в області, яку надали установи та організації області, зокрема, головні управління: статистики, агропромислового розвитку, Держкомзему, житлово-комунального господарства, економіки, промисловості та

розвитку інфраструктури, охорони використання та відтворення водних живих ресурсів та регулювання рибальства; обласні управління: меліорації і водного господарства, лісового та мисливського господарства, освіти і науки, культури і туризму, територіальне управління Держгірпромнагляду, Державна екологічна інспекція в Кіровоградській області, Кіровоградська обласна санітарно-епідеміологічна станція, Кіровоградський обласний центр з гідрометеорології, ДП “Кіровоградстандартметрологія”, представників громадськості тощо.

Керуючись природоохоронним законодавством, Держуправління продовжувало здійснювати управління у галузі охорони довкілля та проводити на території області єдину державну екологічну політику.

Сподіваюсь, що це видання стане провідним як для фахівців – екологів, так і для тих, кому не байдуже здорове, безпечне майбутнє наших поколінь.

Вирішення зазначених проблем потребує переосмислення людством шляхів подальшого розвитку. Для нашого регіону і для України в цілому це завдання є пріоритетним, якому мають бути підпорядковані державна екологічна політика та господарська діяльність.

Шановний читачу! Всі ми живемо на одній планеті, і забруднюючи природу ми шкодимо, у першу чергу, собі та своїм нащадкам. Тому зробимо хоча б один крок до покращення стану довкілля, зробимо навколишнє середовище кращим, і надалі не забуватимемо про його охорону та збереження природних скарбів. Саме від нас залежить наше майбутнє!

З повагою
Начальник державного управління
охорони навколишнього природного
середовища в Кіровоградській області

ЗМІСТ

Регіональної доповіді про стан навколишнього природного середовища Кіровоградської області у 2010 році

Вступне слово	2
1 Загальні відомості	7
1.1 Географічне розташування та кліматичні особливості території Кіровоградської області	7
1.2 Соціальний та економічний розвиток області, формування механізму збалансованого (сталого) розвитку Кіровоградської області	8
2 Стан атмосферного повітря	9
2.1 Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря	9
2.1.1 Динаміка викидів забруднюючих речовин стаціонарними та пересувними джерелами	10
2.1.2 Динаміка викидів найпоширеніших забруднюючих речовин в атмосферне повітря на території області	13
2.1.3 Основні забруднювачі атмосферного повітря (за галузями економіки)	16
2.3 Якість атмосферного повітря в населених пунктах	20
2.4 Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря	22
2.5 Використання озоноруйнівних речовин та їх вплив на довкілля	22
2.6 Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття	22
2.7 Заходи, спрямовані на поліпшення якості атмосферного повітря	23
3 Зміна клімату	24
3.1. Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів	24
3.2. Національна система оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів	25
3.3. Політика у сфері адаптації до зміни клімату	25
4 Стан водних ресурсів	26
4.1 Водні ресурси та їх використання	26
4.1.1 Загальна характеристика	26
4.1.2 Водозабезпеченість територій області	27
4.1.3 Водокористування та водовідведення	28
4.2 Забруднення поверхневих вод	31
4.2.1 Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод	31
4.2.2 Основні забруднювачі водних об'єктів (за галузями економіки)	35
4.3 Якість поверхневих вод	36
4.3.1 Оцінка якості вод за гідрохімічними показниками	36
4.3.2 Гідробіологічна оцінка якості вод та стан гідробіоценозів	38
4.3.3 Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію	38
4.3.4 Радіаційний стан поверхневих вод	39
4.4 Якість питної води та її вплив на здоров'я населення	39
4.6 Заходи щодо поліпшення стану водних об'єктів	40
5 Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, розвиток природно-заповідного фонду та формування національної екологічної мережі	42
5.1 Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі	42
5.1.1 Загальна характеристика	42
5.1.2 Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття	42
5.1.3 Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття	43

5.1.4	Формування національної екомережі	44
5.1.5	Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами	45
5.2	Охорона, використання та відтворення рослинного світу	45
5.2.1	Загальна характеристика рослинного світу	46
5.2.2	Лісові ресурси	48
5.2.3	Стан використання природних недревних рослинних ресурсів	50
5.2.4	Охорона та відтворення видів рослин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів України	50
5.2.5	Адвентивні види рослин	59
5.2.6	Стан зелених насаджень	60
5.3	Охорона, використання та відтворення тваринного світу	61
5.3.1	Загальна характеристика тваринного світу	61
5.3.2	Стан та ведення мисливського господарства	73
5.3.3	Стан та ведення рибного господарства	74
5.3.4	Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів України	76
5.3.5	Інвазивні види тварин та їх вплив на аборигенне біорізноманіття	81
5.3.6	Заходи щодо збереження тваринного світу	81
5.4	Природні території, що підлягають особливій охороні	82
5.4.1	Стан і розвиток природно-заповідного фонду Кіровоградської області	84
5.5	Стан рекреаційних ресурсів та розвиток курортних зон	85
5.6	Історико-культурна спадщина	87
5.7	Туризм як фактор впливу на довкілля	88
6	Стан земельних ресурсів і ґрунтів	89
6.1	Структура та використання земельних ресурсів	89
6.1.1	Структура та динаміка змін земельного фонду Кіровоградської області	90
6.1.2	Господарська освоєність земельних угідь	91
6.2	Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси	92
6.3	Стан і якість ґрунтів	93
6.3.1.	Якість ґрунтів сільськогосподарського призначення	93
6.3.2	Забруднення ґрунтів	93
6.3.3.	Деградація ґрунтів	95
6.4	Оптимізація використання та охорона земель	97
7	Надра	100
7.1.	Мінерально-сировинна база	100
7.1.1.	Стан та використання мінерально-сировинної бази	100
7.2.	Система моніторингу геологічного середовища	103
7.2.1.	Підземні води: ресурси, використання, якість	103
7.2.2.	Екзогенні геологічні процеси	104
7.3.	Геологічний контроль за вивченням та використанням надр	104
7.4.	Дозвільна діяльність у сфері використання надр	105
8	Відходи	106
8.1	Структура утворення та накопичення відходів	106
8.2	Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)	108
8.3	Використання відходів як вторинної сировини	114
8.4	Транскордонне перевезення відходів	114
8.5	Державне регулювання в сфері поводження з відходами	114
9	Екологічна безпека	116
9.1	Екологічна безпека як складова національної безпеки	116
9.2	Об'єкти, що становлять підвищену екологічну небезпеку	116
9.3	Радіаційна безпека та радіоекологія	117
9.3.1	Радіаційне забруднення територій	117

9.3.2	Радіоактивні відходи	120
10	Промисловість та її вплив на довкілля	121
10.1	Структура та обсяги промислового виробництва	121
10.2	Вплив на довкілля	123
10.2.1	Гірничодобувна промисловість	123
10.2.2	Металургійна промисловість	124
10.3	Заходи з екологізації промислового виробництва	125
11	Сільське господарство та його вплив на довкілля	126
11.1	Соціально-економічні тенденції в сільському господарстві	126
11.2	Вплив на довкілля	127
11.2.1	Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження	127
11.2.2	Використання пестицидів	128
12	Енергетика та її вплив на довкілля	129
12.3	Вплив енергетичної галузі на довкілля	129
12.4	Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики	129
13	Транспорт та його вплив на довкілля	130
13.1	Транспортна мережа України	130
13.1.1	Структура та обсяги транспортних перевезень	130
13.2	Вплив транспорту на довкілля	131
13.3	Заходи щодо зменшення впливу транспорту на довкілля	132
14	Збалансоване виробництво та споживання	133
14.1	Структурна перебудова та екологізація економіки	133
14.2	Впровадження елементів “більш чистого виробництва” в області	134
14.3	Ефективність використання природних ресурсів	134
15	Державне управління у сфері охорони навколишнього природного середовища	135
15.1	Регіональна екологічна політика	135
15.2	Удосконалення системи управління та нормативно-правового регулювання у сфері охорони довкілля та екологічної безпеки	136
15.3	Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства	140
15.4	Виконання цільових екологічних програм	142
15.5	Моніторинг навколишнього природного середовища	143
15.6	Державна екологічна експертиза	145
15.7	Економічні засади природокористування	149
15.7.1	Економічні механізми природоохоронної діяльності	149
15.7.2	Стан фінансування природоохоронної галузі	150
15.8	Стандартизація, метрологія у сфері охорони довкілля і природокористування	152
15.9	Дозвільна діяльність у сфері природокористування	153
15.10	Екологічний аудит та екологічне страхування	154
15.12	Участь громадськості у процесі прийняття екологічно значущих рішень	156
15.12.1	Діяльність громадських екологічних організацій	161
15.12.2	Діяльність громадських рад, об'єднань, тематичних робочих груп і мереж	164
15.13	Екологічна освіта та інформування	165
	Висновки	169

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

1.1. Географічне розташування та кліматичні особливості області

Кіровоградщина - різноманітний і привабливий край, розташований у географічному центрі України між Дніпром та Південним Бугом, у південній частині Придніпровської височини. Поверхня області являє собою підвищену хвилясту рівнину, розчленовану густою мережею річкових долин, ярів і балок. Пересічні висоти перебувають у межах 110-260 м над рівнем моря. За розміром Кіровоградська область, площа якої складає 24,6 тис. км², посідає 14 місце в Україні.

Рельєф Кіровоградської області за походженням переважно ерозійний. Основними й найпоширенішими формами рельєфу є вододільні плато, річкові долини, яри та балки.

Клімат області помірно-континентальний, недостатньо вологий, з добре виявленими порами року. Середньорічна температура повітря 7-8 °С. Зима мало снігова, м'яка з частими відлигами. Середньомісячна температура найхолоднішого періоду зими (січень-лютий) по області мінус 5-8 °С.

У зимовий період досить частими є циклони з Атлантики та Середземного моря. Під час їхнього проходження настає відлига, утворюються туман та мряка, випадає сніг або дощ. У другій половині літа на території Кіровоградщини часто встановлюється антициклонний тип погоди з високими температурами повітря до + 38 °С та тривалими посухами.

Атмосферні опади розподіляються нерівномірно – за теплий період (червень-жовтень) випадає в середньому 280-335 мм, за холодний (листопад-березень) – 125-140 мм. Літні опади мають здебільшого зливовий характер, що зумовлює формування інтенсивного поверхневого стоку та розвиток ерозійних процесів. У той же час у степовій зоні мають місце бездощові періоди тривалістю 30-40 днів. Сніговий покрив утворюється кожної зими і лежить 60-80 днів. Перший сніг випадає у другій половині листопада. Сталий сніговий покрив формується у другій-третьій декадах грудня, сходить наприкінці лютого або на початку березня.

Клімату Кіровоградщини властиві і небезпечні явища погоди – такі, як сильні зливи, град, ожеледь, пилові бурі тощо. Нерідким явищем у степовій зоні є пилові або чорні бурі та суховії до 25-30 м/с, характерні для осінньо-літнього періоду, які завдають великих збитків господарству зменшенням або повною загибеллю врожаю.

На просторах нашого краю протікає 438 річок загальною довжиною 5558 км, із них 2 – великі, 8 – середніх, інші – малі. Річки Кіровоградщини належать до басейнів Дніпра і Південного Бугу, які є найбільшими річками в області. Протяжність по території області р.Дніпро - 68 км, Південного Бугу – 84 км. Основними в межах області є також ріки Інгулець, Тясмин, Інгул, Синюха, Велика Вись, Чорний Ташлик і Ятрань.

1.2. Соціальний та економічний розвиток області

Область утворена 10 січня 1939 року.

Складається область з 23 адміністративних районів, з них - 2 райони у місті Кіровограді, а також 12 міст, з яких 4 обласного підпорядкування, 27 селищ міського типу, 998 сільських населених пунктів. Розвиненими містами з промисловим виробництвом, крім обласного центру, є міста обласного підпорядкування Олександрія і Світловодськ, а також великі залізничні вузли Знам'янка і Помічна.

Чисельність наявного населення області станом на 01.01.2011 року становила 1010,0 тис. чоловік, з них 625,4 тис. осіб – міське, 384,6 тис. осіб – сільське населення. Щільність населення – 41,0 чол. на км². В області мешкають представники майже 30 національностей. Українці складають 90,1%, росіяни - 7,5%, представники інших національностей - 2,4%.

Кіровоградщина являє собою підвищену хвилясту рівнину, розчленовану густою мережею річкових долин, ярів і балок. З інтенсивною господарською діяльністю пов'язане виникнення техногенних форм рельєфу – кар'єрів, вуглерозрізів, гребель, курганів, штучних зрошувальних систем, які порушують природну рівновагу в екосистемах та активізують негативні природні процеси – ерозію, зсуви, підтоплення, заболочення.

Загальна площа території області складає 2458,8 тис. га., з них 2041,6 тис. га, або 83,1% займають сільськогосподарські угіддя, що свідчить про високий рівень сільськогосподарського освоєння земель.

У структурі сільгоспугідь рілля складає 71,8%, багаторічні насадження – 1%, сіножаті і пасовища – 10,2%. Розораність земель становить 74,0%.

Ґрунтовий покрив на території області характерний для перехідної зони від південного лісостепу до північного лісостепу і представлений більш, ніж 50 відмінами ґрунтів. Ґрунти мають високу родючість. У північній частині області переважають чорноземи - потужні малогумусні й середньогумусні із вмістом гумусу відповідно 5% та трохи більше 5,5%. Для південно-західних районів найбільш поширеними ґрунтами є чорноземи звичайні, середньо та малогумусні, а в південній частині - чорноземи звичайні неглибокі малогумусні та малопотужні. За механічним складом ґрунти північних районів - важкосуглинкові, південних - легкосуглинкові, а в Придніпров'ї - легко- та середньосуглинкові.

Загальна площа земель лісового призначення області складає 184,3 тис. га, з них вкритих лісом – 103,2 тис. га. Фактична лісистість території області 7,4%. Площа лісів у розрахунку на одну особу - 0,1 га, запас деревини на одну особу - 18,5 м³. Щорічно в області створюється близько 1 тис. га лісових культур. Загальний запас деревини в лісах Кіровоградщини становить 18,701 млн. м³. Постійними лісокористувачами щорічно заготовлюється 4,7 - 48,0 тис. м³ деревини.

Однією з найважливіших структурних ланок економіки області є промисловість, яка забезпечує 21,3% валової доданої вартості (ВДВ), що створюється в області, та 3,1% ВДВ України.

Промисловий комплекс охоплює 11 провідних галузей: добувна промисловість – 3,5%; переробна промисловість – 78,4%, (виробництво харчових продуктів, напоїв – 41,9%; легка промисловість – 0,4%; оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів – 0,9%; целюлозно – паперове виробництво та видавнича діяльність – 0,6%, хімічна та нафтохімічна промисловість – 2,8%, виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції – 2,5%, металургійне виробництво та виробництво металевих виробів – 10,5%; машинобудування – 17,8%), виробництво та розподілення електроенергії, газу та води – 18,1%.

На товарному ринку України область займає провідні позиції у виробництві графіту, насосів та гідравлічних моторів, мостових електричних кранів, продукції харчової промисловості: м'ясо-молочних продуктів, цукру, олії та інших.

В галузевій структурі сільського господарства провідне місце належить рослинництву, питома вага якого складає 75,4%. Основні культури, які вирощуються на території області: зернові (озима пшениця, ячмінь, кукурудза на зерно, гречка); зернобобові (горох); технічні культури (соняшник, цукровий буряк). Садівництво представлене вирощуванням яблук, груш, слив, вишні та ягід.

Область має розвинуту транспортну мережу. Транзитні перевезення здійснюються у напрямках Київ - Одеса, Донбас - Карпати. На Одеському напрямку залізничні колії пов'язують найважливіші промислові та сільськогосподарські південні та центральні райони України. Довжина доріг державного значення складає 732,1 км. Територією області проходять 9 міжнародних автомагістралей, 4 газопроводи та 2 нафтопродуктопроводи.

2. СТАН АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ

2.1. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря

Охорона повітряної оболонки Землі є основною проблемою людства, а атмосферне повітря один із життєво важливих елементів навколишнього природного середовища. Воно є носієм тепла, вологи, захисником екосистем від згубних ультрафіолетових випромінювань, важливим чинником фотосинтезу. В атмосфері відбуваються глобальні метеорологічні процеси, формується клімат і погода. Але щорічно в атмосферне повітря викидається величезна кількість різноманітних речовин, кожна з яких небезпечна для навколишнього середовища.

Однією з екологічних проблем Кіровоградської області є забруднення атмосферного повітря антропогенними джерелами (промисловість, транспорт, опалювальні системи). З метою обмеження та попередження негативного

впливу викидів речовин-забруднювачів розроблена система контролю за викидами на джерелах їх виділення та на спеціально вибраних контрольних точках по фактичному забрудненню атмосферного повітря. Тому для підприємств та організацій, незалежно від форм власності, в обов'язковому порядку розробляється ряд документів, які необхідні для регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферу:

- здійснення державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря;
- розробка короткострокових та довгострокових планів заходів підприємств;
- розробка екологічних програм щодо зниження викидів забруднюючих речовин в атмосферу.

2.1.1. Динаміка викидів забруднюючих речовин стаціонарними та пересувними джерелами

В 2010 році в атмосферне повітря Кіровоградської області надійшло 72,2 тис. тонн забруднюючих речовин, що на 3,6 тис. тонн (4,7%) менше ніж у 2009 році (таблиця 2.1.1.1), в тому числі:

- від стаціонарних джерел забруднення в атмосферне повітря викинуто 14,8 тис. тонн забруднюючих речовин, що на 3,4 тис. тонн, (на 18,8%) менше ніж у 2009 році;
- від пересувних джерел 57,6 тис. тонн, що на 0,2 тис. тонн, (на 0,4%) менше ніж у минулому році.

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря

Таблиця 2.1.1.1

Роки	Викиди в атмосферне повітря, тис.т.			Щільність викидів у розрахунку на 1 км ² , кг	Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг	Обсяг викидів на одиницю ВРП (валовий регіональний продукт у фактичних цінах)
	Всього	у тому числі				
		стаціонарними джерелами	пересувними джерелами			
2005	70,3	33,0	37,3	2,8	64,9	6877 млн. грн
2007	80,3	20,2	60,1	2,9	68,5	9899 млн. грн
2008	75,2	14,2	61,0	3,0	72,7	13961 млн.грн
2009	75,8	18,2	57,6	3,1	74,2	13389 млн.грн
2010	72,2	14,8	57,4	2,9	71,2	-*

* - дані по ВРП за 2010 рік Держкомстатом будуть представлені у 2012 році

Відчутну шкоду повітряному басейну завдає експлуатація автомобільного транспорту. Протягом 2010р. від автотранспорту в повітря надійшло 49,3 тис. тонн шкідливих речовин, що на 0,5 тис. тонн менше, ніж у попередньому році. Від усіх видів транспорту (в т.ч. автомобільного) викид становить 57,4 тис. тонн (на 0,4% менше ніж у 2009 році). Розподіл викидів

забруднюючих речовин між пересувними засобами наведено у діаграмі 1.

Діаграма 1

Розподіл викидів забруднюючих речовин між пересувними засобами у 2010 році

(відсотків)

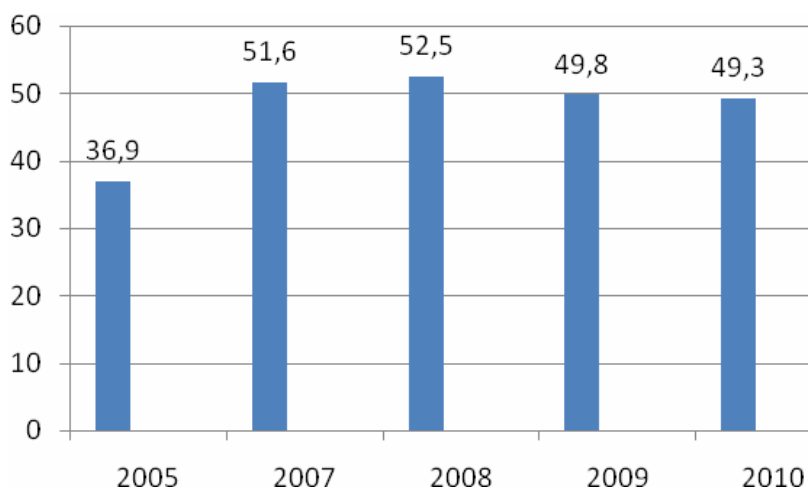

В діаграмі 2 представлено динаміку викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від усіх видів транспорту.

Діаграма 2

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від усіх видів транспорту

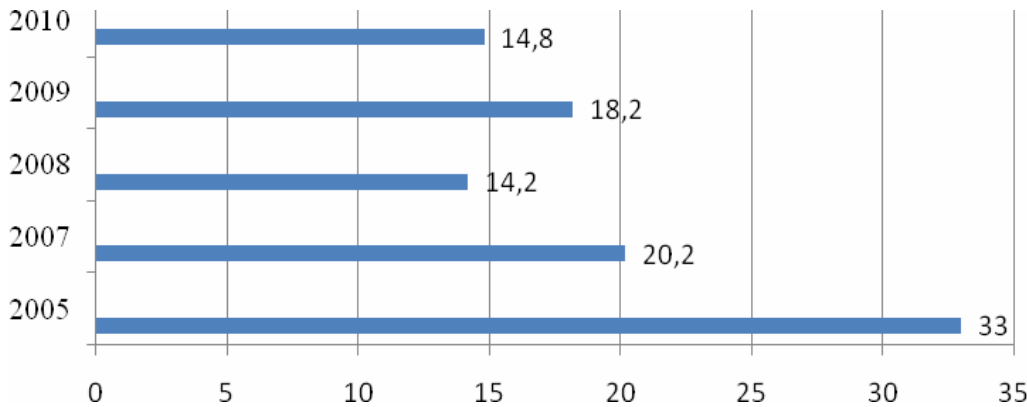
(тис.т)

Починаючи з 2005 року, обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел помітно скорочуються (діаграма 3).

Діаграма 3

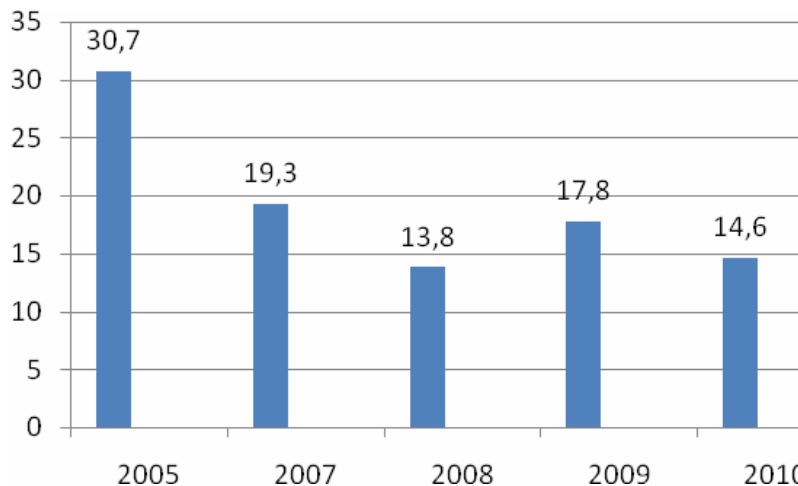
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення (тис.т)

У середньому від діяльності одного підприємства у повітря надійшло 61,3 т забруднюючих речовин. У розрахунку на 1 км² припадає 600,4 кг викидів забруднюючих речовин, а на одну особу – 14,6 кг, що на 3,2 кг менше ніж у минулому році (діаграма 4).

Діаграма 4

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення (кг; на 1 особу)

У 2010р. найбільше викинуто в атмосферне повітря оксиду вуглецю (34,4%), речовин у вигляді суспендованих твердих частинок (28%), сполук азоту (11,5%), діоксиду та інших сполук сірки (8,8%), метану (7,9%), не метанових летких органічних сполук (4,8%).

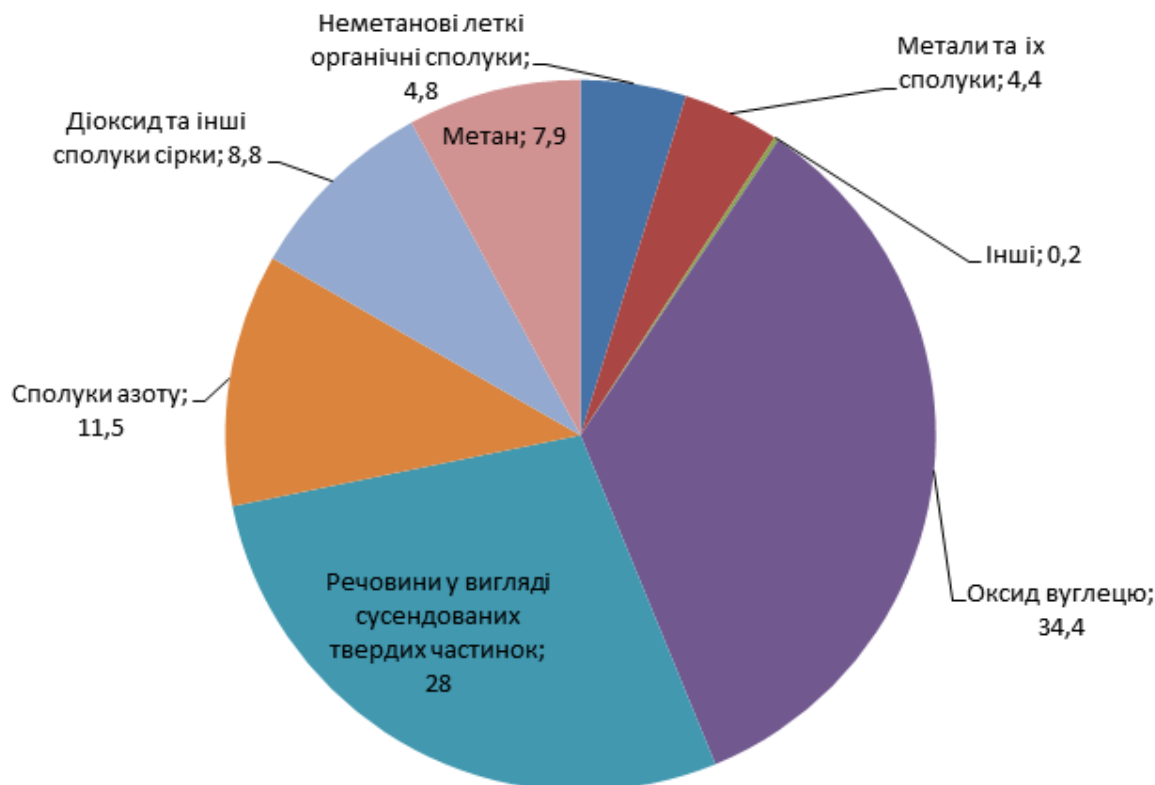
Із загального обсягу викидів забруднюючих речовин викиди метану та оксиду азоту, які належать до парникових газів, склали 1,2 тис.т або 8,3% загального обсягу по області. Крім того, в атмосферу надійшло 840,5 тис.т діоксиду вуглецю, який також має парникову дію. Хімічний склад

викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел наведено в діаграмі 5.

Діаграма 5

Хімічний склад викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел забруднення у 2010 році

(відсотків)

2.1.2. Динаміка викидів найпоширеніших забруднюючих речовин у містах області

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення у регіоні по окремих населених пунктах, тис.т

Таблиця 2.1.2.1

	2005	2007	2008	2009	2010
Всього,	15,6	9,6	3,7	2,8	2,5
м. Кіровоград	2,4	3,0	2,9	2,0	2,1
м. Олександрія	12,5	5,8	0,2	0,2	0,1
м. Знам'янка	0,4	0,3	0,2	0,2	0,1
м. Світловодськ	0,3	0,5	0,4	0,4	0,2

Динаміка викидів стаціонарними джерелами в атмосферне повітря, в тому числі по найпоширеніших речовинах (речовини у вигляді суспендованих твердих частинок, діоксид сірки, діоксид азоту, оксид вуглецю) в цілому по області та в розрізі населених пунктів, тис. тонн

Таблиця 2.1.2.2

Олександрія	Олександрія	Олександрія	Олександрія	Олександрія	Олександрія	2005 р.		2007р.		2008 р.		2009 р.		2010 р.	
						В Т.Ч.		В Т.Ч.		В Т.Ч.		В Т.Ч.		В Т.Ч.	
						разом	пил	діоксид сірки	діоксид азоту	ж	разом	разом	разом	разом	разом
						12 534	2 415								
						8 829	0 652								
						7 717	0 296								
						0 273	0 204								
						0 06	0 264								
						5 027	2 057								
						4 255	1 220								
						2 400	0 200								
						0 00	0 240								
						0 04	0 260								
						0 202	2 001								
						0 00	1 050								
						0 02	0 170								
						0 02	0 204								
						0 04	0 520								
						0 252	2 020								
						0 066	0 262								
						0 02	0 202								
						0 04	0 272								
						0 04	0 255								
						0 170	2 151								
						0 040	0 270								
						0 000	0 510								
						0 020	0 265								
						0 024	0 206								

Кіровоградська область	м. Світловодськ	м. Знам'янка
32 977	0 344	0 375
14 498	0 274	0 171
11 789	0 02	0 08
4 135	0 06	0 01
4 279	0 07	0 06
20 161	0 522	0 272
10 020	0 564	0 021
5 226	0 02	0 06
2 222	0 02	0 02
2 200	0 07	0 05
14 200	0 172	0 246
5 902	0 102	0 142
1 654	0 02	0 04
2 206	0 02	0 02
2 609	0 07	0 02
19 175	0 144	0 177
9 061	0 265	0 095
2 242	0 01	0 02
1 277	0 01	0 01
4 929	0 05	0 02
14 765	0 292	0 120
5 012	0 142	0 045
1 209	0 022	0 009
1 590	0 011	0 012
5 095	0 046	0 026

Обсяги викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами в атмосферне повітря по містах та районах області у 2010 р. (тонн)

Таблиця 2.1.2.3

	Обсяги викидів, тонн		Збільшення \ зменшення викидів у 2010 р. проти 2009 р., тонн	Обсяги викидів у 2010 р. до 2009 р., %	Викинуто в середньому одним підприємством, тонн
	2010 р.	2009 р.			
м. Кіровоград	2151,045	2020,506	130,539	106,5	41,366
м. Олександрія	178,781	252,006	-73,225	70,9	6,385
м. Знам'янка	120,270	177,0569	-57,299	67,7	9,252
м. Світловодськ	282,097	444,389	-162,292	63,5	12,823
Олександрійський район	364,550	426,809	-62,259	85,5	18,228
Олександрівський район	436,567	750,963	-314,396	58,1	36,381
Бобринецький район	16,690	50,680	-33,990	32,9	3,338
Гайворонський район	985,222	1868,250	-883,028	52,7	89,566

	Обсяги викидів, тонн		Збільшення \ зменшення викидів у 2010 р. проти 2009 р., тонн	Обсяги викидів у 2010 р. до 2009 р., %	Викинуто в середньому одним підприємством, тонн
	2010 р.	2009 р.			
Голованівський район	5892,375	6257,064	-364,689	94,2	654,708
Добровеличківський район	249,329	329,676	-80,347	75,6	24,933
Долинський район	58,479	56,366	2,113	103,7	4,498
Знам'янський район	60,620	94,916	-34,296	63,9	12,124
Кіровоградський район	395,237	431,647	-36,410	91,6	23,249
Компаніївський район	438,286	699,470	-261,184	62,7	219,143
Маловисківський район	80,577	140,353	-59,776	57,4	10,072
Новгородківський район	19,221	23,808	-4,587	80,7	6,407
Новоархангельський район	22,151	200,033	-177,882	11,1	7,384
Новомиргородський район	192,473	276,820	-84,347	69,5	48,118
Новоукраїнський район	790,432	805,403	-14,971	98,1	52,695
Вільшанський район	1,766	6,866	-20,174	8,0	1,766
Онуфріївський район	9,825	29,019	-48,072	17,0	4,913
Петрівський район	880,886	634,930	-688,139	56,1	110,111
Світловодський район	1121,125	-197,822	-56,200	95,2	160,161
Ульяновський район	6,375	5,563	-34,533	15,6	3,188
Устинівський район	11,150	1,130	9,587	713,4	11,150

2.1.3. Основні забруднювачі атмосферного повітря (за галузями економіки)

Основними забруднювачами довкілля є підприємства переробної промисловості (56,3% загального обсягу забруднюючих речовин), добувної промисловості (14,8%) та транспорту і зв'язку (15,3%). Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря в розрізі економічної діяльності показано в таблиці 2.1.3.1

Таблиця 2.1.3.1

№ з/п	Види економічної діяльності	Кількість підприємств, які мали викиди, одиниць	Обсяги викидів по регіону		Викинуто в середньому одним підприємством, т.
			тис. т	у % до 2009 р.	
1	Усі види економічної діяльності				
	у тому числі:	241	14,765	81,2	61,268
1.1	Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	37	0,804	172,8	21,735
1.2	Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	35	0,743	204,0	21,247
2	Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	2	0,06	60,0	30,278
3	Добувна промисловість	20	2,184	58,5	109,231
3.1	Добування паливно-енергетичних корисних копалин	4	0,204	22,3	51,022
3.2	Добування уранової та торієвих руд	4	0,204	24,4	51,022
3.3	Добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	16	1,980	70,3	123,783
3.4	Добування металевих руд	1	0,675	115,9	765,308
3.5	Інші галузі добувної промисловості	15	1,215	56,3	81,015
4	Переробна промисловість	70	8,307	97,0	118,678
4.1	Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	24	1,922	95,2	80,122
5	Текстильне виробництво; виробництво одягу, хутра та виробів з хутра	2	0,796	99,0	4,730
5.1	Текстильне виробництво	1	0,008	34,1	8,663
6	Виробництво одягу; виробництво хутра та виробів з хутра	5	0,009	36,1	5,244
7	Виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	2	0,001	84,3	0,576
8	Оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів	2	0,018	144,3	9,131
9	Целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	1	0,001	34,7	0,242
10	Виробництво паперової маси, паперу, картону та виробів з них	1	0,001	45,9	33,3
10.1	Виробнича та поліграфічна діяльність, тиражування записаних	-	-	-	-

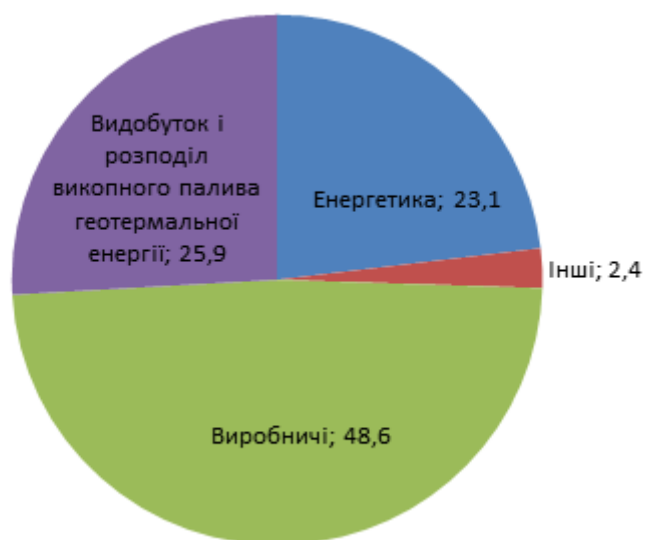
	носіїв інформації				
11	Виробництво коксу, продуктів нафтопереробки та ядерних матеріалів	1	3,352	-	3,352
12	Хімічне виробництво	3	0,075	62,3	25,314
13	Виробництво гумових та пластмасових виробів	1	0,018	166,3	18,085
14	Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	9	0,315	134,1	39,013
15	Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	6	5,775	96,6	962,517
15.1	Металургійне виробництво	1	5,730	96,3	5730,286
16	Виробництво готових металевих виробів	5	0,044	140,7	8,964
16.1	Виробництво машин та устаткування	11	0,094	128,5	8,604
16.2	Виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	2	0,018	45,9	9,252
16.3	Виробництво транспортних засобів та устаткування	1	0,097	4,6	0,097
16.4	Виробництво автомобілів, причепів та напівпричепів	-	-	-	-
16.5	Виробництво інших транспортних засобів	1	0,097	6,4	0,097
16.6	Інші галузі промисловості	5	0,018	106,5	3,706
17	Виробництво меблів; виробництво іншої продукції	3	0,018	112,3	6,044
18	Оброблення відходів	2	0,001	31,8	0,200
19	Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	13	0,293	102,8	22,606
19.1	Виробництво та розподілення електроенергії, газу, пари та гарячої води	7	0,285	107,3	32,768
20	Будівництво	17	0,112	27,1	6,641
21	Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	21	0,179	41,8	8,562
22	Діяльність готелів та ресторанів	1	0,001	132,3	1,230
22.1	Діяльність транспорту та зв'язку	38	2,266	79,1	59,638
22.2	Діяльність наземного транспорту	8	1,855	72,4	231,969
23	Фінансова діяльність	-	-	-	-
24	Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	3	0,019	41,3	6,450
25	Державне управління	2	0,108	15,4	54,416
26	Освіта	9	0,071	63,1	7,972

27	Охорона та надання соціальної допомоги	10	0,415	76,7	41,529
28	Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	-	-	-	-

У 2010 році на території Кіровоградської області основну частку обсягів викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення за технологічними процесами займають – виробничі (48,6 тонн), а решту становлять – видобуток і розподіл викопного палива геотермальної енергії (25,9 тонн), енергетика (23,1 тонн) та інші технологічні процеси (2,4 тонн). В діаграмі 4 наведено структуру обсягів викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення за технологічними процесами.

Діаграма 4

Структура обсягів викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення за технологічними процесами у 2010 році (відсотків)

Найбільший обсяг викидів забруднюючих речовин області надійшов в атмосферне повітря від підприємств м.

Кіровограда (14,6%), Голованівського (39,9%), Світловодського (7,6%), Гайворонського (6,7%), Петрівського (6%) та Новоукраїнського (5,3%) районів.

Порівняно з 2009 роком збільшилися обсяги викидів забруднюючих

речовин у м. Кіровограді (на 6,5%), в Устинівському (на 7,1%) та Долинському (на 3,7%) районах.

Основні забруднювачі атмосферного повітря

Таблиця 2.1.3.2

№ п/п	Підприємство - забруднювач	Відомча приналежність	Валовий викид, т		Зменшення/- збільшення/+	Причина зменшення/ збільшення
			2010 р.	2009 р.		
1.	Олександрівське ЛВУМГ КС "Олександрівська"	Міністерство палива та енергетики	420,912	603,858	-182,946	Зменшення товарно-транспортної роботи
2.	Олександрівське ЛВУМГ КС "Кіровоградська"	Міністерство палива та енергетики	313,372	630,819	-314,372	Зменшення товарно-транспортної роботи
3.	Кременчуцьке ЛВУМГ КС "Задніпровська"	Міністерство палива та енергетики	1012,914	1123,729	-110,815	Зменшення товарно-транспортної роботи
4.	ВАТ "Гайворонський спецкар'єр"	Українські міжгалузеві об'єднання	670,262	1227,800	-557,538	Впровадження заходів щодо скорочення викидів
5.	ЗАТ "Креатив"	Українські міжгалузеві об'єднання	377,276	335,491	+41,785	Збільшення обсягів виробництва
6.	ВАТ "Кіровоградолія"	Міністерство аграрної політики	411,700	410,800	+0,900	Збільшення обсягів виробництва
7.	ТОВ "Побужський феронікелевий комбінат"	Підприємства України засновані фізичними особами	5730,286	5946,965	-216,679	Впровадження заходів, щодо скорочення викидів

2.3. Якість атмосферного повітря в населених пунктах

В цілому по області порівняно з минулим роком загальний рівень забруднення зменшився. Спостерігалось невелике збільшення концентрацій діоксиду азоту та формальдегіду. Випадків високого забруднення та екстремально-високого забруднення на протязі року не спостерігалось.

Вміст основних забруднюючих речовин в атмосферному повітрі м. Кіровоград

Таблиця 2.3.1

Речовина	Клас небезпеки	К-ть міст мг/м ²	Середньорічний вміст мг/м ²	Середньодобові ГДК	Макс. вміст мг/м ³	Макс. разові ГДК	Частка міст (%), де середньорічний вміст перевищував:			Частка міст (%), де максимальний разовий вміст перевищував		
							1 ГДК	5 ГДК	10 ГДК	1 ГДК	5 ГДК	10 ГДК
Пил	3	1	0,18	0,15	0,6	0,5	0	0	0	0	0	0
Діоксид сірки	3	1	0,012	0,05	0,64	0,5	0	0	0	0	0	0
Розчинні сульфати	-	1	0,01	-	0,03	-	-	-	-	-	-	-
Оксид вуглецю	4	1	1	3	3	5	0	0	0	0	0	0
Діоксид азоту	3	1	0,03	0,04	0,23	0,2	1	0	0	0	0	0
Оксид азоту	3	1	0,03	0,06	0,18	0,40	0	0	0	0	0	0
Формальдегід	2	1	0,0009	0,003	0,049	0,035	-	-	-	-	-	-
Бенз/а/пірен	1	-	0	0,001	0	-	-	-	-	-	-	-
Кадмій	1	1	0	0,3	0	-	-	-	-	-	-	-
Залізо	3	1	0,130	40,0	0,79	-	-	-	-	-	-	-
Марганець	2	1	0,009	1,0	0,03	10,0	-	-	-	-	-	-
Мідь	2	1	0,011	2,0	0,04	-	-	-	-	-	-	-
Нікель	1	1	0,022	1,0	0,05	2,0	-	-	-	-	-	-
Свинець	1	1	0,023	0,3	0,06	-	-	-	-	-	-	-
Хром	1	1	0,012	1,5	0,03	1,5	-	-	-	-	-	-
Цинк	3	1	0,540	50,0	4,40	-	-	-	-	-	-	-

Для спостереження за якістю атмосферного повітря в населених пунктах Кіровоградський обласний центр з гідрометеорології проводить регулярні дослідження на контрольних пунктах. У м. Кіровограді спостереження проводяться на трьох стаціонарних постах, які розташовані по вул. В.Чорновола, 4 вул. Андріївській, 89, вул. Пугачова, 2, у м. Олександрія пост спостереження по вул. Першотравневій, 17, у м. Світловодськ пост спостереження по вул. Леніна, 3.

Протягом року лабораторний контроль за охороною атмосферного повітря проводили також Кіровоградська, Олександрійська, Знам'янська міські та Світловодська районні санітарно-епідеміологічні станції згідно з ГОСТом 17.2.3.01-86 "Охорона природи. Атмосфера в стаціонарних точках".

Знам'янською районною санітарно-епідеміологічною станцією проведено 2066 досліджень, Олександрійською міською СЕС проведено 129 досліджень, Світловодською райСЕС – 638.

Згідно з лабораторними обстеженнями міських санепідстанцій у містах відмічається зниження викидів шкідливих речовин із стаціонарних постів, що

пов'язано з простоюванням промислових підприємств. Відмічаються перевищення ГДК по пилу, оксиду вуглецю, сірчистому ангідриду та оксидам азоту в м. Кіровограді.

Стан дотримання природоохоронного законодавства при здійсненні викидів в атмосферу перевіряється при обстеженні об'єктів, які здійснюють викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, в тому числі при комплексних перевірках підприємств з представниками Державної екологічної інспекції. На підприємствах є плани природоохоронних заходів. На газоочисні установки підприємств з джерелами забруднення атмосферного повітря заведено паспорти, зареєстровані в Державній екологічній інспекції в Кіровоградській області. Всі пилогазоочисні установки щорічно проходять іспити (інструментальні виміри) ефективності роботи.

Фахівці міськрайСЕС разом з працівниками ДАІ беруть участь у проведенні осінніх та весняних рейдів з перевірки СО у вихлопних газах автомобілів.

За порушення вимог в сфері охорони атмосферного повітря накладено 5 штрафів при 10 в 2009 році (Кіровоградською міською СЕС – 1, Світловодською – 2, Знам'янською - 1, Добровеличківською – 1), винесено 1 постанову про тимчасове припинення експлуатації 1 об'єкту (Знам'янська рай СЕС).

2.4. Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря

Фахівцями державної санітарно-епідеміологічної служби області проводиться моніторинг гамма-фону на підконтрольній території, радіаційне обстеження об'єктів, що вводилися в експлуатацію, виміри потужності поглиненої в повітрі дози гамма-випромінювання здійснюються при розгляді звернень громадян. Випадків перевищення встановлених нормативів у 2010 році не виявлено.

2.5. Використання озоноруйнівних речовин та їх вплив на довкілля

На території Кіровоградської області відсутні нафтогазові хімічні та металургійні підприємства, які у процесі виробничої діяльності використовують холодильне обладнання. Відсутні також і підприємства, які для виробництва товарів і продукції в технологічних процесах застосовують озоноруйнівні речовини.

На підприємствах з переробки та зберігання продуктів харчування області в основному використовуються аміачні холодильні установки. У торгівельних закладах переважно експлуатується холодильне обладнання, що містить до 5 кг озоноруйнівних речовин.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23.12.2009 року №1406 “Про затвердження переліку товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню та квот на 2010 рік” протягом 2010 року було видано 29 листів - роз'яснень про те, що товари не містять озоноруйнівні речовини.

2.6. Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття

Існує ряд факторів, які негативно впливають на здоров'я людини, серед них важливе місце займає атмосферне повітря. Людина споживає за добу і в цілому за життя повітря набагато більше в об'ємному відношенні, ніж води та їжі. Істотні захисні бар'єри існують тільки для шкідливих речовин, що потрапляють до організму через кишково-шлунковий тракт, легені таким надійним бар'єром не забезпечені.

Забруднене повітря має негативний вплив на здоров'я людини та біорізноманіття різними шляхами – від прямої негативної загрози до повільного поступового руйнування різних систем живого організму.

За даними органів охорони здоров'я 40% захворювань населення пов'язується із забрудненим атмосферним повітрям. Тривале вдихання оксидів азоту спричиняє патологічні зміни легеневої тканини, приводить до кисневого голодування тканин, рефлекторного порушення функції дихання та набряку легень. Надмірний вміст в атмосферному повітрі сполук сірки викликає підвищення ризику захворювання на серцево-судинні, респіраторні хвороби та бронхіальну астму. Спалахи алергійних захворювань, астми спостерігаються при забрудненні повітря пилом.

Негативний вплив від забрудненого атмосферного повітря поширюється і на біорізноманіття, що зумовлює ураження всіх видів рослинності та патології тваринного світу. Токсичні речовини порушують структуру клітин та погіршують обмін речовин.

2.7. Заходи, спрямовані на покращення якості атмосферного повітря

Застосування в промисловості недосконалих технологій, відсутність надійних та ефективних очисних споруд, збільшення кількості автомобілів призвели до забруднення стану атмосферного повітря.

Автотранспорт був і залишається найбільшим забруднювачем атмосферного повітря в області. Актуальним є питання зменшення впливу автотранспорту на стан атмосферного повітря міст та населених пунктів області. Зменшення цього впливу можливе шляхом удосконалення схем руху, облаштування майданчиків для паркування автомобілів, покращення якості пального, доріг, а також перехід пасажирського автотранспорту з бензиновими та дизельними двигунами на екологічно чистий вид транспорту - тролейбуси.

Рівень технологій у більшості виробництв промисловості та сучасний стан основних виробничих фондів багатьох підприємств не відповідають вимогам екологізації виробництва. Недоліки природокористування минулих років, дефіцит коштів на переозброєння виробництва і впровадження прогресивних екологічно безпечних технологій при одночасному впливі цих факторів призвели до значного забруднення атмосферного повітря області.

Для оптимізації стану атмосферного повітря необхідно впровадження нових прогресивних технологій виробництва, планування заходів зі зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферу, переведення котелень на більш екологічно чисте паливо - природний газ.

Протягом поточного року підприємствами області було вжито ряд заходів щодо зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

Так, на ВАТ “Гайворонський спецкар’єр” відновлено роботу аспіраційних установок очистки повітря від пилу на дробильно-сортувальній ділянці, що дало можливість зменшити обсяги викидів по підприємству у 2010 році відносно обсягів викидів 2009 року на 50%.

На ВАТ “Кіровоградський завод будівельних матеріалів №1” сушильний барабан переведено на опалення природним газом. Такий захід дав можливість зменшити обсяги викидів цього джерела забруднення більше ніж на 9 тонн.

За рахунок проведення реконструкції опалювальних систем у філії “Бобринецький райавтодор” здійснено перехід з пічного опалення на електроопалення.

КС “Задніпровська” Кременчуцького ЛВУМГ у III кварталі 2010 року зменшила обсяги викидів у 3 рази в зв’язку із зменшенням обсягів перекачки газу та зменшення кількості працюючих агрегатів.

Значний вплив на формування екологічної ситуації області мають такі підприємства: ВАТ “Кіровоградолія”, ЗАТ “Креатив”, КС “Олександрівська” та КС “Кіровоградська” ДК “Укртрансгаз”, відповідно, Олександрівського та Компаніївського, КС “Задніпровська” ДК “Укртрансгаз” Світловодського району, ТОВ “Побужський феронікелевий комбінат” Голованівського районів, які були основними забруднювачами повітря у 2010 році.

3. ЗМІНА КЛІМАТУ

3.1. Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів

Глобальне потепління є однією з найбільш чітких серед численних екологічних та соціальних проблем людства на рубежі ХХ-ХХІ століть. Особливо виразно ця проблема постала з початку 70-х років минулого століття, коли відбулася низка природних стихійних явищ у різних регіонах планети і, що найголовніше, почала стрімко зростати середня глобальна температура повітря.

Кіровоградщина, як і в цілому Україна, також належить до регіонів планети, де зміни клімату стали відчутними. Навіть без проведення спеціальних спостережень стало помітно, що тривалість зимових періодів значно скоротилась, а зими стали менш холодними.

Отже, зміна клімату є незаперечним фактом, наявність якого поставила перед людством проблему розв'язання цілої низки надзвичайно важливих і складних завдань, пов'язаних з розробкою та реалізацією стратегії свого практичного існування в умовах зміни клімату.

На виконання пункту 11 Національного плану заходів з реалізації положень Кіотського протоколу до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2005 року № 346-р, розроблений та затверджений План заходів з пом'якшення наслідків зміни клімату Кіровоградської області на 2010-2015 роки.

Відповідно до зазначеного плану для зменшення викидів в атмосферне повітря на підприємствах області здійснено низку заходів, зокрема, переведення котелень на газове опалення, переведення виробництва на використання електричної енергії, проведення налагоджувальних робіт та еколого теплотехнічних випробувань тепловикористовуючого обладнання тощо.

З метою збільшення площі лісових насаджень та розвитку відповідної інфраструктури в області прийнята і виконується програма “Ліси Кіровоградщини”.

З метою інформування громадськості щодо проблем зміни клімату, її наслідків та для реалізації положень Кіотського протоколу до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату в області постійно висвітлюється та оприлюднюється інформація в обласних та місцевих засобах масової інформації. Крім того, постійно проводиться моніторинг екологічних статей в друкованих ЗМІ.

3.2. Національна система оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів.

В основі національної системи оцінки антропогенних викидів та адсорбції парникових газів лежить підготовка щорічних інвентаризацій викидів та поглинання парникових газів і розробка національних повідомлень про зміни клімату.

Національне агентство екологічних інвестицій України визначено державним органом, відповідальним за підготовку інвентаризації викидів і поглинання парникових газів в Україні.

В Україні національні інвентаризації викидів парникових газів проводилися неодноразово. Перші дві інвентаризації було здійснено за активної участі Інституту загальної енергетики НАН України. Для останньої інвентаризації було проведено певну діяльність із забезпечення якості. Її результати оприлюднено на веб-сайті Міністерства охорони навколишнього природного середовища для розгляду і рецензування експертами і громадськістю.

3.3. Політика у сфері адаптації до зміни клімату

Зміна клімату – проблема, яка загрожує майбутньому людства. Першим рішучим кроком у її вирішенні стало підписання Рамкової конвенції ООН про зміну клімату у червні 1992 року в Ріо-де-Жанейро. Конвенція є безпрецедентною міжнародною угодою, яку на сьогодні ратифіковано 194 країнами.

Наступним кроком у боротьбі світової спільноти з глобальним потеплінням стало прийняття у грудні 1997 року Кіотського протоколу.

Підписавши Кіотський протокол, Україна, як і інші держави, визнала, що державний сектор економіки і приватний бізнес можуть і повинні запобігати глобальному потеплінню.

Базовими аспектами у сфері адаптації до зміни клімату є:

- визначення шляхів досягнення скорочення або обмеження викидів парникових газів;
- створення і стійке функціонування національної системи для оцінки викидів і поглинання парникових газів, національної системи реєстрації;
- розроблення програми участі у гнучких механізмах Кіотського протоколу – проектах спільного впровадження та міжнародної торгівлі квотами на викиди парникових газів;
- наукова підтримка всієї діяльності, пов'язаної із питаннями зміни клімату;
- участь громадськості у прийнятті рішень з національних дій розв'язання проблеми зміни клімату, що є складовою побудови громадянського суспільства в державі.

4.1. ВОДНІ РЕСУРСИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

4.1.1. Загальна характеристика

Більша частина області (63%) розміщена в межах басейну річки Південний Буг, інша (37%) – в басейні річки Дніпра.

Площі, зайняті водними об'єктами, складають 76144 га або 3,1% території.

Характеристика водних об'єктів

Таблиця 4.1.1.1

Кількість річок				Довжина в межах області			
Загальна кількість (шт.)	Великі, (шт.)	Середні, (шт.)	Малі, (шт.)	Всього, тис.км	Великі, тис.км	Середні, тис.км	Малі, тис.км
1	2	3	4	5	6	7	8
438	2	8	428	5558	107	802	4649

Озера			Ставки			Водосховища		
Загальна кількість (шт.)	Площа дзеркала, га	Обсяг води при НПР*, тис.куб. м	Загальна кількість, (шт.)	Площа дзеркала, га	Обсяг води при НПР*, тис.куб. м	Загальна кількість, шт.	Площа дзеркала, га	Обсяг води при НПР*, тис.куб. м
9	10	11	12	13	14	15	16	17
-	-	-	2756	15922,0	191060,0	85	9501	264240,0

*- НПР- нормальний підпертий рівень.

По області протікають дві великі річки – Південний Буг і Дніпро, 8 середніх річок: Синиця, Синюха, Велика Вись, Чорний Ташлик, Ятрань, Інгул, Інгулець, Висунь та 428 малих річок, загальною протяжністю 5558 км, із них довжиною більше 10 км 202 річки, загальною протяжністю 4052,9 км.

Відрізок Дніпра, що протікає по території Кіровоградської області, перетворений на “штучні моря” - Кременчуцьке та Дніпродзержинське водосховища. Загальна протяжність берегової лінії Кременчуцького водосховища в межах області складає – 100,1 км, з яких 35,02 км – абразійні береги, Дніпродзержинського – 39,0 км з яких 9,8 км береги, що розвиваються.

Південний Буг протікає на південному заході області. Його загальна довжина – 806 км, в межах області – 70 км. Ріка впадає в Чорне море, утворюючи Бузький лиман. Найбільші притоки - Синюха, Велика Вись, Чорний Ташлик, Ятрань, Інгул. Південний Буг на території Кіровоградщини має ділянки звивистої каньйоноподібної долини з порогами та численними виходами гранітів.

4.1.2. Водозабезпеченість Кіровоградської області

Кіровоградська область – одна із найменш забезпечених місцевими водними ресурсами областей України, їх запаси майже вдвічі менші, ніж у середньому по Україні. Питне водопостачання області на 70% забезпечується за рахунок поверхневих вод, які перекидаються із р.Дніпро водоводом Дніпро-Кіровоград. Якість води річки Дніпро є вирішальним чинником санітарного та епідемічного благополуччя населення.

Характерним негативним явищем для області є те, що водні ресурси розподілені нерівномірно. Найбільша кількість водних ресурсів зосереджена в річках Південний Буг та Дніпро у прикордонних районах області, де потреба у воді незначна, а віддаленість від промислових центрів області не дає змоги їх використовувати.

Водні ресурси середнього по стоку водності (P=50%) становлять 1,11 км³/рік. В маловодний рік (P=95%) вони зменшуються до 0,24 км³/рік.

Водозабезпеченість у середній по водності рік становить 1090 м³/чол., у маловодний рік - 236 м³/чол.

Характеристики водозабезпеченості області та запаси підземних вод

Таблиця 4.1.2.1

Середньо багаторічний стік км ³ /рік		Стік багатоводного року 10% км ³ /рік		Стік маловодного року 95% км ³ /рік		Водозабезпеченість стоком на одну людину (з врахуванням кількості населення станом на 01.01.2011 року), тис.м ³ /чол		Сумарні запаси підземних вод, млн. м ³	Прогнозні запаси підземних вод, млн. м ³	Експлуатаційні запаси підземних вод, млн. м ³
місцевий	сумарний	місцевий	сумарний	місцевий	сумарний	місцевий	сумарний			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1,1	48,6	2,1	94,3	0,24	30,7	1,09	47,8	146,659	93,309	52,36

Сумарна водозабезпеченість на 1 жителя області значно більша у порівнянні з показниками в цілому по країні, що пояснюється транзитним стоком рік Дніпра та Південного Бугу, вода яких практично не використовується в народному господарстві області, оскільки вона значно віддалена від промислових центрів.

Річковий стік регулюється 85 водосховищами загальним корисним об'ємом 264,24 млн. м³, площею водного дзеркала 9,501 тис. га., із яких 5 знаходяться на балансі організацій облводгоспу та 2756 ставками загальним об'ємом 191,06 млн. м³, площею водного дзеркала 15,922 тис. га.

Станом на 1 січня 2011 року 1327 водойм перебувають в оренді, або 48,1% від наявних.

Наявні водні ресурси не забезпечують у повному обсязі потреби населення та галузей економіки, оскільки водні ресурси по території області розподілені нерівномірно. Регулювання використання водних ресурсів області здійснювалось шляхом перекидання води по каналу “Дніпро-Інгулець”, що склало у 2010 році 60,0 млн.м³ та водогоном “Дніпро-Кіровоград” – 29,46 млн.м³. Водозабір каналу та водогону здійснюється із Кременчуцького водосховища.

4.1.3. Водокористування та водовідведення

За даними звітності 2 ТП (водгосп) в області в 2010 році було забрано 123,1 млн. м³ води, що на 11,8 млн.м³, або 10,6% більше ніж у попередньому році за рахунок збільшення подачі води каналом “Дніпро –Інгулець” для промивки р. Інгулець. З них із поверхневих водних джерел – 100,5 млн. м³, із підземних – 22,6 млн. м³.

Протягом 2010 року було використано всього свіжої води: 40,14 млн. м³, в тому числі на виробничі потреби – 11,58 млн. м³, на господарсько-питні потреби – 22,82 млн. м³ води, зрошення – 2,46 млн. м³ та на сільгоспводопостачання – 3,28 млн. м³.

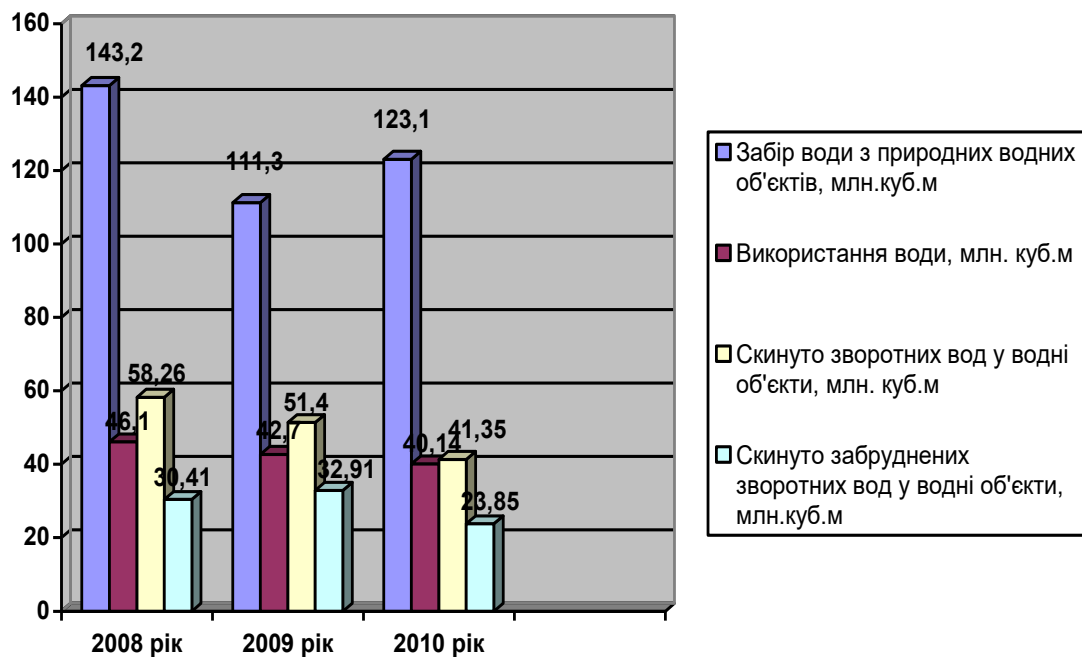
Фактичний скид стічних вод у поверхневі водні об'єкти склав 41,35 млн. м³, що на 10,05 млн. м³, або 20% менше ніж у 2009 році, з них забруднених - 23,85 млн. м³, нормативно-чистих без очистки – 9,93 млн. м³, нормативно очищених – 7,56 млн. м³. Скид у водні об'єкти зворотних та забруднених вод зменшився за рахунок припинення роботи з причини банкрутства підприємств ДП “Бурвугілля” та ЗАТ “Енерговугілля” розріз “Костянтинівський”, які відкачували шахтні води при видобуванні бурого вугілля.

Основні показники водокористування за 2008-2010 роки

Таблиця 4.1.3.1

Показники	Одиниця виміру	2008 рік	2009 рік	2010 рік
1	2	4	5	3
Забрано води з природних джерел, усього	млн. м ³	143,2	111,3	123,1
у тому числі:				
поверхневої	млн. м ³	107,03	78,60	100,5
підземної	млн. м ³	36,17	32,70	22,6
морської	млн. м ³	-	-	-

Забрано води з природних джерел у розрахунку на одну особу	м ³	139,4	109,35	121,88
Використано свіжої води, усього	млн. м ³	46,19	42,70	40,14
у тому числі на потреби:				
господарсько-питні	млн. м ³	23,33	22,42	22,814
виробничі	млн. м ³	17,79	14,10	11,58
сільськогосподарські	млн. м ³	3,742	3,844	3,28
зрошення	млн. м ³	1,314	2,334	2,463
Використано свіжої води у розрахунку на одну особу	м ³	45,0	41,95	39,74
Втрачено води при транспортуванні	млн. м ³	13,41	13,01	12,16
	% до забраної води	9,4	11,7	9,8
Скинуто зворотних вод, усього	млн. м ³	63,73	57,61	47,85
у тому числі:				
у підземні горизонти	млн. м ³	0,242	1,154	1,194
у накопичувачі	млн. м ³	5,227	5,061	5,31
на поля фільтрації	млн. м ³	-	-	-
у поверхневі водні об'єкти	млн. м ³	58,26	51,40	41,35
Скинуто зворотних вод у поверхневі водні об'єкти,				
усього	млн. м ³	58,26	51,40	41,35
з них:				
нормативно очищених, усього	млн. м ³	17,71	8,786	7,568
у тому числі:				
на спорудах біологічного очищення	млн. м ³	11,58	2,552	2,524
на спорудах фізико-хімічного очищення	млн. м ³	2,984	3,924	2,975
на спорудах механічного очищення	млн. м ³	3,173	2,310	2,069
нормативно (умовно) чистих без очищення	млн. м ³	10,11	9,70	9,93
забруднених, усього	млн. м ³	30,41	32,91	23,85
у тому числі:				
недостатньо очищених	млн. м ³	30,33	32,83	23,77
без очищення	млн. м ³	0,081	0,078	0,081
Скинуто зворотних вод у поверхневі водні об'єкти у розрахунку на одну особу	м ³	56,73	50,05	40,91

Діаграма 1 **Обсяги забору, використання води з природних об'єктів та скидання зворотних вод**

Обсяг оборотної, повторної і послідовно використаної води

Таблиця 4.1.3.2

Види економічної діяльності	2008 р.		2009 р.		2010 р.	
	млн. м ³ на рік	у % до спожитої свіжої води	млн. м ³ на рік	у % до спожитої свіжої	млн. м ³ на рік	у % до спожитої свіжої води
Усього по області	123,0	87,28	82,66	85,29	121,0	91,16
у тому числі:						
промисловість	117,2	94,61	77,16	94,32	115,6	95,72
сільське господарство	0,044	-	0,044	-	-	-
житлово-комунальне господарство	5,671	34,49	5,210	36,37	5,403	46,26

4.2. ЗАБРУДНЕННЯ ПОВЕРХНЕВИХ ВОД

4.2.1. Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод

За даними статистичної звітності 2 ТП (водгосп) у 2010 році на території Кіровоградської області 29 підприємств здійснювало скиди забруднених стічних вод у водні об'єкти області. В порівнянні з 2009 роком загальна кількість скиду забруднених вод зменшилася на 28% (2009 р. – 32,91 млн. м³, 2010 р. – 23,85 млн. м³), а разом з тим і загальний обсяг забруднюючих

речовин, таких як: сухий залишок, сульфати, залізо та фосфати за рахунок зменшення скиду недостатньо очищених шахтно-кар'єрних вод.

Скид недостатньо очищених комунальних стоків зменшило КП "Кіровоградське ВКГ" на 1,3 млн.м³, ДП "Бурвугілля" та ЗАТ "Енерговугілля" (розріз Костянтинівський) з причини зупинки підприємств.

В розрізі басейнів скид забруднених зворотних вод суттєво зменшився лише в басейні Дніпра з 10,13 млн. м³ до 1,21 млн.м³ за рахунок зменшення скиду шахтно-кар'єрних вод.

Скиди недостатньо очищених зворотних вод у річку Південний Буг залишилися на рівні минулого року і склали 22,64 млн. м³, з яких 16,66 млн. м³ - Кіровоградське ВКГ та 3,57 млн. м³ - ДП "СхідГЗК "Інгульська шахта".

Проектна потужність очисних споруд в області значно перевищує обсяг зворотних вод, які надходять на очистку. Завантаженість очисних становить від 20% до 60%.

В області налічується 40 каналізацій та 7 окремих каналізаційних мереж. Каналізаціями забезпечені 11 міст або 91,7% загальної кількості, 17 селищ міського типу або 63,0% та 6 сільських населених пунктів або 0,6%.

Одиночна протяжність головних колекторів на кінець 2010 року становила 349,1 км, з них 27,3% ветхих та аварійних, вуличної каналізаційної мережі – 417,4 км (43,3%), внутрішньоквартальної і внутрішньодворової мережі – 320,3 км (42,6%).

Технічний стан практично всіх каналізаційних очисних споруд потребує їх модернізації або реконструкції. Споруди фізично зношені і не виконують своїх технологічних функцій.

Інформація про обсяги скидів у водні об'єкти підприємствами Кіровоградської області забруднених стічних вод наведена в таблиці 4.2.1.1

Перелік підприємств-забруднювачів водних об'єктів Кіровоградської області у 2010 році

Таблиця 4.2.1.1

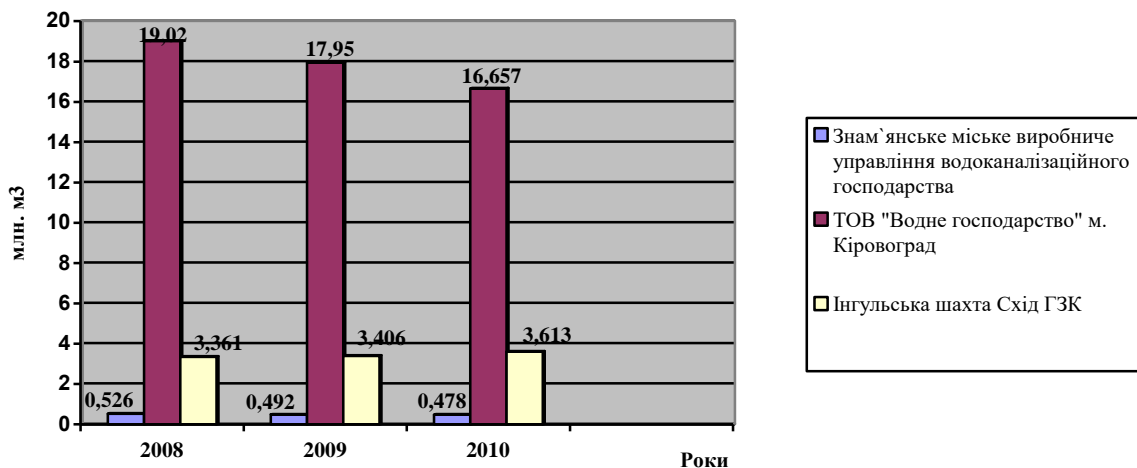
№ п/п	Найменування підприємства	Скинуто в водний об'єкт (млн.м ³)	
		Без очистки	Недостатньо-очищених стічних вод
	Басейн р. Південний Буг		

1.	БМЕУ-3 ст.Помічна, м. Знам'янка, вул. Осадчого, 18		0,107
2.	КП "Кіровоградське ВКГ" м.Кіровоград, вул.Озерна Балка, 3-а		16,66
3.	КП "Мала Виска водоканал" м.Мала Виска, вул. Кірова, 26		0,056
4.	КП "Нілот" смт.Добровеличківка, вул. Промислова, 20		0,032
5.	КП "Міськводоканал" м.Бобринець, вул. Орджонікідзе, 50		0,041
6.	Голованівське ККП, смт. Голованівськ, вул. Леніна, 5		0,016
7.	Новомиргородське ВУЖКГ м.Новомиргород, вул. Толстого, 27	0,070	
8.	Новоукраїнське ЖКП, м. Новоукраїнка, вул. Боровського, 83/14		0,046
9.	Кіровоградська обласна психлікарня, м. Кіровоград, сел. Нове, вул. Металургів, 2		0,043
10.	Інгульська шахта, с. Неопалимівка, Кіровоградський район		3,575
11.	КП "Новгородківська ЛДВКГ", смт. Новгородка, вул. Кірова, 44		0,020
12.	ДКП "Водоканал" м. Гайворон, вул. Фестивальна 1-А		0,108
13.	КП "Енерговодоканал" смт. Смоліно, вул. Козакова, Маловисківський район		0,273
14.	КП "Теплоенергетик", м. Кіровоград, селище Нове, вул. Ливарна, 1		0,281
15.	КП "Созонівської сільради" с.Созонівка, Кіровоградський район		0,052
16.	ЖКП "Обрій" с. Катеринівка, Кіровоградський район		0,022
17.	ДП Завалівське УКГ, м. Гайворон, вул. Жовтнева, 4		0,068
18.	ВАТ "Новоукраїнський кар'єр", м. Новоукраїнка, вул. Панаса Мирного 1,		0,085
19.	ЗАТ Новоукраїнський кар'єр, м. Новоукраїнка, вул.Короленка, 2-А		0,028
20.	Голованівська центральна районна лікарня смт. Голованівськ	0,011	
22.	Новокосянтинівська шахта, Маловисківський район		1,064
	Разом по басейну р. П. Буг	0,081	22,578
	Басейн р. Дніпро		
1.	Обласна бальнеологічна лікарня		0,040
2.	КП "Знам'янський водоканал" м. Знам'янка, вул. Фрунзе, 130		0,478
3.	ТОВ "Сілікон" м. Світловодськ		0,131
4.	ВАТ "НВО Етал" м. Олександрія		0,037
5.	ДКП "Комунальник" смт.Онуфріївка, вул.Гагаріна 50-а		0,019
6.	ЗАТ "Світловодське кар'єроуправління, м.Світловодськ, смт. Власівка, вул. Молодіжна, 53		0,466
7.	ВК-49 , с. Новий Стародуб, Петрівський район		0,043
	Разом по басейну р. Дніпро		1,214
	Разом по області	0,081	23,792

Скидання зворотних вод та забруднюючих речовин водокористувачами - забруднювачами поверхневих водних об'єктів

Таблиця 4.2.1.2

Назва водокористувача-забруднювача	2008 р.		2009 р.		2010 р.	
	об'єм скидання зворотних вод, млн. м ³	обсяг забруднюючих речовин, т	об'єм скидання зворотних вод, млн. м ³	обсяг забруднюючих речовин, т	об'єм скидання зворотних вод, млн. м ³	обсяг забруднюючих речовин, т
р. Інгулець, басейн р. Дніпро						
Знам'янське міське виробниче управління водоканалізаційного господарства	0,526	452,0	0,492	411,4	0,478	302,53
р. Інгул, басейн р. Південний Буг						
ТОВ "Водне господарство" м. Кіровоград (КП "Кіровоградське водопровідно-каналізаційне господарство")	19,02	8225,913	17,95	16362,01	16,657	10698,6
Інгульська шахта Схід ГЗК	3,361	5206,5	3,403	11058,23	3,613	8143,8

Обсяги скидання зворотних вод та забруднюючих речовин водокористувачами - забруднювачами поверхневих водних об'єктів
Скидання забруднюючих речовин із зворотними водами у поверхневі водні об'єкти

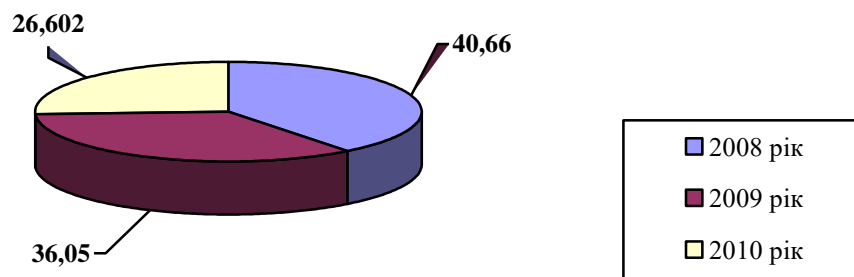
Таблиця 4.2.1.3

Скидання забруднюючих речовин по регіону	2008 рік		2009 рік		2010 рік	
	обсяг забруднюючих речовин, тис. т	% до загального обсягу	обсяг забруднюючих речовин, тис. т	% до загального обсягу	обсяг забруднюючих речовин, тис. т	% до загального обсягу
1	2	3	4	5	6	7
Скинуто забруднюючих	40,66	X	36,05	X	26,602	X

речовин, усього						
Скинуто забруднюючих речовин з перевищенням нормативів гранично допустимого скидання	0,042	0,12	0,044	0,13	0,03	0,11

Примітка: підприємства-забруднювачі скидають недостатньо очищені зворотні води з перевищенням допустимих концентрацій, а перевищення лімітів забруднюючих речовин у зворотних водах незначні.

Діаграма 2

Обсяги забруднюючих речовин, які скинуто із зворотними водами у поверхневі водні об'єкти, тис. т.

4.2.2. Основні забруднювачі водних об'єктів (за галузями економіки)

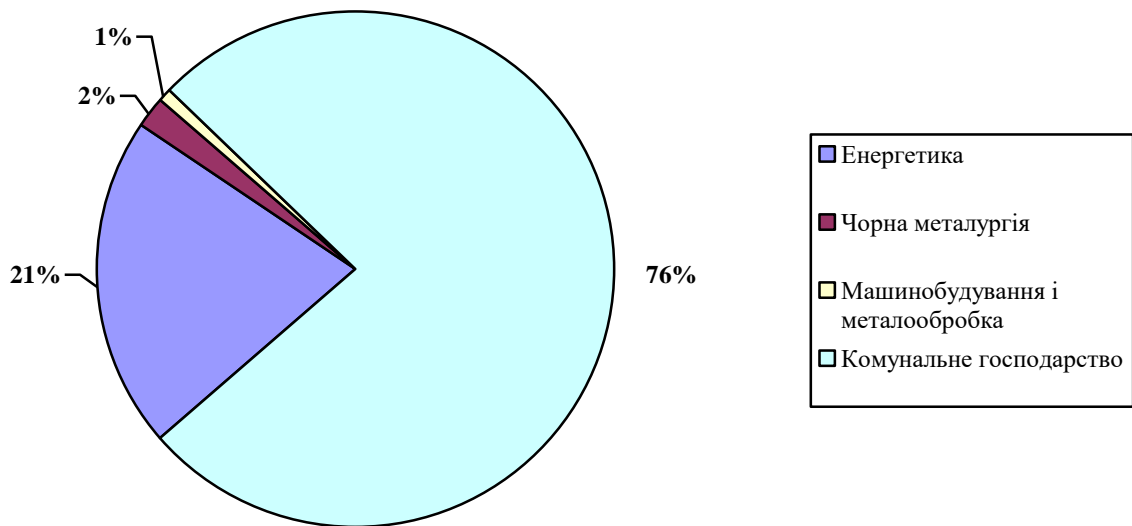
Водовідведення у поверхневі об'єкти за галузями економіки у 2010 році

Таблиця 4.2.2.1 (млн. м³)

Назва видів діяльності (галузі)	Кількість підприємств	Водовідведення у поверхневі водні об'єкти			
		Всього	З них забруднених зворотних вод	Нормативно чистих без очистки	Нормативно очищених на очисних спорудах
Енергетика	8	7,896	4,921	-	2,975
Чорна металургія	4	11,84	0,466	9,23	2,139

Паливна промисловість	1	0	0	0	0
Машинобудування і металообробка	11	0,037	0,037	-	-
Легка промисловість	1		-	-	-
Харчова промисловість	14	-	-	-	-
Комунальне господарство	50	20,76	17,98	0,502	2,274
Сільське господарство	28	-	-	-	-
Кіровоградська обл.	181	41,35	23,85	9,93	7,568

Діаграма 3

**Обсяги скидів забруднених зворотних вод у водні об'єкти
(за галузями економіки) у 2010 році**

4.3. Якість поверхневих вод

4.3.1 Оцінка якості вод за гідрохімічними показниками

За даними Кіровоградського облводгоспу протягом 2010 року лабораторією моніторингу вод та ґрунтів Кіровоградської гідролого-меліоративної партії для проведення гідрохімічних вимірювань було відібрано 46 проб у басейні Південного Бугу та 11 проб - у басейні Дніпра та виконано 1458 вимірювань якості води.

Із 1458 проведених вимірювань мали місце 179 випадків перевищення норм гранично-допустимих концентрацій (ГДК) забруднюючих речовин для

водойм господарсько-питного призначення. По басейну р. Південний Буг - 143 випадки, із них БСКп - 39, ХСК - 40, лужність - 16, жорсткість - 17, сухий залишок - 1, магній - 26, залізо загальне - 1 та рН - 3. У порівнянні з минулим роком відсоток перевищень зменшився на 1,0%.

В межах с.Лелеківка, вище м.Кіровограда, якість води по всіх показниках відповідала нормативам, встановленим для водойм господарсько-побутової категорії, крім вмісту органічних речовин (БПКп та ХСК), ріст яких відмічається в літній період (ХСК від 40,0 мгО₂/дм³ до 42,26 мгО₂/дм³, (БПКп від 4,97 мгО₂/дм³ до 5,25 мгО₂/дм³).

Якість води р.Інгул у створах Кіровоградського водосховища та с.Первозванівка в порівнянні з 2009 роком практично не змінилася. Перевищення спостерігалось по тих же показниках, що і в 2009 р. (таблиця 4.3.1.1).

Таблиця 4.3.1.1

	Рік	Показники			
		ХСК	БСКп	лужність	жорсткість
р. Інгул, Кіровоградське водосховище	2009	30,36	5,00	6,81	6,88
	2010	29,61	4,73	5,86	5,99
р. Інгул с. Первозванівка	2009	34,24	5,12	6,81	9,13
	2010	31,39	4,66	6,31	7,91

Аналітичні дослідження стану приток Південного Бугу показали, що в створах р.Південний Буг (Гайворонське водосховище), р. Синюха (с. Скалева), та р. Сугоклея (м.Бобринець) якість води залишалася на рівні минулого року і практично не змінилася.

У створах спостереження на річках Чорний Ташлик та Плетений Ташлик у м.Новоукраїка природні води є досить мінералізованими. В цих створах спостереження постійно фіксується підвищений вміст біогенних та органічних речовин, які надходять у водойми з атмосферними опадами, промисловими та побутовими стічними водами. Для поверхневих вод цього регіону характерний підвищений вміст міді, цинку, заліза, що мають природне походження.

При порівнянні показників якості води за останні 2 роки, по яких виявляється постійне перевищення норм ГДК у річці Чорний Ташлик, у 2010 році спостерігалось зменшення забруднення по лужності, жорсткості та магнію та поряд з цим збільшення забрудненості органічними сполуками. Гідрохімічні показники якості води річки Плетений Ташлик, вміст яких перевищує норми ГДК, порівняно з минулим роком дещо знизилися. Порівняльний аналіз їх зміни наведений в таблиці 4.3.1.2.

Таблиця 4.3.1.2

Назва створу	Рік	Показники				
		ХСК мгО ₂ /дм ³	БСКп мгОг/дм ³	лужність мгекв/дм ³	жорсткість мгекв/дм ³	Mg мг/дм ³
р. П. Ташлик,	2009	35,15	4,86	7,78	8,07	58,92

питний водозабір, м.Новоукраїнка	2010	32,18	4,95	7,38	7,91	57,81
р. Ч. Ташлик, технічний водозабір, м.Новоукраїнка	2009	42,01	5,44	6,70	7,83	57,56
	2010	41,31	5,95	5,83	6,93	57,56

У басейні р. Дніпро мали місце 36 випадків перевищення ГДК, що складає 14% від загальної кількості вимірювань, із них ХСК - 11 випадків, БСКп - 11, лужність - 1, жорсткість - 7, магній - 6. В порівнянні з минулим роком відсоток перевищень зменшився на 3,0%.

Перевищення норм ГДК у р. Інгулець (с. Марто-Іванівка) та Іскрівському водосховищі (сmt. Петрове) спостерігалось по тих же показниках, що і в минулому році (ХСК, БПКп, жорсткість, магній, сухий залишок). Загалом показники якості води в порівнянні з минулим роком покращилися.

Кисневий режим об'єктів, що обстежувалися протягом 2010 року, був у межах норм ГДК. Вміст амонію сольового, нітритів, нітратів був нижче рівня токсичної дії.

Кіровоградським облводгоспом у 2010 році на Кременчуцькому водосховищі проводилися спостереження по 2 створах на водоймах - джерелах водозабору Придніпровської та Велико-Скелівської зрошувальних систем.

Якісний стан води у створах спостереження в порівнянні з минулим роком не погіршився. Показники якості води були в межах ГДК для водойм господарсько-питного призначення, крім заліза, БПКп та ХСК, зростання яких спостерігається в літній період.

Також у літній період 2010 року при встановленні аномально високих температур повітря спостерігалось підвищення температури води, цвітіння водойм та, як наслідок, значне зниження вмісту розчиненого кисню в серпні від 4 мгО₂/дм³ до 2,9 мгО₂/дм³, а також збільшення концентрації ХСК у створі р. Дніпро (Придніпровська ЗС) від 20,00 мгО₂/дм³ у 2009 році, до - 49,35 мгО₂/дм³ у 2010 році. Але такі явища були короткочасними і вже у вересні ситуація змінилася на краще.

4.3.2 Гідробіологічна оцінка якості вод та стан гідробіоценозів

Кіровоградській облводгосп виконує програму галузевого водогосподарського моніторингу відповідно до Державної цільової екологічної програми проведення моніторингу навколишнього природного середовища, затвердженої постановою Кабінету Міністрів від 05.12.2007 року №1376 та наказу Держводгоспу "Про затвердження Програми державного моніторингу довкілля в частині здійснення Держводгоспом контролю якості поверхневих вод" від 14.06.2010р. № 111 (далі Програма).

Відповідно до Програми на території Кіровоградської області визначено 12 створів спостереження, розташованих на основних водозаборах комплексного призначення та на водоймах систем міжгалузевого та

сільськогосподарського водопостачання, для визначення характеристик хімічного складу та фізичних властивостей води. Гідрологічна оцінка якості води та стан гідробіоценозів органами Держводагенства не проводиться.

4.3.3. Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію

Одним із найважливіших показників мікробіологічної оцінки вод з огляду на епідемічну ситуацію є їх якість у централізованих водогонях.

У Кіровоградській області фахівцями міських та районних санітарно-епідеміологічних станцій постійно здійснюється нагляд за питним водопостачанням.

Централізованим водопостачанням охоплені всі 12 міст та 23 із 27 селищ міського типу.

За інформацією Кіровоградської обласної санітарно-епідеміологічної станції у 2010 році з джерел централізованого водопостачання було відібрано для досліджень за санітарно-хімічними показниками 4414 проб питної води (в 2009р. - 4390), з них не відповідало нормативам 11,5% (в 2009р. - 10%). За бактеріологічними показниками - 4356 проб питної води (в 2009р. - 4913), з них не відповідало санітарно-гігієнічним нормативам 3,6% (у 2009р. - 4%).

Із водопровідної мережі джерел централізованого водопостачання області було відібрано для досліджень за санітарно - хімічними показниками 3732 проб питної води, з них не відповідало санітарно-гігієнічним показникам 11% (у 2009р. - 9,3%), за бактеріологічними показниками - 3605 проб, з них не відповідало санітарно-гігієнічним показникам 4,2%, в тому числі по колі - індексу - 3,6%, із них з колі - індексом 20 і більше - 2,3%.

Із джерел децентралізованого водопостачання було відібрано для досліджень за санітарно-хімічними показниками 4678 проб питної води, з них не відповідало санітарно - гігієнічним нормативам - 60% (у 2009р. - 41,4%), за бактеріологічними показниками - 3118 проб питної води, з них не відповідало санітарно-гігієнічним нормативам - 28,7% (у 2009р - 19,8%).

В 2010 році за порушення санітарних норм і правил на об'єктах водопостачання населення було накладено 54 штрафи, винесено 669 постанов про тимчасове припинення експлуатації об'єктів.

Протягом останніх 10-ти років в області не реєструються інфекційні захворювання, які пов'язані з вживанням недоброякісної питної води.

4.3.4. Радіаційний стан поверхневих вод

У 2010 році, як і протягом останніх років, радіологічний ста поверхневих вод Кіровоградщини не зазнав суттєвих змін. Вміст радіонуклідів у поверхневих водах був стабільний і нижчий від встановлених нормативів.

Радіологічний показник цезію - 137 в річках басейну Південного Бугу та Дніпра знаходився в межах від 1,36 до 1,54 ПКи/дм³ при встановленому критерію для водойм господарсько-питного призначення 54 ПКи/дм³.

4.4. Якість питної води та її вплив на здоров'я населення

Станом на 1 січня 2011р. за даними державної статистичної звітної форми 18 в області зареєстровано 260 джерел централізованого водопостачання (із відкритих водойм 19), у т.ч.:

- комунальних – 31;
- комунальних із відкритих водойм – 8;
- відомчих міст і селищ – 13;
- відомчих із відкритих водойм – 2;
- сільських - 215;
- сільських із відкритих водойм – 8;
- міжрайонний (Дніпро-Кіровоград) - 1.

Не відповідають санітарним нормам 7 (3,2%) сільських водопроводів через відсутність зон санітарної охорони.

Кількість джерел децентралізованого водопостачання - 3658, у т.ч. колодязі - 3466, каптажі - 4, свердловини - 188.

У 2010 році обстеженням фахівцями СЕС було охоплено всі централізовані господарсько-питні водопроводи області. Періодичним контролем були охоплені також і 90 локальних водопроводів сіл, які через відсутність належної експлуатації не відносяться до питних.

Результати санітарного нагляду за питними водопроводами свідчать, що більшість з них мають незадовільний санітарно-технічний стан мереж, незадовільну експлуатацію. Починаючи з 1993 року, через відсутність фінансування було припинено будівництво нових водопроводів. У системах комунального водопостачання 37% мереж перебуває в аварійному стані, амортизовано 29% насосних агрегатів, 54% потребують заміни.

Ситуація з водопостачанням сільських населених пунктів області незадовільна. Із 1037 сільських населених пунктів забезпечено водопостачанням 271, або 26,5%. З них 215 або 21,0% централізованим водопостачанням. Водогони працюють з перебоями з причини незадовільного стану насосного обладнання, частих зупинок через несплату за використану електроенергію.

Централізованим водопостачанням охоплені всі 12 міст та 23 із 27 селищ міського типу.

Всі водопроводи з відкритих водоймищ мають необхідні зони санітарної охорони водозаборів, здійснюють очистку і обеззаражування води, мають виробничі лабораторії, виконують хімічний і бактеріологічний контроль якості води.

У 2010 році виробничому лабораторному контролю якості води централізованого водопостачання області підлягали 134 водопроводи (51,5%). Санітарному лабораторному контролю підлягали всі водопроводи.

Виробничий лабораторний контроль якості води в 2010 році забезпечено на 28 комунальних водопроводах з 31, на 7 відомчих з 13 і на 99 сільських з 215.

Епідемічна ситуація в області за 2010 рік по гострих кишкових інфекціях та вірусному гепатиту А залишалась відносно стабільною. Не реєструвались спалахи та групові випадки захворювань, пов'язаних з централізованим водопостачанням, об'єктами харчової промисловості, громадського харчування. Не зареєстровано випадків черевного тифу та паратифів.

За даними державної статистичної звітності за 2010 рік відмічено зниження захворюваності на гострі кишкові інфекції майже на 5% - зареєстровано 2100 випадків гастроентероколітів, інтенсивний показник захворюваності на 100 тисяч населення склав 209,25 проти 2236 випадків у 2009 році, показник 219,86 за 2009 рік. Однак, незважаючи на поступове щорічне зниження захворюваності обласний показник (209,25) залишається на 12,7% вищим середньостатистичного по країні (185,7).

4.6. Заходи щодо покращення стану водних об'єктів

Кошти, які надходять комунальним підприємствам, як плата за послуги, вирішують питання лише забезпечення цих підприємств електроенергією, сплати обов'язкових платежів та поточного аварійного ремонту. Проведення реконструкції очисних споруд, яка забезпечила б нормативну очистку зворотних вод без допомоги сторонніх надходжень, такі підприємства здійснити не в змозі.

За рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища, власних надходжень, у 2010 році проводилися роботи з покращення роботи очисних споруд.

Зокрема, в басейні Південного Бугу з обласного фонду профінансовано роботи в обсязі 596,6 тис. грн. для завершення реконструкції очисних споруд у м.Новомиргороді Кіровоградської області, які виконувалися у 2007 – 2009 роках.

Також розпочата реконструкція очисних споруд у смт. Компаніївка Кіровоградської області, фінансування робіт склало 717,0 тис. грн.

Проводився ремонт водопровідно-каналізаційних мереж КП “Кіровоградське ВКГ”, яке є найбільшим забруднювачем поверхневих вод у Кіровоградській області. Роботи виконувалися відповідно програми реформування та розвитку житлово-комунального господарства міста Кіровограда. Всього виконано робіт на суму 2531,53 тис. грн.

Залишається невирішеним питання з коштами для реконструкції очисних споруд Голованівської центральної районної лікарні, стічні води якої скидаються без очистки в р. Кайнара.

Підприємство Новгородківська ЛДВКГ, яке перебувало на балансі Новгородківської районної ради, передано в комунальну власність Новгородківської селищної ради, яка не може забезпечити обслуговування зазначених очисних. Очисні фактично не працюють. Забезпечується лише попередня очистка комунальних стоків смт. Новгородка.

Умовою надання дозволу на спеціальне водокористування Державному підприємству “СхідГЗК” Інгільська шахта, яке є найбільшим забруднювачем

річки Інгул, була реконструкція установки очистки шахтних вод та збільшення її потужності до 1000 м³/год, оскільки існуючі очисні малопотужні та не забезпечують нормативної очистки зворотних вод. Будівництво планувалося розпочати у IV кварталі 2009 року, проте до цього часу роботи підприємством не розпочаті, їх фінансування в поточному році не передбачалося. В басейні р.Дніпро розпочато будівництво станції біологічної очистки стоків смт Петрово. Обсяг фінансування робіт у 2010 році з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища склав 1010,8 тис. грн.

Припинив скид недостатньо очищених зворотних вод Світловодський міський водоканал, який у 2008 році виконав реконструкцію очисних споруд із переведенням скиду очищених зворотних вод на споруди для штучного поповнення підземних вод.

Реконструкція очисних споруд Знам'янського міського виробничого управління водопровідно-каналізаційного господарства (Знам'янське МВ УВКГ), яка була проведена в 2004 році за рахунок коштів державного бюджету, суттєво не вплинула на якість очищення стічних вод та на зменшення енергоємності очисних споруд, поскільки були виконані роботи першого етапу по заміні електрообладнання та капітальному ремонту будівель лабораторно-побутового корпусу і приміщення машинного залу. Для покращення роботи очисних необхідно закінчити реконструкцію очисних споруд.

Знам'янським міським виробничим управлінням водопровідно-каналізаційного господарства розроблений проект виконання робіт по реконструкції міських очисних споруд, але підприємство не має можливості його виконати, бо є збитковим.

5. ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО ТА ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ, ФОРМУВАННЯ ЕКОМЕРЕЖІ ТА РОЗВИТОК ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

5.1. Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі

5.1.1. Загальна характеристика

Біологічне різноманіття є національним багатством України, забезпечує екосистемні та біосферні функції живих організмів, їх угруповань, а також формує середовище життєдіяльності людини. Збереження біорізноманіття на видовому рівні означає збереження окремих видів у природних умовах їх існування.

Основними засобами для збереження біорізноманіття на популяційно-видовому рівні є:

збереження або відновлення чисельності та ареалів природних популяцій видів рослин, грибів і тварин, у тому числі занесених до Червоної книги України та міжнародних переліків рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення;

підтримка природного стану популяцій, попередження розповсюдження хвороб, шкідників і паразитів серед видів природної флори та фауни;

збереження внутрішньо-популяційного генетичного різноманіття природних популяцій, у тому числі збереження та відтворення генофонду мисливських тварин і природних рослинних ресурсів.

Рішенням Кіровоградської обласної ради від 25 березня 1999 року № 65 затверджений “Перелік видів тварин і судинних рослин з числа занесених до Червоної книги України, які поширені на території Кіровоградської області і підлягають особливій охороні” та “Перелік тварин і судинних рослин, які підлягають особливій охороні на території Кіровоградської області”.

5.1.2. Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття

Основні загрози біорізноманіття пов’язані сьогодні з негативною антропогенною діяльністю. Вони полягають у знищенні природних середовищ існування тварин і місць зростання рослин, їх фрагментації та деградації (включаючи забруднення), у глобальній зміні клімату, екологічно незбалансованій експлуатації, поширенні чужерідних видів розповсюдження хвороб та шкідників.

Знищення природних середовищ існування тварин і місць зростання рослин відбувається внаслідок необґрунтованого розорювання земель, вирубки лісів, осушення чи обводнення території, промислового житлового та дачного будівництва.

Кіровоградщина характеризується значним рівнем антропогенної трансформації, яка є наслідком тривалого різнобічного та високо інтенсивного використання природних ресурсів з часу її заселення і до наших днів. Завдяки цьому на території області історично сформувався певний тип ландшафту, котрий представлений відповідним складом природних, напівприродних та штучних екосистем. Природні ландшафти і близькі до них за сучасним станом території та об’єкти складають близько чверті від загальної площі області, в найменшій мірі антропогенної трансформації зазнали землі, зайняті лісами, водами, болотами, чагарниками, луками, степовим різнотрав’ям тощо, і вони мають скласти основу для формування національної екологічної мережі на теренах області. На цей час найбільш захищеними є природні комплекси в межах природно-заповідного фонду.

Докорінно змінити стан справ на краще можливо шляхом значного розширення площі земель не лише з природним, напівприродним станом, але й переважно завдяки залученню до складу національної екологічної мережі

земель, які внаслідок тривалої експлуатації зазнали значних деструктивних процесів деградації, забруднення тощо. Більшість з них вимагає термінового вилучення з інтенсивного сільськогосподарського і промислового використання та ренатуралізації шляхом залуження, заліснення, обводнення та інших видів консервації.

Однією з найбільш несприятливих для забезпечення структурно-функціональних зв'язків, притаманних живій природі, на території області є значний рівень її розораності, який перевищує 70%. Це значною мірою погіршує умови забезпечення територіальної єдності ділянок з природним і близьким до нього станом ландшафту, що значно ускладнює, а нерідко взагалі унеможлиблює перебіг процесів біоценотичного і генетичного обміну між популяціями різних видів рослин і тварин, призводить до зниження їх чисельності і переходу до стану рідкісних і зникаючих. Вирішення цих та багатьох інших проблем великою мірою залежить від успішності реалізації Обласної програми формування національної екологічної мережі в Кіровоградській області на 2003-2015 роки.

5.1.3. Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття

Для збереження природного різноманіття існуючих ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та збереження фонового моніторингу довкілля, котрі нині перебувають під загрозою знищення через надмірну експлуатацію ландшафтів, а також розширення мережі природно-заповідного фонду області, у 2010 році рішеннями Кіровоградської обласної ради від 22 січня 2010 року № 851 та від 26 травня 2010 року № 897 “Про оголошення територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення ” було включено до природно-заповідного фонду області 9 територій на загальній площі 1104,59 га, а саме:

- ландшафтний заказник місцевого значення “Казавчинські скелі” площею 55,0 га на території Гайворонського району;
- ландшафтний заказник місцевого значення “Тернова балка” площею 57,0 га на території Бобринецького району;
- ландшафтний заказник місцевого значення “Квіти на скелях” площею 5,0 га на території Новоукраїнського району;
- лісовий заказник місцевого значення “Новомиргородське-1” площею 249,0 га на території Новомиргородського району;
- лісовий заказник місцевого значення “Новомиргородське-2” площею 523,0 га на території Новомиргородського району;
- ботанічна пам'ятка природи місцевого значення “Крутий яр” площею 82,0 га на території Бобринецького району;
- гідрологічна пам'ятка природи “Зубринець” площею 7,1 га на території Олександрівського району;

- заповідне урочище місцевого значення “Грузьке” площею 106,49 га на території Бобринецького району;
- заповідне урочище місцевого значення “Нюркине урочище” площею 20,0 га на території Бобринецького району.

5.1.4. Формування регіональної екологічної мережі

Біорізноманіття, крім його самодостатньої цінності, забезпечує функціонування екосистем, у тому числі підтримує кругообіг та очистку природних вод, збереження ґрунтів і стабільність клімату, а також забезпечує населення продуктами харчування, ліками, сировиною для промисловості, формує безпечне для життя та здоров'я довкілля.

На виконання Закону України “Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки ” рішенням сесії обласної ради від 24 січня 2003 року № 141 затверджена обласна програма формування національної екологічної мережі на території Кіровоградської області на 2003-2015 роки.

Проектована регіональна схема національної екологічної мережі в межах області є наступним етапом у виконанні Обласної програми формування національної екологічної мережі на території Кіровоградської області на 2003-2015 роки.

При проектуванні регіональної схеми національної екологічної мережі в межах області були використані такі види територіальних елементів:

- регіональний центр біологічного різноманіття - території, що складаються з окремих екосистем, групи суміжних екосистем, місць існування чи біотопів, ландшафтів, які виділяються на загальному тлі регіону своєю біологічною чи ландшафтною різноманітністю;

- екологічний коридор - суцільні чи розірвані (архіпелагоподібні) лінійно витягнуті структури, котрі забезпечують розселення, міграцію особин різних видів та обмін генетичною інформацією між регіональними центрами біологічного різноманіття;

- буферні зони - території, які призначені для захисту елементів екомережі від зовнішніх впливів природного чи антропогенного походження;

- зони потенційної ренатуралізації - території, які потенційно можуть бути включені до екомережі, тобто перетворені у регіональні центри біорізноманіття чи екокоридори.

5.1.5. Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами

Генетично модифікований організм, живий змінений організм (ГМО) - будь-який організм, у якому генетичний матеріал був змінений за допомогою штучних прийомів переносу генів, які не відбуваються у природних умовах.

Біологічна безпека - стан середовища життєдіяльності людини, при якому відсутній негативний вплив його чинників (біологічних, хімічних,

фізичних) на біологічну структуру і функцію людської особи в теперішньому і майбутніх поколіннях, а також відсутній незворотній негативний вплив на біологічні об'єкти природного середовища (біосферу) та сільськогосподарські рослини і тварини.

Під біобезпекою щодо генетично модифікованих організмів розуміють стан захищеності, що досягається за допомогою використання системи заходів, які спрямовані на запобігання або зниження до безпечного рівня можливих шкідливих впливів генетично модифікованих організмів на здоров'я людини та на навколишнє середовище.

Ефективна система біобезпеки в разі використання ГМО є запорукою мінімізації потенційних ризиків.

Система біобезпеки має включати також і ефективну адміністративну систему, що керується в своїй діяльності відповідною законодавчою базою.

В Україні на сьогодні існує така законодавча база для створення та функціонування системи біобезпеки:

“Закон України “Про державну систему біобезпеки під час створення, випробування, транспортування та використання генетично модифікованих організмів, № 1103-V від 31 травня 2007 року

“Закон України “Про охорону прав на сорти рослин”, № 3116-XII, редакція від 29 листопада 2006 року

“Закон України “Про захист прав споживачів ”, №1023-12, редакція від 13 січня 2006 року.

5.2. Охорона, використання та відтворення рослинного світу

Використання, охорона рослинного світу регулюються Конституцією України, законами України “Про охорону навколишнього природного середовища”, “Про природно-заповідний фонд України”, “Про рослинний світ”, Лісовим кодексом України та іншими нормативно-правовими актами.

Під час діяльності, яка впливає на стан охорони, використання та відтворення рослинного світу, дотримуються таких основних вимог:

збереження природної просторової, видової, популяційної та ценотичної різноманітності об'єктів рослинного світу;

збереження умов місцезростання дикорослих рослин і природних рослинних угруповань;

науково обґрунтованого, невиснажливого використання природних рослинних ресурсів;

здійснення заходів щодо запобігання негативному впливу господарської діяльності на рослинний світ;

охорони об'єктів рослинного світу від пожеж, захист від шкідників і хвороб;

здійснення заходів з відтворення об'єктів рослинного світу;

регулювання поширення та чисельності дикорослих рослин і використання їх запасів з врахуванням інтересів охорони здоров'я населення.

Вказані вимоги враховуються під час розробки проектів законодавчих актів, регіональних програм та здійснення заходів з охорони, використання та відтворення рослинного світу.

5.2.1. Загальна характеристика рослинного світу

Рослинний світ Кіровоградщини, незважаючи на вплив людини на нього, є і нині цікавим та різноманітним.

Нині понад 70% лісостепової частини області розорано, ліси і лісонасадження займають лише 7,4% території області. У лісостеповій зоні і досі збереглися значні лісові масиви на вододілах – Чорний ліс, Нерубайський та інші. Природна степова рослинність й нині багата та різноманітна, збереглася на схилах річкових долин та балок, на узліссях. Досить добре збереглася лучна та болотна рослинність у заплавах річок.

В степах області переважають багаторічні трав'янисті рослини, насамперед, злаки.

Степи переважно лучні (в травостої їх найбільшу роль відіграють келерія гребінчаста, пирій середній, тонконіг вузьколистий), а на найбільш сухих та освітлених місцях формуються угруповання ковили.

Ковила здавна є символом степів, але трапляється нині і особливо утворює угруповання на Кіровоградщині не часто. Із видів ковили, що зростають в області, найпоширенішою є ковила волосиста, спорадично зустрічаються ковила Лессінга та пірчаста, дуже рідкісними видами є ковили пухнастолиста, вузьколиста та українська. Лише в одному місці області, на Придніпров'ї, в урочищі Бузове біля с. Попівка виявлена ще одна ковила, одна з найкрасивіших серед своїх сестер-ковил – ковила Граффа. Цей євразійській степовий вид на правому березі Дніпра трапляється дуже рідко.

І все ж таки переважає у Кіровоградських степах не ковила. Тут панує на степових ділянках типчак – невисока, щільна степова трава, серед якої зростають куртини ковили, інших злаків, яскраве степове різнотрав'я.

Взагалі стеги області дуже багаті на види рослин. Важко навіть назвати найголовніші, найцікавіші.

Безумовно, одним із символів степу є горицвіт, або адоніс весняний. Це одна з найбільш цілющих рослин нашої флори і водночас, як це нерідко буває, - одна з найотруйніших. У наших степах зростає й інший, рідкісніший вид адонісу, що прийшов до нас зі сходу, про що свідчить і його назва - адоніс волзький.

У степах Кіровоградщини зростає декілька видів дикорослих півників – злаколисті, понтичні, солелюбні, карликові. Найбільш поширені і найоригінальніші з них – півники карликові. З наукової точки зору найціннішими є півники понтичні, занесені до Червоної книги України.

Характерними рослинами наших степів є також різні види льону, гвоздики, полину, астрагалів і ще багато різноманітних степових трав.

Перелік видів флори, що охороняються, в регіоні

(станом на 01.01.2011 року)

Таблиця 5.2.1.1

Назва виду (звичайна і наукова)	Червона книга України	Бернська конвенція	CITES	Європейський червоний список
1	2	3	4	5
Астрагал шерстистоквітковий (Astragalus dasy anthus)	*			*
Брандушка різнокольорова (Bulbocodium versi color)	*			
Бруслина карликова (Euonymus nana)	*			
Гвоздика прибузька (Dianthus hupanicus)	*	*		*
Гніздівка звичайна (Neottia nidus-avis)	*			
Голонасінник одеський (Gymnospermium odes sanum)	*			
Зозулинець болотний (Orchis palustris)	*			
Ковила волосиста (Stipa capillata)	*			
Ковила вузьколиста (Stipa tirsia)	*			
Ковила Лессінга (Stipa lessingiana)	*			
Ковила найкрасивіша (Stipa pulcherima)	*			
Ковила пірчаста (Stipa pennata)	*			
Ковила пухнатолиста (Stipadasyphylla)	*			
Ковила українська (Stipa ucraïnica)	*			
Коручка болотна (Eriopactis palustris)	*			
Коручка морозниковидна (Eriopactis hellebori)	*			
Коручка темно-червона (Eriopactis atrorubens)	*			
Лілія лісова (Lilium martagon)	*			
Любка дволиста (Platanthera bifolia)	*			
Півники понтичні (Iris pontica)	*			
Рябчик руський (Fritillaria ruthenica)	*			
Рястка Буше (Ornithogallum bouchea)	*			
Сальвінія плаваюча (Salvinia natans)	*	*		
Сон чорніючий (Pulsatilla nigricans Stork)	*			
Тюльпан гранітний (Tulipa graniticola)	*			
Тюльпан дібровний (Tulipa quercetorum)	*			
Тюльпан бузький (Tulipa hupanica)	*			
Цибуля ведмежа (Allium ursinum)	*			
Шафран сітчастий (Crocus reticulates)	*			
Усього	29	2		2

5.2.2. Лісові ресурси

Кіровоградщина небагата на ліси, проте вони тут дуже різноманітні. Основні лісові масиви зосереджені у Придніпровській частині, на південних відрогах Придніпровської височини. Одним з найбільших є Чорноліський масив, розташований на піднятому правому березі верхів'я р. Інгулець. Його південно-західна частина виходить на вододіл між річками Інгулець та Інгул.

На півночі до Чорноліського масиву прилягає другий великий масив вододільно-балкових лісів – Дмитрівсько-Чутівський.

На південь від Чорного лісу ліси вже не виходять на вододіли, а зростають лише в глибоких балках і мають здебільшого невелику площу. Характер балкових лісів відрізняється від тих, які зростають у Чорноліському та Дмитрівсько-Чутівському масивах. Насамперед це стосується деревних порід. У Чорноліському та Дмитрівсько-Чутівському масивах у деревостані переважають дуб та граб, утворюючи грабово-дубові ліси. Граб тут, поблизу межі зі степовою зоною, знаходиться на південній межі ареалу та відзначається дещо уповільненим ростом. Менші площі у масиві займають ясеневі-дубові та липово-дубові ліси, а також чисті дубові насадження. В деревостанах трапляються клени гостролистий та польовий, в'яз, береза. Але основною породою тут є дуб – дерево, яке нерідко називають національним деревом України.

Загальна площа земель лісового призначення області складає 184,3 тис. га, з них вкритих лісом -103,2 тис. га. Фактична лісистість території області 7,4%. Площа лісів у розрахунку на одну особу 0,1 га, запас деревини на одну особу 18,5 м³. Щорічно в області створюється близько 1 тис. га лісових культур. Загальний запас деревини в лісах Кіровоградщини становить 18,701 млн.м³.

Землі лісогосподарського призначення

Таблиця 5.2.2.1

№ з/п		Одиниця виміру	Кількість	Примітка
1	2	3	4	5
1.	Загальна площа земель лісогосподарського призначення	тис. га		
	у тому числі:			
1.1	площа земель лісогосподарського призначення державних лісогосподарських підприємств	тис. га	124,7	
1.2	площа земель лісогосподарського призначення комунальних лісогосподарських підприємств	тис. га		
1.3	площа земель лісогосподарського призначення, що не надана у користування	га		
2.	Площа земель лісогосподарського призначення, що вкрита лісовою рослинністю	тис. га	103,4	
3.	Лісистість (відношення покритої лісом площі до загальної площі регіону)	%		

Динаміка лісовідновлення та створення захисних лісонасаджень, га

Таблиця 5.2.2.2

	2000	2005	2008	2009	2010
Лісовідновлення, лісорозведення на землях	375	831,7	1775,0	2661,0	2337

лісового фонду					
Створення захисних лісонасаджень на непридатних для с/г землях	650	53,5	-	1921,0	1765
Створення полезахисних лісових смуг	15	0,8	-	-	-

Пожежі на території Кіровоградської області

Таблиця 5.2.2.3

№	Підприємства	Кількість випадків	Пройдено пожежами , га площа на 1 випадок, га					Завдані збитки, тис	
			Лісові землі		Нелісові землі	Звітний рік, га	Попередній рік, га	всього	в т.ч. побічні **
			всього	в т.ч. верховими					
1	ДП “Голованівський лісгосп”								
2	ДП “Долинський лісгосп”	1	0,15			0,15	0,3	1	1
3	ДП “Компаніївський лісгосп”	3	0,44			0,15	0,43	0,2	0,2
4	ДП “Олександрівський лісгосп”	8	3,11			0,39	0,50	1,4	1,4
5	ДП “Оникіївський лісгосп”					0,37			
6	ДП “Онуфріївський лісгосп”	3	1			0,33		0,4	0,4
7	ДП “Світловодський лісгосп”	25	7,44			0,3	0,58	5,4	3,8
8	ДП “Чорноліський лісгосп”						0,48		
9	ДСДЛЦ “Веселі Боковеньки”						0,1		
	ВСЬОГО	40	12,14			0,3	0,52	8,4	6,8

Спеціальне використання лісових ресурсів державного значення у 2010 році

Таблиця 5.2.2.4

Лісогосподарське підприємство	ункова	разом,	Зрубано по господарствах		
			хвойні	твердолистяні	м'яколистяні

	лісосіка, тис. МЗ	га/тис.МЗ	тис. МЗрозрахункова лісосіка,	га/тис. МЗфактично зрубано,	тис. МЗрозрахункова лісосіка,	га/тис. МЗфактично зрубано,	тис. МЗрозрахункова лісосіка,	га/тис. МЗфактично зрубано,
ДП “Голованівський лісгосп”	5,49	5,61	0	0	5,49	5,61	0	0
ДП “Долинський лісгосп”	0,47	0,46	0	0	0,47	0,46	0	0
ДП “Компаніївський лісгосп”	1,77	1,77	0	0	1,77	1,77	0	0
ДП “Олександрівський лісгосп”	5,6	5,18	0	0	5,6	5,18	0	0
ДП “Оникіївський лісгосп”	18,21	18,85	0	0	18,2	18,85	0	0
ДП “Онуфрійський лісгосп”	3,16	3,16	0	0	3,16	3,16	0	0
ДП “Світловодський лісгосп”	3,08	3,13	0	0	2,69	2,85	0,39	0,28
ДП “Чорноліський лісгосп”	1,84	1,86	0	0	1,84	1,86	0	0
ВСЬОГО	39,62	40,02	0	0	39,22	39,74	0,39	0,28

5.2.3. Стан використання природних не деревних рослинних ресурсів

Спеціальне використання природних ресурсів – це таке використання, яке здійснюється юридичними або фізичними особами для задоволення їх виробничих та наукових потреб, а також з метою отримання прибутку від реалізації цих ресурсів чи продуктів їх переробки з дозволу Міністерства екології та природних ресурсів України.

5.2.4. Охорона та відтворення видів рослин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів України

Із червонокнижних рослин на території Кіровоградської області найбільшу питому вагу у складі фітоценозу займають такі трави: конюшина гірська, цмин пісковий, парило звичайне, горицвіт весняний, деревій, цикорій, материнка звичайна, козельці українські. Останні відносяться до судинних рослин, які занесені до Європейського Червоного списку, що перебувають під загрозою зникнення у світовому масштабі. Також виявлена велика популяція червонокнижних рослин таких як ковила волосиста, касатик понтійський та астрагал шерстистоквітковий. Останній також занесений до Європейського червоного списку. Крім того виявлені цінні та малопоширені види – адоніс весінній, астрагал безстрілковий, гоніюлімон татарський, аурінія скельна.

Охорона та відтворення видів рослин, занесених до Червоної книги України, забезпечується шляхом:

- встановлення особливого правового статусу видів рослин, що знаходяться під загрозою зникнення, врахування вимог щодо їх охорони під час розробки законодавчих та інших нормативних актів;

- систематичної розробки щодо виявлення місць їх зростання, проведення постійного спостереження за станом популяцій та необхідних наукових досліджень з метою розробки наукових основ їх охорони та відтворення;

- створення на територіях, де вони зростають, заповідних та інших об'єктів, що особливо охороняються;

- створення банків їх генофонду, розведення у спеціально створених умовах;

- розвитку міжнародного співробітництва у цій сфері та за рахунок здійснення інших заходів.

Охорона невиснажливого використання та відтворення дикорослих рослин

Таблиця 5.2.4.1

Район	Усього видів рослин, занесених до Червоної книги України, екз.	Усього рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, од.	Кількість видів рослин, занесених до Червоної книги України, відтворено на територіях та об'єктах ПЗФ, екз., назва	Кількість популяцій видів рослин, занесених до Червоної книги України, які зникли, од., назва
Бобринецький район	29		Ландшафтний заказник загальнодержавного значення "Шумок"-2: Ковила волосиста (Stipacarpillata) Гвоздика прибузька (Dianthus Hupanicus)	
			Геологічна пам'ятка природи місцевого значення "Слони"-3: Гвоздика прибузька (Dianthus Hupanicus) Сон чорніючий (Pulsatilla nigricans Stork) Ковила Лессінга (Stipa lessingiana)	
			Ботанічний заказник "Мюдівська балка" - 8: Конюшина гірська Цмин пісковий Парило звичайне Горицвіт весняний Деревій Цикорій Материнка звичайна Козельці українські	
			Ботанічний заказник загальнодержавного значення "Богданівська балка" -2: Ковила волосиста (Stipacarpillata) Астрагал шерстистоквітковий (Astragalus dasy anthus)	
			Ландшафтний заказник місцевого значення "Булгаківська балка" -1: Сон чорніючий (Pulsatilla nigricans Stork)	
			Заповідне урочище "Мертвоводя" -1: Ковила волосиста	

			(Stipacarpillata)	
			Заповідне урочище “Юр’ївська балка” -4: Ковила волосиста (Stipacarpillata) Ковила пірчаста (Stipa pennata) Сон чорніючий (Pulsatilla nigricans Stork) Тюльпан дібровний (Tulipa quercetorum)	
Онуфрїївський район			Загальнозоологічний заказник місцевого значення ”Дерїївський“ – 1: Зозулинець болотний (orchis palustris jacq)	
			Ботанічний заказник загальнодержавного значення “Бузове” -5: Ковила волосиста (Stipacarpillata) Астрагал шерстистоквітковий (Astragalus dasy anthus) Сон чорніючий (Pulsatilla nigricans Stork) Тюльпан бузький (Tulipa hupanica) Ковила Граффа (tylipa grafiana)	
			Ландшафтний заказник “Суховершок” -3: Ковила волосиста (Stipacarpillata) Астрагал шерстистоквітковий (Astragalus dasy anthus) Ковила пірчаста (Stipa pennata)	
			Заповідне урочище “Солдатське” -2: Ковила волосиста (Stipacarpillata) Ковила Лессінга (Stipa lessingiana)	
			Заповідне урочище “Литкевич” -3: Ковила волосиста (Stipacarpillata) Ковила Лессінга (Stipa lessingiana) Ковила пірчаста (Stipa pennata)	
			Ландшафтний заказник “Майгорове” -2: Ковила пірчаста (Stipa pennata) Рястка Буше (ornithogalum boucheanum)	
			Ландшафтний заказник “Недогарський” -1: Сон чорніючий (Pulsatilla nigricans Stork)	
			Заповідне урочище “Ясинуватка” -1: Коручка темно-червона (epiactis atrorubens)	
			Ландшафтний заказник “Лозуватське” -2: Ковила волосиста (Stipacarpillata) Ковила Лессінга (Stipa lessingiana)	
			Заповідне урочище “Шеметів ліс” -1: Рястка Буше (ornithogalum	

			boucheanum)	
Долинський район			Загально зоологічний заказник місцевого значення "Братолубівська балка" – 2: Ковила волосиста (Stipacarpillata) Астрагал шерстистоквітковий (Astragalus dasy anthus)	
			Ботанічний заказник загальнодержавного значення "Боковеньківська балка" -2: Сон чорніючий (Pulsatilla nigricans Stork) Ковила Лессінга (Stipa lessingiana) Ковила волосиста (Stipacarpillata) Ковила пірчаста (Stipa pennata)	
			Ландшафтний заказник місцевого значення "Балка Новоолександрівська" - 2: Сон чорніючий (Pulsatilla nigricans Stork) Тюльпан бузький (Tulipa hypanica)	
Добровеличківський район			Заповідне урочище "Червоні скелі" -5: Сон чорніючий (Pulsatilla nigricans Stork) Ковила пірчаста (Stipa pennata) Ковила волосиста (Stipacarpillata) Брандушка різнокольорова (Bulbocodium versi color) Підсніжник білосніжний (galanthus nivalis)	
			Заповідне урочище "Балка Куца" -3: Ковила волосиста (Stipacarpillata) Півники понтичні (Iris pontica) Коручка морозниковидна (epipactis helleborie)	
Знам'янський район			Заповідне урочище "Бочки" -1: Ковила волосиста (Stipacarpillata)	
			Ландшафтний заказник загальнодержавного значення "Чорноліський" - 7: Цибуля ведмежа (allium ursinum) В'язіль стрункий (coronilla elegans) Коручка чемерниковидна (epipactis helleborine) Бруслина карликова (euonymus pana) Гніздівка звичайна (neottia nidus-avis) Любка дволиста (platanthera bifolia) Тюльпан дібровний (Tulipa quercetorum)	
			Заповідне урочище "Антоновичські горби" -5: Астрагал шерстистоквітковий (Astragalus dasy anthus) Сон чорніючий (Pulsatilla	

		nigricans Stork) Шафран сітчастий (Crocus reticulates) Гвоздика прибузька (Dianthus hupanicus) Брандушка різнокольорова (Bulbocodium versi color)	
		Ботанічний заказник “ Антоновичська балка ” -1: Астрагал шерстистоквітковий (Astragalus dasy anthus)	
		Гідрологічна пам’ятка природи загальнодержавного значення “ Болото Чорний ліс ” -2: Глечики жовті Латаття біле	
		Ботанічна пам’ятка природи “ Ковиліві горби під Поповим ” -5: Ковила пірчаста (Stipa pennata) Ковила пухнатолиста (Stipa dasyphylla) Сон чорніючий (Pulsatilla nigricans Stork) Ковила волосиста (Stipacarpillata) Ковила вузьколиста (Stipa tirsia)	
		Ботанічна пам’ятка природи “ Кудинове ” -5: Ковила пірчаста (Stipa pennata) Ковила волосиста (Stipacarpillata) Ковила вузьколиста (Stipa tirsia) Сон чорніючий (Pulsatilla nigricans Stork) Астрагал шерстистоквітковий (Astragalus dasy anthus)	
Новгородківський район		Заповідне урочище “ Терник ” -2: Астрагал шерстистоквітковий (Astragalus dasy anthus) Ковила волосиста (Stipacarpillata)	
		Ботанічний заказник загальнодержавного значення “ Шурхи ” -4: Ковила волосиста (Stipacarpillata) Ковила Лессінга (Stipa lessingiana) Астрагал шерстистоквітковий (Astragalus dasy anthus) Півники понтичні (Iris pontica)	
Кіровоградський район		Заповідне урочище “ Сарганівський ліс ” -1: Тюльпан дібровний (Tulipa quercetorum)	
		Ботанічна пам’ятка природи “ Польовий садок ” -2: Ковила волосиста (Stipacarpillata) Астрагал шерстистоквітковий (Astragalus dasy anthus)	
		Заповідне урочище “ Польський ліс ” -1: Лілія лісова (Lilium martagon)	
		Ландшафтний заказник “ Новомихайлівський ” -1:	

			Підсніжник білосніжний	
Новомиргородський район			Заповідне урочище “Василівське” -1: Коручка темно-червона (<i>eripactis atrorubens</i>)	
			Ботанічний заказник “Балка Троянівська” -3: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>) Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasy anthus</i>) Сон чорніючий (<i>Pulsatilla nigricans</i> Stork)	
			Заповідне урочище “Матвій яр” -1: Лілія лісова (<i>Lilium martagon</i>)	
			Ландшафтний заказник “Карпенків край” -1: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>)	
Вільшанський район			Ландшафтний заказник загальнодержавного значення “Чорноташлицький” -3: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasy anthus</i>) Сон-трава Тирса	
Добровеличківський район			Заповідне урочище “Балка Куца” -3: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>) Півники понтичні (<i>Iris pontica</i>) Коручка морозниковидна (<i>eripactis hellebornie</i>)	
Компаніївський район			Заповідне урочище “Кіліповське” -2: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>) Сон чорніючий (<i>Pulsatilla nigricans</i> Stork)	
			Заповідне урочище “Розлитий камінь” -5: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>) Сон чорніючий (<i>Pulsatilla nigricans</i> Stork) Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasy anthus</i>) Гвоздика прибузька (<i>Dianthus hupanicus</i>) Тюльпан гранітний (<i>tulipa granitcola</i>)	
			Ландшафтний заказник “Долинівсько-Покровський” -2: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasy anthus</i>) Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>)	
			Заповідне урочище “Кам’яна балка” -2: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>) Сон чорніючий (<i>Pulsatilla nigricans</i> Stork)	
			Загальнозоологічний заказник “Гнила балка” -3: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>)	

			Астрагал шерстистоквітковий (Astragalus dasy anthus) Шафран сітчастий (Crocus reticulates)	
			Ботанічна пам'ятка природи “Тернова балка” -1: Ковила волосиста (Stipacarpillata)	
Маловісківський район			Геологічна пам'ятка природи “Каскади” -3: Ковила волосиста (Stipacarpillata) Гвоздика прибузька (Dianthus hupanicus) Астрагал шерстистоквітковий (Astragalus dasy anthus)	
			Ботанічна пам'ятка природи “Оман високий” -1: Оман високий	
			Ботанічний заказник “Плетений Ташлик” -2: Ковила волосиста (Stipacarpillata) Гвоздика прибузька (Dianthus hupanicus)	
			Ландшафтний заказник “Карпенків край” -1: Ковила волосиста (Stipacarpillata)	
Новоархангельський район			Ландшафтний заказник загальнодержавного значення “Когутівка” -2: Ковила волосиста (Stipacarpillata) Коручка чемерниковидна (epipactis helleborine)	
Новоукраїнський район			Ландшафтний заказник загальнодержавного значення “Войнівський” -5: Ковила волосиста (Stipacarpillata) Сон чорніючий (Pulsatilla nigricans Stork) Півники понтичні (Iris pontica) Гвоздика прибузька (Dianthus hupanicus) Астрагал шерстистоквітковий (Astragalus dasy anthus)	
			Комплексна пам'ятка природи “Ташлицькі скелі” -2: Гвоздика прибузька (Dianthus hupanicus) Ковила волосиста (Stipacarpillata)	
Новоукраїнський район			Ентомологічний заказник “Явдокимівський” -2: Ковила волосиста (Stipacarpillata) Гвоздика прибузька (Dianthus hupanicus)	
Олександрівський район			Ландшафтний заказник загальнодержавного значення “Миколаївський” -3: Лілія лісова (Lilium martagon) Сон чорніючий (Pulsatilla nigricans Stork) Коручка темно-червона (epipactis atrorubens)	
			Ландшафтний заказник	

		“ Чагар ” -1: Сон лучний	
		Ботанічна пам’ятка природи “ Степові кургани ” -1: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>)	
		Ландшафтний заказник “ Розумівська балка ”: Конюшина степова	
		Ботанічний заказник “ Братеберські яри ” -2: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>) Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasy anthus</i>)	
		Ботанічна пам’ятка природи “ Жовтий льон ” -1: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>)	
		Заповідне урочище “ Шавлієва балка ” -3: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>) Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i>) Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasy anthus</i>)	
Олександрійський район		Ландшафтний заказник “ Велика і мала скелі ” -3: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasy anthus</i>) Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>) Зозулинець болотний (<i>Orchis palustris</i>)	
		Ботанічний заказник загальнодержавного значення “ Лікарівський ” - 4: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>) Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i>) Сон чорніючий (<i>Pulsatilla nigricans</i> Stork) Тюльпан бузький (<i>Tulipa hypanica</i>)	
Петрівський район		Ботанічний заказник загальнодержавного значення “ Власівська балка ” -2: Сон чорніючий (<i>Pulsatilla nigricans</i> Stork) Тюльпан дібровний (<i>Tulipa quercetorum</i>)	
		Заповідне урочище “ Бабеньківське ” - 2: Сон чорніючий (<i>Pulsatilla nigricans</i> Stork) Ковила пірчаста (<i>Stipa pennata</i>)	
		Заповідне урочище “ Питомник ” -1: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>)	
Світловодський район		Ботанічний заказник загальнодержавного значення “ Цюпина балка ” -1: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasy anthus</i>)	
		Ландшафтний заказник “ Острів лисячий ” -1:	

		Ковила Дніпровська	
		Заповідне урочище “Барвінкова і тюльпанови гори” -4: Тюльпан дібровний (Tulipa quercetorum) Астрагал шерстистоквітковий (Astragalus dasy anthus) Сон чорніючий (Pulsatilla nigricans Stork) Шафран сітчастий (crocus reticulatus)	
		Загальнозоологічний заказник “Поселення Сиворакші” -1: Ковила волосиста (Stipacarpillata)	
		Ботанічний заказник “Степовий горб” -3: Ковила волосиста (Stipacarpillata) Ковила Лессінга (Stipa lessingiana) Астрагал шерстистоквітковий (Astragalus dasy anthus)	
		Ландшафтний заказник місцевого значення “Кінські острови” -1: Сон чорніючий (Pulsatilla nigricans Stork)	
		Комплексна пам'ятка природи місцевого значення “Острів Обеліск” - 2: Сон чорніючий (Pulsatilla nigricans Stork) Сальвінія плаваюча (salvinia natans)	
Устинівський район		Ботанічний заказник “Роза” -4: Ковила волосиста (Stipacarpillata) Ковила Лессінга (Stipa lessingiana) Ковила пірчаста (Stipa pennata) Астрагал шерстистоквітковий (Astragalus dasy anthus)	
		Ботанічний заказник “Ганно-Леонтовичька” -2: Гвоздика прибузька (Dianthus hupanicus) Сон чорніючий (Pulsatilla nigricans Stork)	
		Заповідне урочище “Селіванівське” -2: Ковила волосиста (Stipacarpillata) Сон чорніючий (Pulsatilla nigricans Stork)	
		Заповідне урочище “Солоноозерне” -2: Ковила волосиста (Stipacarpillata) Ковила Лессінга (Stipa lessingiana)	
		Ботанічний заказник загальнодержавного значення “Садківський степ” -1: Астрагал шерстистоквітковий (Astragalus dasy anthus)	
		Загально зоологічний заказник загальнодержавного значення	

		”Полозова балка“ – 4: Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i>) Сон чорніючий (<i>Pulsatilla nigricans</i> Stork) Гвоздика прибузька (<i>Dianthus hupanicus</i>) Півники понтичні (<i>Iris pontica</i>)	
		Ландшафтний заказник загальнодержавного значення “Монастирище” -7: Рябчик руський (<i>fritillaria ruthenica</i>) Гімносперміум одеський (<i>gymnospermium odessanum</i>) Сон чорніючий (<i>Pulsatilla nigricans</i> Stork) Тюльпан бузький (<i>Tulipa hupanica</i>) Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>) Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i>) Ковила пірчаста (<i>Stipa pennata</i>)	
		Ландшафтний заказник “Інгульські крутосхили” -3: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>) Півники понтичні (<i>Iris pontica</i>) Сон чорніючий (<i>Pulsatilla nigricans</i> Stork)	
		Заповідне урочище “Таркальне” -1: Підсніжник білосніжний (<i>galanthus nivalis</i>)	
		Ботанічна пам’ятка природи “Ковалівська” -2: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>) Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i>)	

5.2.5. Адвентивні види рослин

Адвентивні види рослин поширюються разом із насінням культурних рослин та іншими способами. Цьому сприяють переміщення великих обсягів посадкового матеріалу, продовольчого та фуражного зерна всередині країни та через кордон. Систематичні перевезення вовни, деревини, фуражу та хлібних вантажів сприяють масовому розповсюдженню насіння та плодів. Тому залізничні станції та узбіччя автомагістралей, пункти зберігання й переробки рослинної та іншої продукції (елеватори, хлібоприймальні пункти, підприємства первинної обробки вовни тощо) є основними місцями занесення й появи первинних вогнищ карантинних бур'янів.

Узагалі уникнути розсипання засміченої продукції під час перевезення, перевантаження, переробки вкрай важко. Внаслідок цього можлива поява первинних вогнищ карантинних бур'янів. У разі виявлення вогнища якогось із видів таких бур'янів на господарство накладають карантин та використовують механічні й хімічні засоби знищення. Часто вдаються до випалювання.

Карантинні бур'яни - це особливо шкідливі адвентивні види, яких немає на території країни або вони наявні обмежено і які контролюють спеціальними заходами.

Швидкість розселення карантинних бур'янів у новому ареалі залежить від умов, в яких росте бур'ян, а також особливість біології конкретного виду, а саме:

- його пластичності, тобто здатності швидко адаптуватися до нових умов;

- конкурентоспроможності, що дає можливість виду перемагати в боротьбі за виживання;

- репродуктивності (утворенню значної кількості насінин), що дає змогу рослині за короткий період створити значний запас насінин у ґрунті.

Найчастіше в Україну потрапляють види із країн тропічного й субтропічного поясів Південної Азії, Африки та Америки, звідки походять такі потенційно небезпечні карантинні види, як амброзія полинолиста, череда волосиста, соняшник каліфорнійський, соняшник війчастий, стриги, паслін каролінгський, паслін лінійнолистий, іпомея ямчаста та інші види.

5.2.6. Стан зелених насаджень Кіровоградської області

Проблема створення, відновлення, охорони зелених насаджень міст та інших населених пунктів з врахуванням природних умов та антропогенних впливів залишається надзвичайно актуальною.

Основними причинами, які впливають на недостатність озеленення міст є: забудова дворових та інших територій населених пунктів у зв'язку із обмеженістю меж міст;

застарілість генпланів населених пунктів, що розроблялись у 80 роки минулого століття.

Значна кількість насаджень знищується під час будівництва, розширення вулиць тощо, але протягом останніх років помітно збільшились обсяги створення нових зелених насаджень у ході проведення акцій, спрямованих на поліпшення стану довкілля, проведення озеленення, догляду за зеленими насадженнями та реконструкцією ландшафтів за підтримки міських органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій.

Враховуючи те, що зелені насадження поки що залишаються найдешевшим і найефективнішим засобом оздоровлення міського середовища, є необхідність у створенні нових ареалів зелених насаджень у населених пунктах області, на що щорічно виділяються кошти з місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища.

Озеленення населених пунктів, га

Таблиця 5.2.6.1

Заходи	Рік
--------	-----

	2005	2008	2009	2010
Створено нових зелених насаджень, га	1,8	5,9	3,55	2,18
Проведено догляд за насадженнями, га	2236,5	1535,5	1525,9	1561,3

5.3. Охорона, використання та відтворення тваринного світу

5.3.1. Загальна характеристика тваринного світу

Кіровоградська область розташована в центральній частині України, проте її природа, рослинний та тваринний світ протягом тривалого часу не були достатньо досліджені та описані. Рослинний і тваринний світ регіону, незважаючи на вплив людини на нього, є і нині цікавим та різноманітним.

Однією із складових частин біосфери є тварини - нічим не замінні ланки єдиної екологічної системи, стабільність та середовищеутворюючі функції якої саме і слід вважати найбільшим багатством нашої планети. Крім того, з них людина одержує м'ясо, шкіру, лікарську й технічну сировину, методом зоотерапії (спів птахів, візуальний контакт з дикими тваринами) лікується від нервових напружень.

Тваринний світ області є відносно багатим, представлений численною групою ссавців, найбільшим представником яких є лось, а найменшим – бурозубки та білозубки. Найбільш різноманітною і численною групою є птахи. Дикі тварини розподіляються по території області нерівномірно. Найбільш багаті фауністичні комплекси збереглися у придніпровській частині Кіровоградщини. У надто освоєних північних та північно-західних районах області видовий склад тварин є набагато біднішим.

На території нашої області виявлено 368 видів, з них 65 - ссавців, 279 - птахів, 13 - плазунів, 11 - амфібій. Крім того, у водоймах мешкають 61 вид риб, з яких найбільш чисельними є представники ряду парноподібних (35 видів).

Серед земноводних найбільш чисельні жаби озерна та ставкова, кумка червоночерева. У лісистих територіях переважає жаба трав'яна, жаба гостроморда і квакуха звичайна.

Перелік видів фауни, що охороняються, в регіоні

(станом на 01.01.2011 року)

Таблиця 5.3.1.1

Назва виду (звичайна і наукова)	Червона книга України	Бернська конвенція	CITES	СМС	АЕWA	EUROBATS	Європейський червоний список
1	2	3	4	5	6	7	8

Борсук (<i>Meles meles</i>)		*					
Бугай (<i>botaurus stellaris</i>)		*					
Вечірниця велетенська (<i>Nyctalus lasiopte</i>)	*	*				*	*
Вечірниця мала (<i>Nyctalus leiseri</i>)	*	*				*	
Видра річкова (<i>Lutra lutra</i>)	*	*					*
Вовк (<i>canis lupus</i>)		*					
Вовчок садовий (<i>Eliomys quercinus</i>)	*	*					
Вовчок ліщиновий (<i>muscardinus avellanarius</i>)							*
Вуж водяний (<i>natrix tessellata</i>)		*					
Гадюка степова східна (<i>vipera ursinii renardi</i>)	*						
Горностаї (<i>Mustela erminea</i>)	*	*					
Жаба прудка (<i>rana dalmatina</i>)	*						
Жаба гостроморда (<i>rana arvalis</i>)		*					
Жерлянка червоночерева (<i>bombina bombina</i>)		*					
Златка блискуча (<i>buprestis splendens</i>)		*					
Квакша звичайна (<i>Hyla arborea</i>)		*					
Кутора мала (<i>Neomys anomalus Cabrera</i>)	*	*					
Мишівка степова (<i>Sicista subtilis</i>)	*	*					
Нічниця ставкова (<i>Myotis dasycneme Boie</i>)	*	*				*	*
Нічниця Наттерера (<i>myotis nattereri</i>)	*						
Норка європейська (<i>mustela lutreola</i>)	*						
Осетер атлантичний (<i>asipenser sturio</i>)		*					
Плоскотілка червона (<i>cucujus cinnabarinus</i>)		*					
Ропуха зелена (<i>Bufo viridis</i>)		*					
Перев'язка звичайна (<i>Vormela peregusna</i>)	*	*					*
Тритон гребінчастий (<i>Triturus cristatus</i>)		*					
Тушканчик великий (<i>Allactaga jaculus</i>)	*						
Турун олімпійський (<i>carabus</i>)		*					

Турун зморшкуватий (carabus olympiae)							*
Тхір степовий (Mustela eversmanni)	*	*					
Ховрах європейський (Citellus citellus)	*	*					
Часничниця звичайна (pelobates fuscus)		*					
Черпаха болотяна (Emys orbicularis)		*					
Чернівець непарний (Neodes dispar)		*					
Широковух європейський (Barbastella barbastella)	*	*			*		
Ящірка прудка (lacerta agilis)		*					
Ящірка зелена (lacerta viridis)		*					
Баклан малий (Phalacrocorax rugosus)	*	*			*		*
Балобан (Falco cherrug Gray)	*	*			*		
Берестянка звичайна (hippolais icterina)		*					
Беркут (Aquila chrysaetos)	*	*			*		
Білозубка мала (Crocidura suaveolens ariadne)		*					
Боривітер звичайний (falco tinnunculus)		*					
Боривітер степовий (Falco naumanni)	*	*			*		
Бджолоїдка звичайна (Merops apiaster)		*					
Білозубка мала (Crocidura suaveolens ariadne)		*					
Вирезуб (rutilus frisii frisii)	*						
Вівсянка звичайна (Emberiza citronella)		*					
Вівсянка очеретяна (Emberiza schoeniclus)		*					
Вівсянка чорноголова (Emberiza melano cepha)	*	*					
Вівчарик-ковалик (phylloscopus collybita)		*					
Вівчарик весняний (phylloscopus trochilus)		*					
Вільшанка, малинівка (erithacus rubecula)		*					

Волохатий стафілін (<i>emus hirtus</i>)	*						
Вухань бурий, вухань звичайний (<i>plecotus auritus</i>)							*
В'юрок канарковий (<i>serinus serinus</i>)		*					
В'юрок звичайний (<i>serinus citribnella</i>)		*					
Гага звичайна (<i>Somateria mollissima</i>)	*						
Гага чорновола (<i>gavia arctica</i>)		*					
Гага червоновола (<i>gavia stellata</i>)		*					
Галагаз (<i>tadorna tadorna</i>)		*					
Галстучник (<i>charadrius hiaticula</i>)		*					
Горихвістка звичайна (<i>phoenicurus phoenicurus</i>)		*					
Дербник (<i>falco columbarius</i>)		*					
Дерихвіст лучний (<i>Glareola pratincola</i>)	*	*			*		
Дерихвіст степовий (<i>Glareola nordmanni</i>)	*	*			*		
Дрімлюга (<i>caprimulgus europaeus</i>)		*					
Дрохва (<i>Otis tarda</i>)	*	*			*		*
Дятел великий строкатий (<i>dendrocopos major</i>)		*					
Дятел малий (<i>dendrocopos minor</i>)		*					
Дятел сірійський (<i>Dendrocopos syriacus</i>)							
Зеленяк (<i>Chloris chloris</i>)		*					
Гаїчка болотяна (<i>parus palustris</i>)		*					
Гуска мала білолоба (<i>anser erythropus</i>)		*					
Грязьовик (<i>limicola falcinellus</i>)		*					
Жайворонок малий (<i>Calandrella cinerea</i>)		*					
Журавель сірий (<i>Grus grus</i>)	*	*			*		
Журавель степовий (<i>Anthropoides vigro</i>)	*	*			*		
Зміїд (<i>Circaetus gallicus</i>)	*	*			*		
Зяблик (<i>fringilla coelebs</i>)		*					
Іволга (<i>Oriolus oriolus</i>)		*					
Казарка червоно вола (<i>Rufibrenta ruficollis</i>)	*	*	*		*		
Кам'янка звичайна (<i>oenanthe</i>)		*					

oenanthe)							
Канюк звичайний (buteo buteo)		*					
Канюк степовий (Buteo rufinus)	*	*			*		
Кібчик (falco vespertinus)		*					
Кобилочка солов'їна (locustella luscinioides)		*					
Колпиця (platalea leucorodia)		*					
Коноплянка, ріполов (Acanthis cannabina)		*					
Костогриз (coccothraustes coccothraustes)		*					
Крем'яшник (arenaria interpres)		*					
Кроншнеп великий (Numenius arquata)	*	*			*		
Кроншнеп середній (Numenius phaeopus)	*	*			*		
Кропив'янка (Sylvia communis)		*					
Кропив'янка (славка) садова (Sylvia borin)		*					
Кропив'янка (славка) сіра (Sylvia communis)		*					
Кропив'янка (славка) чорноголова (Sylvia atricapilla)		*					
Крохаль довгоносий (Mergus serrator)	*	*			*		
Крутиголовка (junco torquilla)		*					
Крячок світлокрилий (chlidonias leucopterus)		*					
Крячок чорний (chlidonias niger)		*					
Кулик-горобець (calidris minuta)		*					
Кулик-сорока (Haematopus ostralegus)	*	*			*		
Ластівка сільська (Hirundo rustica)		*					
Ластівка берегова, щурик (Riparia riparia)		*					
Ластівка міська (hirundo urbica)		*					
Лебідь малий (Cygnus bewickii Yarrel)	*	*			*		
Лебідь-кликун (Cygnus cygnus)		*					
Лежень (Burhinus oedicemus)	*	*			*		
Лелека білий (Ciconia Ciconia)		*					
Лелека чорний (Ciconia nigra)	*	*	*		*		

Лилик пізній (<i>eptesicus serotinus</i>)		*				
Лунь польовий (<i>Circus cyaneus</i>)	*	*			*	
Лунь степовий (<i>Circus macrourus</i>)	*	*			*	
Лунь лучний (<i>Circus pygargys</i>)		*				
Лунь болотяний (<i>Circus aeruginosus</i>)		*				
Луток (<i>mergus albellus</i>)		*				
Мідянка (<i>coronella austriaca</i>)	*					
Мартин малий (<i>dfkгі minutus</i>)		*				
Мишоїд-зимняк (<i>buteo lagopus</i>)		*				
Могильник (<i>Aquila heliacal Savigny</i>)	*	*	*		*	
Мородунка (<i>xenus cinereus</i>)		*				
Нетопир середнеземноморський (<i>pipistrellus kuhli</i>)	*					
Норець малий (<i>podiceps rufficollis</i>)		*				
Норець сіроший (<i>podiceps nigricollis</i>)		*				
Норець чорноший (<i>podiceps griseigena</i>)		*				
Огар (<i>Haliaeetus albicilla</i>)	*	*			*	
Одуд (<i>Urua erops</i>)		*				
Омелюх (<i>bombucilla garrulus</i>)		*				
Орел степовий (<i>Aquila rapax</i>)	*	*			*	
Орлан-білохвіст (<i>Haliaeetus albicilla</i>)	*	*			*	
Орел-карлик (<i>Hieraatus pennatus</i>)	*	*			*	
Осоїд (<i>pernis arivorus</i>)		*				
Очеретянка чагарникова (<i>ascorserphalus palustris</i>)		*				
Підорлик великий (<i>Aquila clanga</i>)	*	*			*	
Підкоришник звичайний (<i>certhia familiaris</i>)		*				
Пелікан кучерявий (<i>Pelicanus crispus</i>)	*					
Плиска біла (<i>motacilla alba</i>)		*				
Плиска жовта (<i>Motacilla flava</i>)		*				
Плавунець круглодзьобий (<i>Phalaropus lobatus</i>)		*				
Побережник білий (<i>calidris alba</i>)		*				
Побережник білохвостий (<i>calidris temminckii</i>)		*				

Повзик (<i>sitta europea</i>)		*				
Поручайник (<i>Tringa stagnatilis</i>)	*	*			*	
Пугач (<i>Bubo bubo</i>)	*	*				
Реготун чорноголовий (<i>Larus ichthyaetus</i>)	*	*				
Ремез (<i>remis pendulinus</i>)		*				
Рибалочка звичайний (<i>alcedo atthis</i>)		*				
Савка (<i>Oxyura leucoccephala</i>)	*	*			*	*
Сипуха(<i>Tyto alba</i>)	*	*				
Синиця велика (<i>Parus major</i>)		*				
Синиця вусата (<i>panurus biarmicus</i>)		*				
Синиця блакитна (<i>Parus caeruleus</i>)		*				
Синиця довгохвоста (<i>aegithalos caudatus</i>)		*				
Сінниця Едіп (<i>coenonympha ordippus</i>)		*				
Синьошийка, варакушка (<i>Luscinia svecica</i>)		*				
Симпекма Брауера (<i>sympecma braueri</i>)						*
Сич хатній (<i>athene noctua</i>)		*				
Скопа (<i>randonion haliaetus</i>)	*	*			*	
Сапсан (<i>Falco pe regrinus</i>)	*	*			*	
Сип білоголовий (<i>gyps fulvus</i>)	*					
Сова болотяна (<i>Asio flammeus</i>)		*				
Сова вухата (<i>asio otus</i>)		*				
Совка сокиркова (<i>periphane delphinii</i>)	*					
Сокіл-сапсан (афдсц <i>peregrinus</i>)	*					
Соловейко східний (<i>Luscinia luscinia</i>)		*				
Сорокопуд сірий (<i>Lanius excubitor</i>)	*	*				
Сорокопуд-жулан (<i>lanius collurio</i>)		*				
Сорокопуд чорнолобий, сорокопуд малий (<i>Lanius minor</i>)		*				
Сорокопуд червоноголовий (<i>Lanius senator</i>)	*	*				
Ходуличник (<i>Himantopus himantopus</i>)	*	*			*	
Хохітва(<i>Tetrax tetrax</i>)	*	*			*	
Хом'як звичайний (<i>cricetus cricetus</i>)		*				

Хрустан (<i>eudromias morrinelus</i>)		*				
Чапля велика біла (<i>egretta alba</i>)		*				
Чапля мала біла (<i>egretta garzetta</i>)		*				
Чапля руда (<i>ardea purpurea</i>)		*				
Чиж (<i>spinus spinus</i>)		*				
Чеглок (<i>falco subbuteo</i>)		*				
Чеграва (<i>hydroprogne caspia</i>)	*					
Чекан лучний (<i>Saxicola ruberta</i>)		*				
Чекан чорноголовий (<i>Saxicola torquata</i>)		*				
Чернь білоока (<i>Aythya nyroca</i>)	*	*		*		
Чечітка звичайна (<i>Acanthis flammea</i>)		*				
Чорноволик (<i>calidris alpina</i>)		*				
Червоноволик (<i>calidris ferruginea</i>)		*				
Шпак рожевий (<i>Sturnus roseus</i>)		*				
Шуліка рудий (<i>Milvus milvus</i>)	*	*		*		*
Шуліка чорний (<i>milvus migrans</i>)		*				
Щеврик лучний (<i>Anthus pratensis</i>)		*				
Щеврик польовий (<i>Anthus campestris</i>)		*				
Щеврик лісовий (<i>Anthus trivialis</i>)		*				
Щиглик (<i>Carduelis carduelis</i>)		*				
Яструб великий (<i>accipiter gentilis arrigonii</i>)		*				
Яструб малий (<i>accipiter nisus granti</i>)		*				
Гадюка степова східна (<i>Vipera ursinii renardi</i>)	*	*				
Мідянка(<i>Coronella austriaca</i>)	*	*				
Полоз жовточеревий (<i>Coluber jugularis</i>)	*					
Полоз лісовий (<i>Elaphe longissima</i>)	*	*				
Апполон (<i>parnassius apollo</i>)	*					*
Аріон (<i>maculinea arion</i>)		*				*
Аркас (<i>maculinea nausithous</i>)		*				*
Бабка цецилія (<i>orhiogomphus Cecilia</i>)		*				
Бабка білолоба (<i>leucorrhinia albifrons</i>)						*

Бабка болотяна (Leucorrhinia pectoralis)		*					
Бабка хвостата (leucorrhinia caudalis)							*
Бджола-тесляр звичайна (Xylocopa valga)	*						
Бражник дубовий (Marumba quercus)	*						
Бражник мертва голова (Acherontia atropos)	*						
Бражник Прозерпіна (Proserpinus Proserpina)	*	*					*
Бражник скабіозо вий (Hemaris tityus)	*						
Ванесса чорно-руда (Nymphalis xanthomelus)	*						
Ведмедиця Гера (Callimorpha quadripunctaria)	*						
Ведмедиця-хазяйка (Callimorpha dominula)	*						
Вечірниця велетенська, вечірниця велика (nyctalus lasiopterus)	*						
Вечірниця мала, вечірниця Лейслера (nyctalus leisleri)	*						
Вечірниця дозріна (nyctalus noctula)		*					
Вусач великий дубовий західний (Cerambyx cerdo cerdo)	*	*					*
Вусач земляний хрестоносець (Dorcadion equestre)	*						
Вусач мускусний (Aromia moschata)	*						
Вусач червонокрил Келлера (Purpuricenus kaehleri)	*						
Гноєїд рогатий (onthophagus furacatus)							*
Гоголь (bucephala clangula)							
Деркач (Crepis crex)		*					*
Дибка степова (Saga pedo)		*					
Дідок жовтоногий (gomphus flavipes)							*
Джміль вірменський (Bombus armeniacus)	*						
Джміль глинистий (Bombus argillaceus)	*						

Джміль-лезус (<i>Bombus laesus</i>)	*						
Джміль мінливий (<i>bombus proteus</i>)	*						
Джміль моховий (<i>Bombus muscorum</i>)	*						
Джміль пахучий (<i>Bombus fragrans</i>)	*						
Джміль пластинчастозубий (<i>Bombus serratigera</i>)	*						
Джміль незвичайний (<i>Bombus paradoxus</i>)	*						*
Джміль червонуватий (<i>Bombus ruderatus</i>)	*						
Джміль яскравий (<i>Bombus pratorum</i>)	*						
Дозорець-імператор (<i>Anax imperator</i> Leach)	*						
Дупель (<i>gallinago media</i>)		*					
Золотомушка (корольок) жовтоголова (<i>regulus regulus</i>)		*					
Зуйок малий (<i>charadrius dubius</i>)		*					
Жук-олень (<i>Lucanus cervus</i>)	*	*					
Жук-самітник (<i>Osmoderma eremita</i>)	*	*					*
Коконпряд золотавий (<i>eriogaster catax</i>)							*
Коник-пилохвіст український (<i>Poecilimon schmidtii</i>)	*						
Коромисло зелене (<i>Aeshna viridis</i>)		*					*
Коромисло лучне (<i>brachytron pratense</i>)							*
Кошеніль польська (<i>Porpyrophora polonica</i>)	*						
Красотіл пахучий (<i>Calosoma sycophanta</i>)	*						*
Красуня-діва (<i>Calopteryx virgo</i>)	*						
Крячок світлокрилий (<i>Chlidonias leucorhynchus</i>)		*					
Крячок білощокий (<i>Chlidonias hybrida</i>)		*					
Крячок чорний (<i>Chlidonias niger</i>)		*					
Ксилокопа звичайна, бджола-тесляр звичайний (<i>xylocopa valga</i>)	*						
Ксилокопа фіолетова, бджола-тесляр фіолетовий (<i>xylocopa violacea</i>)	*						

Ктир гігантський (<i>Satanas gigas</i>)	*						
Ктир шершенеподібний (<i>Asilus crabroniformis</i>)	*						
Лейостіла ламельоза (<i>leiostyla lamellosa</i>)		*					
Лунь польовий (<i>Circus cyaneus</i>)	*						
Лютка Брауера (<i>symprusa braueri</i>)		*					
Мантиса хижа (<i>mantispa styriaca</i>)							*
Мартин малий (<i>Iarus minutus</i>)		*					
Махаон (<i>Papilio machaon</i>)	*						
Мегахіла округла (<i>Megachile rotundata</i>)	*						
Мелітурга булаво вуса (<i>Melitturga clavicornis</i>)	*						
Мінога українська (<i>Eudontomyzon mariae</i>)	*						
Мнемозина (<i>Parnassius mnemosyne</i>)	*						
Мурашиний лев деревний (<i>dendroleon pantherinus</i>)	*						*
Мурашка руда лісова (<i>formica rufa</i>)	*						*
Мухоловка сіра (<i>muscicapa striata</i>)		*					
Мухоловка строката (<i>ficedula hypoleuca</i>)		*					
Мухоловка-білошийка (<i>ficedula (muscicapa) albicolis</i>)		*					
Перевізник (<i>astitus hypoleucos</i>)		*					
Перев'язка звичайна, перегузня (<i>vormela peregusna</i>)	*						
Пістрянка весела (<i>Lygaena laeta</i>)	*						
Плавунець широкий (<i>dytiscus lattissimus</i>)							*
Поводень дволінійчастий (<i>graphoderes bilineatus</i>)		*					
Погонич (<i>porzana porzana</i>)		*					
Подалірій (<i>Iphiclides podalirius</i>)	*						
Поліксена (<i>Zerynthia polyxena</i>)	*	*					*
П'явка медична (<i>Hirudo medicinalis</i>)	*						*
Райдужниця велика (<i>apatura iris</i>)	*						
Розалія альпійська (<i>rosalia alpina</i>)	*						
Рофітоїдес сірий (<i>Rhopitoides canus</i>)	*						

Сатурнія мала (Eudia pavonia)	*						
Сатурнія руда (Aglia tau)	*						
Сатурнія середня, павиноочка середня, сатурнія тернова (eudia spini)	*						
Сірий коконопряд виїмчастий (Phyllodesma ilicifolia)							*
Синявець аргірогномон (lycaeides argyrognomon)							*
Синявець-мелеагр (Polyommatus daphnis)	*						
Скарабей священний (Scarabaeus sacer)	*						
Сколія-гігант (Scolia maculata)	*						
Сколія степова (Scolia hirta)	*						
Сліпак звичайний (spalax microphtalmus)							*
Сліпак білозубий (nannospalax leucodon)	*						
Слимак згорнений (helix sublicata)		*					
Стерлядь (asipenser ruthenus)	*						
Стрічкарка (Catocala fraxini) блакитна	*						
Стрічкарка орденська малинова (Catolata sponsa)	*						
Стрічкарка тополева (Limenitis populi)	*						
Телеїус (maculinea teleius)		*					
Товстоголовка теселум (syrichtus tessellum)							*
Товстоголовка крибрелум (syrichtus cribrellum)							*
Чернівець непарний (Lycaena dispar)		*					*
Червоновола казарка (rufibrenta ruficollis)	*						
Чечевиця звичайна (caprodacus erythrinus)		*					
Чорниш (Tringa ochropus)		*					
Усього	137	213	3	-	35	4	42

5.3.2. Стан та ведення мисливського господарства

Полювання на диких тварин завжди було і залишається одним із важливіших традиційних видів природокористування в Україні взагалі і на Кіровоградщині зокрема. В історичні часи територія сучасної Кіровоградської області була надзвичайно багата на усяку дичину, що пояснюється її природним різноманіттям та практично повною відсутністю корінного населення впродовж XII-XVIII ст.

Територія Кіровоградщини, в першу чергу її східна частина, навіть у XVIII ст., яке характеризується значним збідненням фауни України, визнавалася зоною звіропромислової експлуатації.

З перших років існування Радянської Росії уряд здійснив реальні дії щодо збереження мисливської фауни і упорядкував її здобування. В 1919 р. була прийнята постанова Ради Народних Комісарів “Про строки полювання і право на мисливську зброю”, а через рік, у червні 1920 р. урядом видається декрет “Про мисливство”. Мисливське господарство визнається важливою галуззю, до створення її наукових основ залучаються провідні науковці – зоологи та економісти.

З метою зміцнення мисливського господарства України у 1947 р. було створено ряд відомчих і спортивних об’єднань мисливців. Мисливські угіддя почали закріплювати за колективами для організації приписних і державних мисливських господарств.

Станом на 1 січня 2011 року площа мисливських угідь Кіровоградської області складає 1982,1 тис. га., з них надано у користування організаціям:

Користувач	Площа мисливських угідь, надана в користування, тис. га.
Підприємства лісового господарства	67,1
УТМР	1866,0
ТВМР	34,0
Динамо	15,0

Станом на 1 січня 2011 року на Кіровоградщині зареєстровано 18780 мисливців, з яких контрольні картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання в 2010 році отримали 7960 чоловік, серед них 489 чоловік склали екзамени в минулому році і отримали посвідчення мисливця.

Боротьба з дикими шкідливими хижаками – одне з найболючіших питань у веденні мисливського господарства. Працівники УТМР та районні мисливствознавці за участю мисливців, яким небайдужа доля мисливського господарства, в 2010 році відстріляли: вовків – 41, лисиць – 1682, бродячих собак – 1191, бродячих котів – 553, сірих ворон – 976 голів.

Динаміка чисельності основних видів мисливських тварин (голів)

Таблиця 5.3.2.1

Види мисливських тварин	2008 рік	2009 рік	2010 рік
1	3	4	
Копитні	6672	5948	7061
Хутрові	102340	85424	97224
Пернаті	851169	881650	877586

Добування основних видів мисливських тварин (голів)

Таблиця 5.3.2.2

Рік	Види мисливських тварин	Затверджений ліміт добування	Видано ліцензій	Добуто	Не використано ліцензій	Причина невикористання
1	2	3	4	5	6	7
2008	Кабан	65	65	56	11	Погодні умови, відсутність навичок стрільби кулею
	Козуля	148	148	135	13	
	Олень	9	9	9	-	
2009	Кабан	100	80	64	16	Погодні умови, відсутність навичок стрільби кулею
	Козуля	159	139	123	16	
	Олень	10	10	5	5	
2010	Кабан	106	106	85	21	Погодні умови, відсутність навичок стрільби кулею
	Козуля	127	127	110	17	
	Олень	5	5	5	-	

Кількість виявлених фактів браконьєрства

Таблиця 5.3.2.3

Виявлено фактів браконьєрства, од.	2008 рік	2009 рік	2010 рік
Тваринний світ			
Всього:	294	250	139
Держекоінспекція	97	59	34
Держлісгосп	128	110	66
УТМР	64	81	36
ТВМР	3	-	1
Інші	2	-	2

5.3.3 Стан та ведення рибного господарства

Промислові запаси водних живих ресурсів значної частини рибогосподарських водних об'єктів, за оцінками спеціалістів, перебувають у напруженому стані. Частка цінних видів риб у загальному вилові зменшується, у той же час збільшується частка масових малоцінних видів риб.

Це пов'язано з погіршенням умов природного відтворення і нагулу риби, зменшенням обсягів рибоводно-меліоративних робіт, а також зростання промислового навантаження на водойми, браконьєрським виловом риби.

Основними заходами, які спрямовані на збереження і підтримання запасів промислових видів риби на стабільному рівні в умовах обмеженого природного відтворення, є контроль і регулювання рибальства.

За даними Кіровограддержрибоохорони протягом 2010 року промисловий вилов риби на території області в басейні річки Дніпро на Кременчуцькому водосховищі проводився такими користувачами водних живих ресурсів: КСРП ТОВ "Дніпровське", РПА "Андрусівська", ПС РПП "Маяк", МПП "Лад", ФОП Голина С.М., ФОП Бур'янський Ю.О., ТОВ "Ера", ТОВ "КМІ", ПП "Нагірнянська гавань", ФОП Вищепан О.М., ТОВ "Акваторія", ФОП Міхальов М.О., на Дніпродзержинському водосховищі: ВАТ "Станція "Придніпровська", ФОП Яшна І.О., ФОП Чернобук В.І., ФОП Охінько Ю.І., ФОП Лихвар С.А., ФОП Юбко М.В.. Динаміка вилову риби наведена в таблиці.

Динаміка вилову риби

Таблиця 5.3.3.1

Рік	Водний об'єкт	Затверджений ліміт вилов, (т)	Фактичний вилов, (т)
1	2	3	4
2000	Кременчуцьке водосховище	1117,1	917,0
	Дніпродзержинське водосховище	-	-
	Разом:	1117,1	917,0
2005	Кременчуцьке водосховище	1185,01	745,8
	Дніпродзержинське водосховище	4,7	4,5
	Разом:	1189,71	750,3
2008	Кременчуцьке водосховище	1166,188	941,26
	Дніпродзержинське водосховище	12,460	10,745
	Разом:	1178,648	952,26
2009	Кременчуцьке водосховище	1132,340	1111,950
	Дніпродзержинське водосховище	12,860	12,219
	Разом:	1145,200	1124,169
2010	Кременчуцьке водосховище	1007,460	892,630
	Дніпродзержинське водосховище	11,980	11,668
	Разом:	1019,440	904,298

Пріоритетним напрямком у рибогосподарській діяльності Кіровоградської області повинно стати рибництво. Рибництво є високопродуктивною галуззю народного господарства. Ведення ставкового рибництва дозволяє протягом вегетаційного періоду одержати товарну рибу штучною масою 0,4 – 0,45 кг без особливих затрат, середньорічний приріст білого і строкатого товстолобика в умовах водосховищ становить 2 - 2,5 кг, білого амура – до 3 кг.

5.3.4 Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів України

Однією з найактуальніших природоохоронних проблем нашої області є збереження генофонду тваринного світу, чисельність і видовий склад яких постійно зменшується. Особливу роль для їх охорони відіграють природно - заповідні території, на яких проводиться вивчення, дослідження та охорона фауни області.

Щоб зберегти дикорослі види Європи, був складений та у 1991 — 1992 роках вийшов у світ Європейський Червоний список рослин і тварин, які знаходяться під загрозою зникнення. До списку занесеного 60 видів ссавців, 28 - птахів, 37 - рептилій, 19 - амфібій, 38 - прісноводних риб, 238-безхребетних і 4500 видів вищих рослин.

На території області ще можна зустріти 5 видів ссавців, 10 видів птахів і 8 видів комах, що занесені до Європейського Червоного списку і перебувають під загрозою зникнення у світовому масштабі.

Із 115 видів хребетних тварин, які занесені до Червоної книги України, в межах Кіровоградщини зустрічаються 114, в тому числі 61 вид ссавців, 43 - птахів, плазунів - 4, які найбільше зустрічаються на природоохоронних територіях.

На території більшості країн Європи багато тварин опинились на межі зникнення, в той час як на території Кіровоградщини вони не є рідкісними і можуть завдавати відчутної шкоди господарству людини. Це вовк і сліпак звичайний.

До Європейського Червоного списку належать такі види: нічниця ставкова, вечірниця велетенська, сліпак звичайний, видра річкова, перев'язка звичайна.

Степові території Кіровоградщини та дикі тварини внаслідок розорювання великих площ зазнали значних змін. На початку XIX ст. на території області були винищені та витіснені з неї на південь такі типові степові види тварин, як сайгак та байбак, скоротилась чисельність дрохви, хохітви, степового орла і степового журавля.

Нині типові для степових територій види тварин трапляються по ярах та балках, де збереглась степова рослинність.

На незайманих ділянках серед степової рослинності зустрічаються тхір степовий, перев'язка і тушканчик великий, жайворонок степовий та малий, вівсянка велика та садова, боривітер степовий. Численним є перепел. На ділянках балок і річкових схилах трапляються гадюка степова, полоз жовточеревний.

Дуже рідко і лише під час перельотів на степових ділянках зустрічаються орел степовий, лунь степовий, дрохва.

Фауністичний склад різних типів лісів і лісових насаджень Кіровоградщини порівняно багатший. Ліси населяють різноманітні хижі птахи, з яких найбільш численний яструб великий.

Можна зустріти чимало червонокнижних метеликів: махаон, подалірій, мнемозима, ванесса чорно-руда, синявець-мелеагр, бражник дубовий,

скабіозовий, прозерпіна. На лісових галявинах можна побачити сатурній. У мішаних і листяних лісах мешкають стрічкарки.

Особливим різноманіттям і високими кількісними показниками відрізняється населення тварин водно-болотних угідь, які представлені дніпровськими водосховищами, численними ставками та досить розгалуженою системою річок.

Із рідкісних ссавців у Придніпровській частині області трапляються видра річкова, горностаї ондатра, бобри.

Водно-болотні птахи представлені різними видами чапель, качок, куликів, пастушкових, мартинів, деякими видами горобиних. Із чапель - біла та мала біла, на дніпровських островах зустрічається баклан великий, рідкісний мартин - реготун чорноголовий, мартин сріблястий та звичайний, крячок річковий та малий.

У заплавах річок, які заросли болотним високотрав'ям, є різноманітні очеретянки, кобилочки, качки, шугайчики, болотні луні, лебідь - шипун.

Охорона та відтворення тваринного світу

Таблиця 5.3.4.1

Район	Усього видів тварин, занесених до Червоної книги України, екз.	Кількість видів тварин, занесених до Червоної книги України, відтворено на територіях та об'єктах ПЗФ, екз., назва	Кількість популяцій видів тварин, занесених до Червоної книги України, які зникли, од., назва
Кіровоградська область	137	Вечірниця велетенська (<i>Nyctalus lasiopte</i>)	
		Вечірниця мала (<i>Nyctalus leiseri</i>)	
		Видра річкова (<i>Lutra lutra</i>)	
		Вовчок садовий (<i>Eliomys quercinus</i>)	
		Гадюка степова східна (<i>vipera ursinii renardi</i>)	
		Горностаї (<i>Mustela erminea</i>)	
		Жаба прудка (<i>rana dalmatina</i>)	
		Кутора мала (<i>Neomys anomalus Cabrera</i>)	
		Мишівка степова (<i>Sicista subtilis</i>)	
		Нічниця ставкова (<i>Myotis dasycneme Boie</i>)	
		Нічниця Наттерера (<i>myotis nattereri</i>)	
		Норка європейська (<i>mustela lutreola</i>)	
		Перев'язка звичайна (<i>Vormela peregusna</i>)	
		Тушканчик великий (<i>Allactaga jaculus</i>)	
		Тхір степовий (<i>Mustela eversmanni</i>)	
		Ховрах європейський (<i>Citellus citellus</i>)	
Широковух європейський (<i>Barbastella barbastellus</i>)			
Баклан малий (<i>Phalacrocorax pygmaeus</i>)			

	Балобан (<i>Falco cherrug</i> Gray)	
	Беркут (<i>Aquila chrysaetos</i>)	
	Боривітер степовий (<i>Falco naumanni</i>)	
	Вирезуб (<i>rutilus frisii frisii</i>)	
	Вівсянка чорноголова (<i>Emberiza melanocephala</i>)	
	Волохатий стафілін (<i>emus hirtus</i>)	
	Гага звичайна(<i>Somateria mollissima</i>)	
	Дерихвіст лучний (<i>Glareola pratincola</i>)	
	Дерихвіст степовий (<i>Glareola nordmanni</i>)	
	Дрохва (<i>Otis tarda</i>)	
	Журавель сірий(<i>Grus grus</i>)	
	Журавель степовий (<i>Anthropoides vigro</i>)	
	Зміїд (<i>Circus gallicus</i>)	
	Казарка червоно вола (<i>Rufibrenta ruficollis</i>)	
	Канюк степовий (<i>Buteo rufinus</i>)	
	Кроншнеп великий (<i>Numenius arquata</i>)	
	Кроншнеп середній (<i>Numenius phaeopus</i>)	
	Крохаль довгоносий (<i>Mergus serrator</i>)	
	Кулик-сорока (<i>Haematopus ostralegus</i>)	
	Лебідь малий (<i>Cygnus bewickii</i> Yarrel)	
	Лежень (<i>Burhinus oediceus</i>)	
	Лелека чорний (<i>Ciconia nigra</i>)	
	Лунь польовий (<i>Circus cyaneus</i>)	
	Лунь степовий (<i>Circus macrourus</i>)	
	Мідянка (<i>coronella austriaca</i>)	
	Могильник (<i>Aquila heliacal</i> Savigny)	
	Нетопир середземноморський (<i>pipistrellus kuhli</i>)	
	Огар (<i>Haliaeetus albicilla</i>)	
	Орел степовий (<i>Aquila rapax</i>)	
	Орлан-білохвіст (<i>Haliaeetus albicilla</i>)	
	Орел-карлик (<i>Hieraatus pennatus</i>)	
	Підорлик великий (<i>Aquila clanga</i>)	
	Пелікан кучерявий (<i>Pelicanus crispus</i>)	
	Поручайник (<i>Tringa stagnatilis</i>)	
	Пугач (<i>Bubo bubo</i>)	
	Реготун чорноголовий (<i>Larus ichthyetus</i>)	
	Савка (<i>Oxyura leucoccephala</i>)	
	Сипуха(<i>Tyto alba</i>)	
	Скопа (<i>pandion haliaetus</i>)	
	Сапсан (<i>Falco peregrinus</i>)	
	Сип білоголовий (<i>gyps fulvus</i>)	

	Совка сокиркова (<i>periphane delphinii</i>)	
	Сокіл-сапсан (афдсц <i>peregrinus</i>)	
	Сорокопуд сірий (<i>Lanius excubitor</i>)	
	Сорокопуд червоноголовий (<i>Lanius senator</i>)	
	Ходуличник (<i>Himantopus himantopus</i>)	
	Хохітва (<i>Tetrax tetrax</i>)	
	Чеграва (<i>hydroprogne caspia</i>)	
	Чернь білоока (<i>Aythya nyroca</i>)	
	Шуліка рудий (<i>Milvus milvus</i>)	
	Гадюка степова східна (<i>Vipera ursinii renardi</i>)	
	Мідянка (<i>Coronella austriaca</i>)	
	Полоз жовточеревий (<i>Coluber jugularis</i>)	
	Полоз лісовий (<i>Elaphe longissima</i>)	
	Аполлон (<i>parnassius apollo</i>)	
	Бражник дубовий (<i>Marumba quercus</i>)	
	Бражник мертва голова (<i>Acherontia atropos</i>)	
	Бражник Прозерпіна (<i>Proserpinus Proserpina</i>)	
	Бражник скабіозо вий (<i>Hemaris tityus</i>)	
	Ванесса чорно-руда (<i>Nymphalis xanthomelus</i>)	
	Ведмедиця Гера (<i>Callimorpha quadripunctaria</i>)	
	Ведмедиця-хазяйка (<i>Callimorpha dominula</i>)	
	Вечірниця велетенська, вечірниця велика (<i>nyctalus lasiopterus</i>)	
	Вечірниця мала, вечірниця Лейслера (<i>nyctalus leisleri</i>)	
	Вусач великий дубовий західний (<i>Cerambyx cerdo cerdo</i>)	
	Вусач земляний хрестоносець (<i>Dorcadion equestre</i>)	
	Вусач мускусний (<i>Aromia moschata</i>)	
	Вусач червонокрил Келлера (<i>Purpuricenus kaehleri</i>)	
	Джміль вірменський (<i>Bombus armeniacus</i>)	
	Джміль глинистий (<i>Bombus argillaceus</i>)	
	Джміль-лезус (<i>Bombus laesus</i>)	
	Джміль мінливий (<i>bombus proteus</i>)	
	Джміль моховий (<i>Bombus muscorum</i>)	
	Джміль пахучий (<i>Bombus fragrans</i>)	
	Джміль пластинчастозубий (<i>Bombus serrisquama</i>)	
	Джміль незвичайний (<i>Bombus paradoxus</i>)	
	Джміль червонуватий (<i>Bombus ruderatus</i>)	
	Джміль яскравий (<i>Bombus ponorum</i>)	
	Дозорець-імператор (<i>Anax imperator Leach</i>)	

	Жук-олень (<i>Lucanus cervus</i>)	
	Жук-самітник (<i>Osmoderma eremita</i>)	
	Коник-пилохвіст український (<i>Poecilimon schmidti</i>)	
	Кошеніль польська (<i>Porpyrophora polonica</i>)	
	Красотіл пахучий (<i>Calosoma sycophanta</i>)	
	Красуня-діва (<i>Calopteryx virgo</i>)	
	Ксилокопа звичайна, бджола-тесляр звичайний (<i>Xylocopa valga</i>)	
	Ксилокопа фіолетова, бджола-тесляр фіолетовий (<i>Xylocopa violaceae</i>)	
	Ктир гігантський (<i>Satanas gigas</i>)	
	Ктир шершенеподібний (<i>Asilus crabroniformis</i>)	
	Лунь польовий (<i>Circus cyaneus</i>)	
	Махаон (<i>Papilio machaon</i>)	
	Мегахіла округла (<i>Megachile rotundata</i>)	
	Мелітурга булаво вуса (<i>Melitturga clavicornis</i>)	
	Мінога українська (<i>Eudontomyzon mariae</i>)	
	Мнемозина (<i>Parnassius mnemosyne</i>)	
	Мурашиний лев деревний (<i>dendroleon pantherinus</i>)	
	Мурашка руда лісова (<i>formica rufa</i>)	
	Перев'язка звичайна, перегузня (<i>vormela raregusna</i>)	
	Пістрянка весела (<i>Lygaena laeta</i>)	
	Подалірій (<i>Iphiclides podalirius</i>)	
	Поліксена (<i>Zerynthia polyxena</i>)	
	П'явка медична (<i>Hirudo medicinalis</i>)	
	Райдужниця велика (<i>apatura iris</i>)	
	Розалія альпійська (<i>rosalia alpina</i>)	
	Рофітоїдес сірий (<i>Rhophitoides canus</i>)	
	Сатурнія мала (<i>Eudia pavonia</i>)	
	Сатурнія руда (<i>Agria tau</i>)	
	Сатурнія середня, павиноочка середня, сатурнія тернова (<i>eudia spini</i>)	
	Синявець-мелеагр (<i>Polyommatus daphnis</i>)	
	Скарабей священний (<i>Scarabaeus sacer</i>)	
	Сколія-гігант (<i>Scolia maculata</i>)	
	Сколія степова (<i>Scolia hirta</i>)	
	Сліпак білозубий (<i>nannospalax leucodon</i>)	
	Стерлядь (<i>asipenser ruthenus</i>)	
	Стрічкарка (<i>Catocala fraxini</i>) блакитна	
	Стрічкарка орденська малинова (<i>Catolata sponsa</i>)	
	Стрічкарка тополева (<i>Limenitis populi</i>)	

5.3.5. Інвазивні види тварин та їхній вплив на аборигенне біорізноманіття

Інвазивні чужорідні види - це тварини, хвороботворні мікроорганізми і інші організми, які не є притаманними певній екосистемі, і які можуть завдати економічного, екологічного збитку або шкідливо впливати на здоров'я людини. Зокрема, вони негативно впливають на біологічну варіативність, включаючи зниження чисельності або усунення місцевих видів - через конкуренцію, хижацтво або передачу хвороботворних мікроорганізмів - і шляхом руйнування місцевих екосистем та порушення їх функціонування.

Інвазивні чужорідні види, представлені та поширені поза їхніми природними місцями існування, вплинули на біорізноманіття майже кожної типової екосистеми на Землі і є однією з найбільших загроз біологічній варіативності.

Поширення чужорідних видів, які можуть негативно вплинути на екосистеми, місцеві види або здоров'я населення, у природних екосистемах викликає істотний дисбаланс у біоценозах.

Основними причинами зміни біотичних компонентів є знищення та деградація природних середовищ існування, фрагментація ландшафтів, екологічно незбалансоване, виснажливе використання компонентів біорізноманіття, поширення чужорідних видів у природній екосистемі, розповсюдження хвороб, шкідників та паразитів, забруднення довкілля в результаті промислової й сільськогосподарської діяльності.

З інвазивних видів тварин на території Кіровоградської області зустрічаються олень плямистий, лань європейська, ондатра, єнотоподібний собака.

5.3.6. Заходи щодо збереження тваринного світу

Заходи по боротьбі з хворобами мисливської фауни можна розділити на профілактичні і лікувальні.

Профілактичні міри направлені на запобігання захворювань диких тварин і обмеження їх поширення. Ведеться нагляд за станом звірів та птахів, щоб своєчасно виявити ознаки появи тієї або іншої хвороби. Основою профілактичних заходів є штучна дегельмінтезація як місць підгодівлі, так і безпосередньо тварин, а також селекційне вилучення неповноцінної частини поголів'я.

Велике значення в попередженні захворювань диких тварин має правильна організація проведення підгодівлі, яка забезпечує добру вгодованість упродовж року. Гарна годівля звірів і птахів різко підвищує опірність їхнього організму до інфекцій і захворювань.

У всіх випадках виявлення звірів та птахів, зовнішній вигляд яких різко відрізняється від здорових, вони підлягають огляду ветеринарним лікарем.

З метою попередження інфекційних захворювань постійно проводяться такі профілактичні заходи:

- постійно підтримуються контакти з ветеринарно-зоотехнічною службою області з метою одержання інформації про санітарну обстановку, щоб не допускати поширення захворювань свійських тварин у середовище звірів та птахів;

- при всіх завозах і випусках диких тварин в угіддя проводиться їх ветеринарне обстеження та дотримуються правила перетримування, кволик і хворих тварин не випускають в угіддя, а залишають у вольєрах до їх вилікування або вибраковки;

- постійно при підкормці тварин додаються до кормів мікроелементи, лікувальні й профілактичні засоби.

Розтин загиблих тварин і лабораторні дослідження є основними критеріями уточнення епізоотичної обстановки на території області.

З метою профілактики інфекційних та інвазійних захворювань риби проводиться комплекс загальних рибоводно-меліоративних і ветеринарно-санітарних заходів.

За всіма рибницькими господарствами встановлено постійний ветеринарний нагляд з метою прийняття своєчасних мір профілактики і ліквідації захворювання риби. Кожний рік, незалежно від епізоотичної ситуації, рибу піддають ветеринарному огляду і їхтіопатологічним дослідженням при планових весняних і осінніх, а також в разі необхідності при контрольних обловах. При необхідності позапланових досліджень за висновком ветеринарних спеціалістів проводять додаткові контрольні облови риби.

5.4. Природні території, що підлягають особливій охороні

В останні десятиріччя значна увага приділяється виявленню та збереженню рідкісних видів рослин та тварин. Кожний природний вид – це неповторний витвір природи з притаманними лише йому біологічними властивостями. Втрата його – незворотна, тому збереження біологічного різноманіття є нині однією з найважливіших проблем світового масштабу.

На Кіровоградщині слід звернути увагу на бідні біорізноманіттям порушені землі, де можна створити гарні природні умови. Еродовані та інші виснажені порушені землі з часом можуть стати природними оазами, особливо якщо з них зняти антропогенний тиск і надати можливість для природного самовідновлення. Велику роль у цьому може відіграти програма охорони земель та розвиток законодавства щодо охорони земель сільськогосподарської освоєності територій та розораності сільськогосподарських угідь із вилученням малоприсадних для обробітку та екологічно вразливих земель. Частина таких земель могла б увійти до територій природно-заповідного фонду.

Одним з головних завдань є також розширення природно-заповідного фонду за рахунок розширення існуючих об'єктів, підвищення їх статусу охорони і створення нових об'єктів.

В останні роки велика увага приділяється виявленню і збереженню рідкісних видів рослин, зокрема і в нашій області. Щоб зберегти дикорослі види Європи у 1991 – 1992 рр. вийшов у світ Європейський Червоний список рослин, що перебувають під загрозою зникнення. У флорі Кіровоградщини виявлено три види занесених до Європейського списку, 29 видів, що занесені до Червоної книги України.

Види з Європейського червоного списку: гвоздика прибузька, астрагал шерстистоквітковий, козельці українські. Всі ці види представлені на природно - заповідних територіях, де й охороняються.

Мережа природно-заповідного фонду області на 1 січня 2011 року включає в себе 197 заповідних територій та об'єктів на загальній площі 36940,15 тис. га. Із них 26 природно-заповідні території загальнодержавного значення. Процент заповідності в області нині становить 1,5%.

Продовжуються роботи, направлені на виконання Програми перспективного розвитку заповідної справи в Україні, затвердженої постановою Верховної ради України, Закону України “Про Загальнодержавну програму формування національної екомережі України на 2000-2015 роки” та у відповідності до конвенції “Про біологічне різноманіття”, та “Програми формування національної екологічної мережі на території Кіровоградської області на 2003-2015 роки.”

Оптимізація мережі природно-заповідного фонду області значно стримується окремими факторами. Це, перш за все, високий ступінь розораності області, при цьому статус заповідних територій та об'єктів надається невеликим за площею, збереженим у природному стані ділянкам у ярах, балках, долинах річок, на крутосхилах.

Заповідні території виділені у природоохоронних цілях з метою збереження природного різноманіття існуючих ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, а також для підтримки загального екологічного балансу та збереження фонового моніторингу довкілля, які нині перебувають під загрозою знищення через надмірну експлуатацію ландшафтів.

Структура та динаміка природоохоронних об'єктів за роками (загальнодержавного та місцевого значення)

Категорія об'єкту ПЗФ	Кількість				Площа, тис. га			
	1990	1995	2000	2010	1990	1995	2000	2010
Заказники	4	39	63	88	3700,5	666,58	7581,8	16225,7
Заповідні урочища	10	30	39	51	309,97	1392,01	1652,01	2497,76
Пам'ятки природи	16	33	35	49	73,72	216,16	240,6	409,12
Дендропарки	1	1	1	1	109,0	109,0	109,0	109,0

Парки - пам'ятки садово-паркового мистецтва	6	7	7	7	157,63	165,23	165,23	167,87
---	---	---	---	---	--------	--------	--------	--------

5.4.1. Розвиток природно-заповідного фонду Кіровоградської області

З метою зниження втрат біорізноманіття та забезпечення сталого розвитку області шляхом збільшення площі природно-заповідного фонду одним з основних пріоритетних завдань залишається створення нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Структура природно-заповідного фонду області станом на 01.01.2011 року

№ з\п	Найменування об'єктів ПЗФ	Об'єкти природно-заповідного фонду					
		Загальнодержавного значення		Місцевого значення		Всього	
		Кількість	Площа	Кількість	Площа	Кількість	Площа
1	Дендрологічні парки	1	109,0			1	109,0
2	Регіональні ландшафтні парки			1	17530,73	1	17530,73
3	Заказники – всього, в т.ч.:	21	5728,0	67	10497,7	88	16225,7
	Ландшафтні	8	4206,7	34	8176,8	41	11904,2
	Лісові	1	43,5	7	1102,1	8	1145,6
	Ботанічні	8	379,2	18	507,8	27	1249,3
	Загальнозоологічні	1	27,0	3	220,3	4	247,3
	Орнітологічні	2	503,6	4	486,4	6	990,0
	Гідрологічні	1	568,0			1	568,0
	Загальногеологічні						
	Ентомологічні	-	-	1	4,3	1	4,3
4	Пам'ятки природи – всього, в т.ч.:	2	9,1	47	400,02	49	409,12
	Комплексні	1	7,1	7	128,21	8	135,31
	Ботанічні	-	-	25	206,07	25	206,07
	Гідрологічні	1	2,0	10	55,83	11	57,83
	Зоологічні	-	-	2	0,40	2	0,40
	Геологічні	-	-	3	9,5	3	9,5
5	Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	2	63,7	5	104,17	7	167,87
6	Заповідні урочища	-	-	51	2497,76	51	2497,76
	РАЗОМ	26	5909,8	171	31030,35	197	36940,15

5.5. Стан рекреаційних ресурсів та розвиток курортних зон

Рекреаційні ресурси охоплюють компоненти географічного середовища та об'єкти антропогенної діяльності, які завдяки унікальності, історичній та художній цінності, естетичній привабливості і лікувально-оздоровчим властивостям мають використовуватися для організації різних видів та форм рекреаційних заходів – відпочинку, туризму, лікування.

Рекреація безпосередньо пов'язана з природним середовищем. Рекреаційний потенціал – це здатність природного середовища мати на людей певний сприятливий фізіологічний і психологічний вплив, відновлювати їхні сили і здоров'я. Він охоплює не лише природні ресурси, а й матеріально-технічну базу (інфраструктурний потенціал), культурно-історичні та соціально-економічні передумови для організації рекреаційної діяльності.

Невід'ємною складовою туристично-рекреаційного потенціалу, що представляє особливий інтерес як для мешканців Кіровоградщини, так і для туристів з сусідніх областей, зокрема степової зони України, є природно-заповідний фонд Кіровоградської області, який являє собою 198 територій не лише в районах, а й у межах міст обласного значення.

За результатами роботи туристичних підприємств області у 2010 році визначено, що найбільшою популярністю серед екскурсантів та інших споживачів туристичного продукту користуються такі заповідні території: парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення “Хутір Надія”, дендрологічний парк загальнодержавного значення “Веселі Боковеньки”, парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення “Онуфріївський парк”, ландшафтний заказник місцевого значення

“Велика і Мала скелі” (Олександрійський район), орнітологічний заказник загальнодержавного значення “Деріївський” (Онуфріївський район), історико-архітектурний заповідник родини Раєвських (Олександрівський район), ландшафтний заказник загальнодержавного значення “Монастирище” (Устинівський район), гідрологічна пам’ятка природи місцевого значення “Каскади” (Маловисківський район), ландшафтний заказник загальнодержавного значення “Чорноліський” (Знам’янський район) тощо.

Слід зазначити, що кількість відвідувачів на цих об’єктах взаємозалежна від рівня їх облаштування. Якщо у 2010 році вже існували якісні під’їзні шляхи до парку-пам’ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення “Хутір Надія”, а в благоустрій його території вкладено відповідні кошти (313,1 тис. грн. з обласного фонду охорони навколишнього середовища), його популярність серед відвідувачів зростає майже вдвічі.

На території Протопопівської сільської ради Олександрійського району створено комунальне підприємство для утримання рекреаційної зони біля заказника “Велика і Мала скелі”. Окрім того, сільською громадою було виграно грант на реалізацію інвестиційного проекту “Велика і Мала скелі” у сумі 99 тис. грн. Як результат - залучення туристів не тільки з Кіровоградської області, а й усіх сусідніх областей.

**Геологічна пам’ятка природи місцевого значення “Каскади”,
Маловисківський район**

5.6. Історико-культурна спадщина

Нині Кіровоградщина має один з найвагоміших в Україні історико-культурний потенціал. На державному обліку в області перебуває 5940 пам'яток, з них 2656 – пам'ятки археології, зокрема, трипільські поселення в Новоархангельському та Гайворонському районах, царські кургани в Знам'янському та Новоукраїнському районах, головне святилище скіфів - Ексампей в Новоукраїнському районі, золотоординське городище біля села Торговиця Новоархангельського району тощо; 2362 – пам'ятки історії; 29 – пам'яток монументального мистецтва; 893 – пам'ятки архітектури та містобудування, у тому числі - фортеця святої Єлисавети у м. Кіровограді, Свято-Хрестовоздвиженська церква-усипальниця у с.Розумівка Олександрівського району.

Значна увага в області приділяється розвитку екскурсійної діяльності. Основу для відвідування складають музейні заклади області, мережа яких налічує 30 музеїв-юридичних осіб та 119 музеїв, що працюють на громадських засадах.

До визначних об'єктів культурної спадщини Кіровоградщини, крім пам'яток містобудування та архітектури, археології, історії, історико-культурних заповідників, належать також старовинні парки, що мають велику історичну та художню цінність. Найбільш видатні зразки паркового будівництва мають статус об'єктів природно-заповідного фонду – парків-пам'яток садово-паркового мистецтва та дендрологічних парків.

Станом на 1 січня 2011 року в Кіровоградській області нараховується 7 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, з них 2 (“Онуфріївський парк” і “Хутір Надія”) мають статус загальнодержавного значення, та дендрологічний парк “Веселі Боковеньки”, що також віднесений до об'єктів ПЗФ загальнодержавного значення.

В наш час старовинні дендропарки і парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, які в минулому належали окремим родинам, використовуються як місця масового відпочинку. Зміна функцій старовинних парків призвела до перепланування окремих ділянок, будівництва споруд та об'єктів, не передбачених первісними проектами.

Ще однією важливою проблемою парків є інтенсивна, нерегульована рекреація.

Крім того, багато установ, яким підпорядковані заповідні об'єкти, не мають Державних актів на право користування землею, а межі власне парків не винесені в натуру (на місцевості). Це призводить до відчуження земель і використання їх не за призначенням: під забудову, городи тощо.

Для забезпечення збереження дендропарків та парків-пам'яток садово-паркового мистецтва необхідне здійснення таких заходів:

-розробка для кожного парку науково обґрунтованого проекту утримання та реконструкції, при необхідності здійснення функціонального зонування їх територій з визначенням допустимих норм рекреаційного навантаження;

-закріплення меж парків з перенесенням їх у природу, недопущення подальшого зменшення їхніх площ та нецільового використання території;

- проведення реконструкції насаджень парків, спрямованої на збагачення видового складу, відновлення первинних ландшафтів, повернення домінуючої ролі тим видам, які склали основу парку при його закладці або в період розквіту.

5.7. Туризм як фактор впливу на довкілля

Подорожі, пов'язані з перебуванням у практично незмінному природному середовищі, в наш час є найбільш перспективними. Території, що під охороною, завжди є привабливими як для гостей, так і для жителів нашої області. Тому щороку саме на ці території збільшується потужність туристського потоку. Однак дуже часто реальні відносини між туризмом та природоохоронною діяльністю закінчуються конфліктом.

Основними факторами негативного впливу туристичної діяльності на природне середовище є:

- вплив туристів та туристських груп на довкілля (забруднення побутовими відходами, перевищення гранично допустимих навантажень на природні об'єкти, зміна видового складу природних комплексів внаслідок рибальства, мисливства, збирання грибів, ягід, лікарських рослин);

- вплив транспорту (викиди токсичних газів в атмосферу, шумове забруднення, забруднення вод – миття транспортних засобів);

- рекреаційна дигресія ґрунтово-рослинного покриву на пішохідних та велотрасах.

З метою розбудови інфраструктури туризму в туристично-рекреаційних зонах за напрямками національної мережі міжнародних транспортних коридорів лісогосподарськими підприємствами та службою автодоріг у Кіровоградській області проведені роботи з благоустрою вже існуючих та облаштуванню нових місць короткочасного відпочинку туристів вздовж автодоріг: Київ-Дніпропетровськ, Київ-Миколаїв, Кіровоград-Умань, Гайворон-Хмільник.

Систематично розробляються нові туристсько-рекреаційні маршрути, до яких включено найбільш туристичнопривабливі пам'ятки історії та архітектури, заповідні куточки області, серед яких: “Земля корифеїв”, “Раєвські - династія героїв”, “Золотими стежками Ексампею”, “Природа Кіровоградщини”, “Коровай Дружби”. Розпочато роботу щодо створення туристичної інфраструктури вздовж маршруту “Земля корифеїв” за напрямком: с.Арсенівка Новомиргородського району - с.Миколаївка Кіровоградського району – м.Кіровоград – с.Мар'янівка Бобринецького району – м.Бобринець.

Проводиться робота щодо залучення сільського населення до підприємницької діяльності у сфері сільського “зеленого” туризму. Створено обласний осередок спілки сприяння розвитку сільського “зеленого” туризму, який бере активну участь у заходах, пов'язаних з розвитком цього виду

туризму на Кіровоградщині. Відкрито зелені садиби у Бобринецькому, Вільшанському, Знам'янському, Кіровоградському, Компаніївському, Новгородківському, Новомиргородському, Новоукраїнському, Олександрійському, Олександрівському, Онуфріївському, Ульяновському районах та місті Олександрії.

**Комплексна пам'ятка природи місцевого значення “Ташлицькі скелі”,
Новоукраїнський район**

6. СТАН ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ І ГРУНТІВ

6.1. Структура та використання земельних ресурсів

Площа земель у Кіровоградській області складає 2458,8 тис. га, що становить 4,07% території України, з яких сільськогосподарські землі – 2040,4 тис. га. Кіровоградська область разом з Дніпропетровською і Запорізькою входить до Придніпровського економічного району і за структурою економіки є індустріально-аграрною. У структурі сільськогосподарських угідь рілля становить 1762,0 тис. га, багаторічні насадження – 26,1 тис. га, пасовища та сіножаті – 250,0 тис. га. Розораність земель в області 74,0%.

Поряд з тим дещо скорочується площа орних земель. Тому що землі, які розміщуються на крутосхилах, виведені в пасовища і сіножаті, під залуження та консервацію.

Небезпекою для земель області є водна ерозія. Це пояснюється насамперед сильно пересіченою місцевістю, особливо в Придніпров'ї, значною розораністю сільськогосподарських угідь та зливовим характером

дощів. Основними заходами боротьби з цими процесами є виведення з орних земель площ з кутом нахилу більше 5 градусів, оптимізація польових сівозмін, впровадження ґрунтозахисної системи землеробства, заліснення крутосхилів.

6.1.1. Структура та динаміка змін земельного фонду

Станом на 1 січня 2010 року, за інформацією Головного управління Держкомзему в Кіровоградській області, в області пройшли незначні зміни в складі земельних угідь.

Земельний фонд Кіровоградської області складає 2458,8 тис. га, з них 2038,7 тис. га або 82,9 відсотка займають сільськогосподарські угіддя, що свідчить про високий рівень сільськогосподарської освоєності земель.

В структурі сільгоспугідь рілля складає 71,6%, багаторічні насадження – 1,1%; сіножаті і пасовища – 10,2%.

Ліси та інші лісовкриті площі складають 184,3 тис. га, з них вкриті лісовою рослинністю - 163,5 тис. га. Загальна лісистість області з урахуванням усіх захисних лісових насаджень складає 7,5%: ліси (7,4%), під водою (3,1%), інші землі (1,9%).

Під забудованими землями зайнято 88,8 тис. га (3,6%), болотами – 10,7 тис. га (0,4%), іншими землями – 46,7 тис. га (1,9 %). Територія суші складає 2382,4 тис. га, або 96,9 відсотка від загальної площі області. Під водою зайнято 76,4 тис. га (3,1%).

В державній власності перебуває 1005,4 тис. га, або 40,9 відсотка, у колективній - 1,8 тис. га (0,1%), у приватній - 1451,6 тис. га (59%).

Землі населених пунктів становлять 224,8 тис. га, в тому числі 31,2 тис. га - землі 12 міст обласного та районного значення, 18,6 тис. га - землі 26 селищ та 175,0 тис. га - землі 1010 сільських населених пунктів.

Динаміка структури земельного фонду області

Таблиця 6.1.1.1

Основні види земель та угідь	2006 рік		2007 рік		2008 рік		2009 рік		2010 рік	
	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Загальна територія	2458,8	100,0	2458,8	100,0	2458,8	100,0	2458,8	100	2458,8	100,0
у тому числі:										
1. Сільськогосподарські угіддя	2041,6	83,1	2041,8	83,1	2041,6	83,1	2040,4	83	2038,7	82,9
з них:										
рілля	1764,1	71,8	1764,8	71,8	1764,1	71,8	1762,3	71,7	1762,0	71,6
перелоги	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
багаторічні насадження	26,5	1,1	26,7	1,1	26,5	1,1	26,1	1,1	26,1	1,1

сіножаті і пасовища	251,0	10,2	250,3	10,2	251,0	10,2	252	10,2	250,6	10,2
2. Ліси і інші лісовкриті площі	180,7	7,3	180,6	7,3	180,7	7,3	183	7,4	184,3	7,5
з них вкриті лісовою рослинністю	162,7	6,6	161,3	6,6	162,7	6,6	163,5	6,6	163,5	6,6
3. Забудовані землі	87,7	3,6	87,8	3,6	87,7	3,6	88,1	3,6	88,8	3,6
4. Відкриті заболочені землі	10,4	0,4	10,5	0,4	10,4	0,4	10,7	0,4	10,7	0,4
5. Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями)	12,9	0,5	12,9	0,5	12,9	0,5	13,3	0,5	13,2	0,6
6. Інші землі	49,7	2,0	49,6	2,0	49,7	2,0	47	2	46,7	1,9
Усього земель (суша)	2383,0	96,9	2383,2	96,9	2383,0	96,9	2382,5	96,9	2382,4	96,9
Території, що покриті поверхневими водами	75,8	3,1	75,6	3,1	75,8	3,1	76,3	3,1	76,4	3,1

6.1.2. Господарська освоєність земельних угідь

Наслідком високої господарської освоєності земельного фонду, екстенсивного господарювання на землях без належних заходів щодо їх охорони і відтворення як виробничого ресурсу та важливої складової навколишнього природного середовища є прогресуюча деградація земель. В області нині 1045,6 тис. га (42,5%) сільськогосподарських угідь зазнають водної ерозії 1029,1 тис. га, засолення ґрунтів 3,9 тис. га, підкислення ґрунтів 12,6 тис. га, зсуви землі 12,9 тис. га. Для нашої аграрної області основним показником у галузі земельних питань є використання сільськогосподарських угідь, з яких 1425,4 тис. га або 72,5% всіх сільськогосподарських угідь області, передані у приватну власність.

В деяких випадках орендні відносини стримуються через низьку якість ґрунту, що ставить питання про необхідність переведу орних земель у землі нижчої якості або взагалі їх вилучення із земель сільськогосподарського призначення. Для об'єктивної оцінки сільськогосподарських земель необхідно враховувати розподіл сільськогосподарських земель за формами власності. Земельна реформа в державі дуже вплинула на перерозподіл землі серед власників землі, на трансформацію земельних відносин, сильно загострила екологічні проблеми землекористувачів. За час проведення земельної реформи в області відбулися значні зміни у структурі використання земельного фонду за формами власності. В цілому по Україні спостерігається така ж закономірність. Зараз по Україні у державній власності перебуває 28,7% земельного фонду держави, у приватній власності громадян - 70,5%, у колективній власності - 0,8% .

Покращення екологічного становища земель, особливо сільськогосподарських, залежить не стільки від форм власності на землю, досвіду землекористувачів, скільки від керівництва охороною земель на рівні

держави. В зв'язку з цим необхідна об'єктивна грошова оцінка сільськогосподарських земель, яка б урахувала всі фактори, що впливають на якість земельної ділянки та її ефективне використання, в тому числі - й екологічні. На сьогоднішній день важливим моментом оцінки земель є комплексне урахування можливих негативних економічних, соціальних і екологічних факторів, що впливають на ефективне реформування земельних відносин. Якщо держава прийняла рішення йти шляхом радикальних змін у сільськогосподарському секторі економіки, то вона повинна бути готовою для запобігання їх негативного прояву.

6.2. Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси

В Україні високий рівень освоєння життєвого простору: до господарського використання залучено більш як 92 % її території. В останні роки особливо загострилася проблема погіршення якісного та екологічного стану сільгоспугідь. Одним із головних чинників деградації земель в Україні є ерозія ґрунтів.

Загальна площа сільськогосподарських угідь, які зазнали впливу водної ерозії, складає 13,3 млн. га, в тому числі 10,6 млн. га орних земель; вітровій ерозії систематично піддається більше 6 млн. га. Найбільша площа деградованих і малопродуктивних орних земель знаходиться в зоні лісостепу.

Структурна та екологічна незбалансованість земельного фонду суттєво погіршує ефективність використання та охорони земель. У складі сільгоспугідь частка ріллі в середньому по Україні становить 78 %. Найвищий рівень розораності сільгоспугідь у Кіровоградській області – 86,4 %. Протягом останніх 10–15 років у країні спостерігається погіршення екологічного стану землекористування, показники інтенсивності використання земельних угідь є невиправдано високими, розвиток сільськогосподарського виробництва йде екстенсивним шляхом (природні властивості землі використовуються майже без відтворення її продуктивних якостей).

Порушення та рекультивация земель

Таблиця 6.2.1

Землі	2005 рік	2006 рік	2007 рік	2008 рік	2010 рік
1	2	3	4	5	6
Порушені, тис. га	4,2	4,0	4,0	4,0	4,5
% до загальної площі території	0,17	0,16	0,16	0,16	0,18
Відпрацьовані, тис. га	1,1	1,1	1,0	1,1	0,8
% до загальної площі території	0,04	0,04	0,04	0,04	0,03
Рекультивовані, тис. га	0,1	0,21	4,49	0,003	0,005
% до загальної площі території	0,004	0,009	0	0,0001	0

6.3. Стан і якість ґрунтів

6.3.1. Якість ґрунтів сільськогосподарського призначення

Справжнім багатством краю є родючі чорноземні ґрунти. Ґрунтовий покрив області відбиває її розташування у перехідній смузі від південного лісостепу до північного степу і представлений понад 50 відмінами ґрунтів. Чорноземи є найродючішими ґрунтами Землі. Вони мають потужний, багатий органічними речовинами гумусовий горизонт, який поступово переходить у ґрунтоутворюючу породу. За ступенем природної родючості ґрунтів Кіровоградська область перебуває на 4-й позиції в Україні. За 100-бальною шкалою якості ґрунти Кіровоградщини оцінені в 67 балів.

Область розташована в центральній частині Українського кристалічного щита, території, геологічний розвиток якої триває протягом багатьох металогенічних епох. Це зумовило утворення в її надрах різноманітних корисних копалин.

Облік якості сільськогосподарських угідь Кіровоградської області виконаний фахівцями Кіровоградського філіалу Інституту землеустрою у 1996 році. З того моменту великомасштабне обстеження ґрунтів не проводилося.

6.3.2. Забруднення ґрунтів

Ґрунти є невід'ємним компонентом наземних біогеоценозів і найважливішим учасником обмінних процесів з атмосферою, рослинністю, тваринним світом і мікроорганізмами, а також одним з найважливіших біохімічних бар'єрів на шляху міграції забруднюючих речовин. Завдяки своїм специфічним властивостям ґрунт визначає умови існування людини через виконання ним санітарних та рекреаційних функцій. З кожним роком відбувається неупинна деградація ґрунтів Кіровоградської області. Антропогенна діяльність у межах населених пунктів та поза ними призводить до істотних і часто незворотних змін природного середовища. На природний генезис ґрунтоутворення накладаються антропогенні та техногенні процеси, які зумовлюються забрудненням хімічними речовинами, побутовими відходами, інтенсивним рекреаційним навантаженням. Тому постійний моніторинг стану ґрунтів селітебних територій є необхідним та актуальним.

В останні роки ведуться роботи з вивчення стану міських ґрунтів як в Україні, так і в ближньому зарубіжжі. Але дослідження стосуються, в основному, забруднення ґрунтів важкими металами, закономірностей їх розподілу в ґрунтах в залежності від віддаленості від промислових підприємств. Між тим, ґрунти, що функціонують у населених пунктах, залишаються підсумковим компонентом екосистем, що потребують відновлення та охорони.

Метою цієї роботи є аналіз екологічних особливостей ґрунтів Кіровоградщини та оцінка можливості їх раціонального використання та відновлення.

У відповідності з ДБН України №360-92 територія міста за функціональним призначенням і характером використання поділяється на селітебну, виробничу, і ландшафтно-рекреаційну.

Селітебна територія включає ділянки житлових будинків, суспільних установ, будівель і споруд, в тому числі навчальних, проектних, науково-дослідних та інших інститутів без дослідних виробництв, внутрішньоселітебну вулично-дорожню і транспортну мережу, а також площі, парки, сади, сквери, бульвари, інші об'єкти зеленого будівництва і місця загального користування. [ДБН] Тобто, селітебні території являють саме те середовище, з яким безпосередньо контактує кожен мешканець населеного пункту. Отже, моніторинг таких територій повинен здійснюватись постійно з метою виявлення будь-яких негативних змін та вжиття необхідних заходів.

Дослідження стану ґрунтів проводились на території м. Кіровограда протягом 2009-2010 років. За результатами досліджень встановлено, що для верхніх горизонтів відкритих ділянок ґрунту, які не піддаються сильному фізичному навантаженню (витоптування, переущільнення технікою), фізичні показники змінюються переважно в залежності від гранулометричного складу та вмісту гумусу, який варіює у межах 3,35 - 4,58%. Об'ємна вага складає 1,34 - 1,39 г/см³ при загальній шпаруватості від 46,8 до 50,1%. Максимальна гігроскопічність коливається в більш широкому діапазоні - від 2,8 до 7,9%, відповідно змінюється і показник ВВ - 4,2 - 10,35%. Значення рН водн. знаходяться в межах від 7,10 до 7,82. На глибині 40-60 см об'ємна вага складає 1,40 - 1,44 г/см³ при загальній шпаруватості від 43,5 до 47,4%. Максимальна гігроскопічність - 3,2-7,7%, вміст гумусу коливається від 1,54 до 3,81%, рН водн. - 7,31-7,75.

Ділянки, що розташовані в парках та лісопарках (за умови відсутності інтенсивного рекреаційного навантаження) мають найбільш сприятливі для росту рослин і характерні для непорушених природних ґрунтів фізичні властивості.

Деякі інші властивості виявляються на пробних ділянках, вкритих асфальтовим покриттям, коли зовнішні фактори накладаються на природні залежності. У верхніх горизонтах (під асфальтовим покриттям), перш за все, змінюються фізичні показники, такі як об'ємна вага (у бік збільшення, порівняно з незапечатаними ділянками), яка складає 1,42-1,45 г/см³, та загальна шпаруватість - 44,9-47,1%. Максимальна гігроскопічність змінюється від 4,40 до 6,20%. Вміст гумусу становить 2,78-4,25%. рН водн. зміщено в лужний бік - 7,8 - 8,15.

Останнім часом відбувається інтенсивна амортизація ґрунтів селітебних територій м. Кіровограда. Біля третини прибудинкових територій зайняті неорганізованими автостоянками, близько 30% поверхні зайнято проекцією інженерних мереж – джерел надходження забруднюючих речовин у ґрунтовий покрив за рахунок протікань з водонесучих комунікацій. Щорічне безповоротне виведення з біологічного кругообігу органічної речовини (у розмірі щорічного опадів) призводить до виснаження міських ґрунтів, що відбивається перш за все на зниженні вмісту гумусу. Змінено також якісний і

кількісний склад мікроорганізмів у ґрунтах міста. У ґрунтовому покриві в деяких місцях активно розвиваються патогенні мікроорганізми.

Відсоток озеленення території, особливо у так званих „спальних” мікрорайонах (Попова, Жадова, Г. Сталінграда, 101-й) занадто малий, особливо з огляду на кількість населення, яка там проживає. Крім того, сучасний спосіб догляду за територією змінює структуру землекористування в напрямку деградації - спрощення.

Таким чином, моніторинг необхідно вести з метою своєчасного виявлення та запобігання катастрофічних змін стану ґрунтів (перехід до інших класів міських ґрунтів з гіршими властивостями, повна деградація). З іншого боку, моніторинг допоможе виявити буферні і самовідновні властивості ґрунтів, які важливо дослідити та використати в практиці їх збереження та відновлення.

З цією метою потрібно робити контрольні визначення показників властивостей ґрунтів (підрозділяючи їх за класифікаційною приналежністю) та порівнювати ці показники з початковими, як точкою відліку. Порівняння дозволить виявити процеси, що відбуваються в антропогенно-зміненому ґрунті, та їх швидкість. На основі отриманих даних можна одержати висновок про пріоритетні території та напрямки екологічних заходів, а також про необхідність відновних робіт.

6.3.3. Деградація ґрунтів

Нестійкість і недостатня продуктивність сучасного землеробства є наслідком ряду невирішених економічних і екологічних проблем. Порушення збалансованості окремих агроландшафтів, в тому числі співвідношення площ ріллі, природних угідь, лісових і водних ресурсів, ускладнення соціально-економічної ситуації призвело до суттєвої деградації агроландшафтів і ґрунтового покриву.

Сучасні агроландшафти створені з різних агросистем, в тому числі ріллі, незначних за площею кормових угідь, багаторічних насаджень, ареалів лісів, природних лук, боліт. Вони складають структуру агроландшафтів Кіровоградщини з недостатньою екологічною різноманітністю, яка не забезпечує їх стабільність і продуктивність.

Природні системи здатні до саморегуляції. Вони спроможні зберігати себе і повертатись у стан рівноваги з середовищем після незначних втручань природних або зважених антропогенних чинників.

Аналіз структури сільськогосподарських угідь та стану ґрунтового вкриття свідчать, що порівняно з матеріалами сорокарічної давності склад і співвідношення елементів сучасного агроландшафту території області різко погіршились.

Чорноземи Кіровоградщини одні з найбільш родючих серед ґрунтів України. Однак біля половини ріллі в області розташовано на схилах різної крутизни (від 1 до 7 і більше градусів), що вимагає особливих технологічних

прийомів у землеробстві з врахуванням природно-сільськогосподарських і екологічних умов. Незадовільне виконання і нехтування таких обов'язкових вимог призводить до глибокої деградації земель.

Негативну роль у руйнуванні ґрунтів відіграла надмірна розораність і нерациональна структура посівних площ з надмірним перенасиченням її вибагливими до родючості ґрунтів просапними культурами, що супроводжувалось недооцінкою руйнівної дії їх при вирощуванні на схилі землях. При недосконалих протиерозійних технологіях вирощування просапних культур і не належному удобренні безперечно викликається посилення деградаційних процесів у ґрунтах, а землеробство стало виснажливим, що і спостерігається протягом останніх десятиріч. Тому за 40 років (починаючи з 1962 року, коли вперше було встановлено і систематизовано структуру ґрунтового покриву області) площа еродованих орних земель збільшилась на 37 відсотків і досягла 48,5% від загальної, а щорічно через ерозію ґрунтів втрачається 1,1 млн. тонн гумусу.

За даними досліджень і спостережень спеціалістів Кіровоградського філіалу інституту землеустрою на еродованих ґрунтах через ґрунтову посуху, втрати гумусу і поживних речовин загалом зменшується енергетичний потенціал, в результаті чого зменшується урожай сільськогосподарських культур: на слабозмитих чорноземах на 15-20%, середньо- і сильнозмитих - відповідно 30-35 і 50-55%. За ті ж 40 років у ґрунтах області вміст гумусу зменшився на 0,6% від вихідного (в 1961 році - 4,8% , тепер - 4,2%), а за 100 років - на 1,3%.

Висока сільськогосподарська освоєність земельного фонду Кіровоградської області обумовлює різноманітні негативні процеси в ґрунтовому покриві, передусім орних земель, а саме: ерозія, зменшення вмісту гумусу і переформування його якості, засолення, хімічне, техногенне забруднення, підтоплення ґрунтів і т.д.

Несприятливе екологічне становище у землекористуванні і в навколишньому середовищі - це діючий стабільний негативний фактор екосфери. Тому безперечна необхідність впровадження заходів з оптимізації екологічних підходів у використанні земель і, перш за все, в сільському господарстві. Оптимізація сільськогосподарського землекористування важлива і потрібна особливо в період реформування земельних відносин.

Одним із напрямків оптимізації сільськогосподарського землекористування вважається консервація деградованих земель. Визначення критеріїв, показників і обґрунтування основних положень консервації деградованих земель є метою вивчення і його предметом в цій роботі.

Завданням вивчення передбачається аналіз друкованих наукових праць з питань деградації, забруднення і підходів до консервації деградованих земель, наявної інформації по результатах досліджень і оцінки ґрунтового покриву сільськогосподарських земель Кіровоградської області, визначення і обґрунтування критеріїв і показників, за якими встановлюється площа деградованих земель та обґрунтування основних положень консервації деградованих земель при проведенні робіт по їх приватизації.

Перед усім потребує визначення поняття "деградовані" землі та відповідних йому критеріїв і показників, за якими відокремлюються деградовані землі, провести суцільний аналіз ґрунтового покриву орних земель, які зазнають комплексного, відчутно негативного, антропогенного впливу, та запропонувати належне використання їх, виходячи з суспільних і еколого-економічних особливостей сучасності.

Райони, які зазнають ерозії ґрунтів

Таблиця 6.3.3.1

	2006	2007	2008	2009	2010
Площа земель, які піддаються деградації, тис. га	1045,6	1045,6	1045,6	1045,6	1045,6
% до загальної площі території	42,5	42,5	42,5	42,5	42,5
Деградація земель, у тому числі:					
вітрова ерозія, тис. га					
водна ерозія, тис. га	1029,1	1029,1	1029,1	1029,1	1029,1
сукупна ерозія, тис. га					
підкислення ґрунтів, тис. га	12,6	12,6	12,6	12,6	12,6
засолення ґрунтів, тис. га	3,9	3,9	3,9	3,9	3,9
залуження ґрунтів, тис. га	0,6	-	-	-	-
зсуви землі, тис. га	12,9	12,9	12,9	12,9	12,9

Примітка: Облік якості сільськогосподарських угідь Кіровоградської області виконано фахівцями Кіровоградського філіалу інституту землеустрою у 1996 році. З того моменту великомасштабне обстеження ґрунтів не проводилося

6.4. Оптимізація використання та охорона земель

За площею та біопродуктивним потенціалом земельного фонду Кіровоградська область є однією з провідних областей країни.

Але внаслідок екстенсивного землеробства сільськогосподарська освоєність та розораність території області досягла 86,4 та 74,0 відсотки відповідно.

Розораність сільськогосподарських угідь у деяких районах складає понад 90 відсотків.

Сільськогосподарська освоєність території області порівняно з земельними фондами України та провідних держав світу надзвичайно висока. Так, сільськогосподарська освоєність країн Європи складає в середньому 53-65%, а розораність території 26-30%. Освоєність територіально великих держав, таких як США, Китай, складає 45-50%, Росія, Канада - 8-12%, проти 85,7% по області.

Наслідком високої господарської освоєності земельного фонду без належних заходів щодо її охорони і відтворення як виробничого ресурсу та важливої складової навколишнього природного середовища є прогресуюча деградація земель, що створює загрозу екологічній безпеці області.

Починаючи з 1993 року, у ґрунтах України на 75% площі сільськогосподарських угідь склався негативний баланс гумусу, який у 2-3 рази перевищує допустиму норму. Як і в інших областях України, у Кіровоградській області процес втрати гумусності прогресує. Отже, за такої тенденції ґрунти області протягом дуже короткого в історії ґрунтоутворення проміжку часу можуть зазнати катастрофічних змін. Тому всі землі потребують захисту та охорони від негативних процесів, забруднення і погіршення екологічного стану.

Основна мета охорони земель - це впровадження правових, організаційних та економічних заходів, спрямованих на відтворення і підвищення родючості земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель із сільськогосподарського обороту, захист від шкідливих антропогенних впливів.

Стратегічними цілями в реалізації заходів з охорони земель мають бути: забезпечення раціонального, невиснажливого, ґрунтозахисного та екологічнобезпечного землекористування в інтересах ефективного і сталого соціально-економічного розвитку області, насамперед її агропромислового комплексу;

комплексний науково обґрунтований підхід до процесів використання, збереження та відтворення родючості сільськогосподарських угідь, здійснення збалансованих землемеліоративних і землеохоронних заходів з урахуванням особливостей природно-кліматичних зон і районних агропромислових комплексів;

формування в усіх землеробських районах високопродуктивних, ерозійностійких та екологічнобезпечних агроландшафтів, які мали б належні рівні саморегуляції і були збалансовані з довкіллям завдяки оптимальним співвідношенням між різними елементами природного середовища та його основними екосистемами (лісовими, водними тощо);

удосконалення структури сільськогосподарських угідь і посівів вирощуваних культур у напрямі істотного зменшення негативних антропогенних навантажень на навколишнє природне середовище та підвищення його відновлювального й асиміляційного потенціалів, а також з метою економії всіх виробничих ресурсів.

Основними напрямками у реалізації стратегічних цілей мають бути заходи щодо:

відновлення стану та функцій еродованих і порушених земель, запобігання заростанню бур'янами, чагарниками і дрібноліссям сільськогосподарських угідь;

підвищення родючості ґрунтів (внесення добрив, регулювання водного режиму, удосконалення технологій обробітку ґрунту, запровадження екологічнобезпечних систем землеробства);

розкорчування полезахисних і багаторічних насаджень, які втратили свої функціональні властивості або використовуються з низькою ефективністю;

проведення моніторингу земель за агрохімічними показниками, забруднення пестицидами, важкими металами, радіонуклідами;

усунення причин та наслідків негативного впливу на земельні ресурси (грунти), а також заходів щодо попередження безповоротної втрати ґрунтового покриву та ліквідації негативних процесів;

будівництво та реконструкція протиерозійних гідротехнічних і протизсувних споруд, систем і мереж для зрошення земель, створення нових і реконструкція існуючих захисних лісонасаджень.

Охорона земель і відтворення родючості ґрунтів - складна багатоаспектна проблема, вирішення якої потребує коштів, відповідних рішень законодавчого характеру. Певну роль можуть відігравати організаційні заходи, які не потребують великих додаткових затрат. Це спеціальні агротехнічні прийоми: безвідвальна оранка і оранка впоперек схилів, насичення сівозмін травами й іншими непросапними культурами тощо.

Необхідно реалізувати такі заходи:

впровадження контурно-меліоративної організації території, яка передбачає ґрунтозахисну систему землеробства, ряд організаційно-економічних, агротехнічних, землевпорядних, гідротехнічних, лісомеліоративних заходів, що сприяють уповільненню ерозійних процесів;

вилучення з інтенсивного обробітку деградованих земель, крутосхилів, ерозійно небезпечних ділянок з метою їх заліснення, залуження чи істотного покращення з наступним поверненням у склад орних земель;

під час складання проектів формування нових землеволодінь передбачати виведення еродованої ріллі з активного обробітку.

Підвищити зацікавленість власників землі і землекористувачів у збереженні та відтворенні родючості ґрунтів можливо при застосуванні принципу економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель. Сутність його полягає в тому, щоб забезпечити товаровиробникам сільськогосподарської продукції гарантії справедливого її розподілу і розпорядження нею.

Встановлення ставки плати за використання земель залежно від їхньої якості є стимулом для виробництва оптимальних обсягів рослинницької продукції, оскільки вся вартість після сплати земельного податку залишається у розпорядженні власника землі, землекористувача.

Засобом економічного стимулювання раціонального використання земельних ресурсів слід вважати звільнення від плати за землю тих площ сільськогосподарських угідь, які зайняті молодими садами, ягідниками й виноградниками до вступу їх у пору плодоношення, а також гібридними насадженнями, генофондовими колекціями і розсадниками багаторічних плодкових насаджень, а також земельні ділянки, які знаходяться у тимчасовій консервації або виведені із активного господарського обробітку з метою залуження, заліснення.

7. НАДРА

7.1. Мінерально-сировинна база

7.1.1. Стан та використання мінерально-сировинної бази

В області існує порівняно розвинутий гірничодобувний комплекс, об'єкти якого за параметрами видів корисних копалин та обсягів їх видобутку можна згрупувати в окремі райони:

1. Олександрійський гірничодобувний район - буре вугілля (Олександрійський район);
2. Центральнo-Кіровоградський гірничодобувний район - уранові руди (Кіровоградський і Маловисківський райони);
3. Петрівський гірничодобувний район - залізні руди (Петрівський район);
4. Побузький гірничодобувний район - феронікелеві руди (Голованівський район);
5. Завалівський гірничодобувний район - графітові руди (Гайворонський район).

Об'єкти видобутку будматеріалів (граніти, піски, суглинки, каоліни тощо) розташовані на території всієї області без будь-якого зосередження.

Розташування території області в центрі українського кристалічного щита зумовлює утворення значних родовищ рідкісних корисних копалин та різноманітність мінеральних ресурсів. В області обліковується 266 родовищ і 41 об'єкт обліку, з яких 83 родовища і 17 об'єктів розробляються.

Мінерально-сировинна база складається з паливно-енергетичної сировини (уранова руда, буре вугілля, горючі сланці), сировини для металургійної промисловості (залізна руда, металічний нікель, кобальт, титан та літій), будівельної сировини (червоні, рожеві та сірі граніти, піски, цегельна сировина тощо), підземних вод, графіту та інші.

На 43 об'єктах бурого вугілля (12 родовищ) враховані запаси в кількості 750,405 млн. т за категорією А+В+С₁, що входять до Олександрійського та Ватутінського геолого - промислових районів Дніпровського басейну.

На 16 об'єктах, що входять до складу п'яти родовищ бурого вугілля, підраховані запаси бітуму за категоріями В+С₁ у кількості 3,99 млн. т.

Держбалансом враховані запаси Бирзулівського родовища розсипного ільменіту. У майбутньому на території області можливе створення сировинних баз інших металічних корисних копалин, а саме хромових руд у межах Капітанівського масиву.

Руди літію виявлені на Полохівському петалітовому та Станкуватському сподумен-петалітовому родовищах. За результатами пошукових робіт у лінзах пегматитів та метасоматитів Ганнівсько-Звенигородської рудоносної зони в межах Кіровоградського блоку Українського кристалічного щита встановлена наявність танталу.

Із металічних корисних копалин Держбалансом враховується чотири родовища заліза із запасами 462,0 млн. т. В області враховується також 5 комплексних родовищ нікелю. Область має хороші перспективи збільшення запасів нікелевих руд.

На цей час область посідає монопольне становище в Україні за запасами і видобутком урану. У Кіровоградському рудоносному районі розвідані і

підготовлені до експлуатації значні та унікальні за запасами родовища. Розробляється чотири родовища.

На території області виявлені золоторудні родовища - Клинцівське родовище та Юр'ївське.

Гірничорудна сировина на території області представлена трьома родовищами графіту з загальними запасами 126,6 млн. т, кристалічного графіту 7,89 млн. т за категоріями А+В+С₁. В експлуатації перебуває тільки одне – Заваллівське, Балахівське і Петрівське – не розробляються.

Супутньою корисною копалиною на Заваллівському родовищі графіту є абразивна сировина, запаси якої оцінюються в 20,3 млн. т за промисловими категоріями А+В+С₁.

Із нерудної сировини для металургії промисловістю освоєне лише Обознівське родовище вторинного каоліну із шести розвіданих і врахованих Держбалансом.

Вогнетривкі глини представлені одним Шостаківським родовищем, попередньо оцінені запаси якого складають 37919 тис. т за категорією С₂.

Держбалансом враховане одне Малоскелівське родовище кварциту та кварцу для вогнетривів, розвідані запаси якого складають 15482 тис. т за промисловими категоріями А+В+С₁. Родовище розробляється.

Пісок формувальний представлений одним родовищем - Маловисківським, запаси якого складають 4122 тис. т за промисловими категоріями А+В+С₁. Родовище не розробляється.

Корисні копалини для будівництва представлені 159 родовищами і 35 об'єктами обліку з 10 видів корисних копалин, з яких розробляється 59 родовищ і 15 об'єктів обліку.

Цементна сировина представлена одним родовищем і двома об'єктами обліку із загальними запасами 11262 тис. т за промисловими категоріями А+В+С₁.

В області налічується 18 родовищ будівельного піску, запаси якого складають 47914 тис. м³ за промисловими категоріями А+В+С₁, що повністю забезпечує потреби області. На цей час розробляється 4 родовища.

Підприємства області повністю забезпечені сировиною для виробництва було-щебеневої та облицювальної продукції. Держбалансом враховано 64 родовища і 9 об'єктів будівельного каменю з запасами 787,64 млн. м³ за промисловими категоріями А+В+С₁. У розробці перебуває 35 родовищ і 7 об'єктів обліку.

Камінь облицювальний представлений 12 родовищами з запасами 22,783 млн.м³ за промисловими категоріями А+В+С₁. У розробці перебуває 10 родовищ.

Держбалансом враховано по одному родовищу сировини крем'яної, сировини карбонатної для випалювання на вапно, каменю пиляного, сировини керамзитової. Всі родовища розробляються за винятком сировини карбонатної для випалювання на вапно.

Запаси цегельно-черепичної сировини, кількість яких складає 69954,3 тис. м³ за промисловими категоріями А+В+С₁, зосереджені на 59 родовищах і 4 об'єктах обліку.

Мінерально-сировинна база

Таблиця 7.1.1.1

Види корисних копалин	Загальна кількість родовищ	Родовища, що розробляються	Одиниця виміру	Балансові запаси станом на 01.01.10 р.
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
1. Горючі:				
а) буре вугілля	43	4	тис. т.	750405
2. Метали:				
а) уран	-	-	-	-
б) залізо	4	2	тис. т.	462003
в) нікель та кобальт	4	1	тис. т.	8072
г) хром	2	1	тис. т.	385991
3. Неметали:				
а) графіт	3	1	тис. т.	126649
б) каоліни:				
- первинні	4	0	тис. т.	22425
- вторинні	3	1	тис. т.	16058
в) цементна сировина	3	1	тис. т.	11262
г) абразивна сировина	1	1	тис. т.	20314
д) кварцит та кварцит для вогнетривів	1	1	тис. т.	15482
е) крем'яна сировина (кристоболіт-опалова)	1	1	тис. т.	2866
є) глина вогнетривка	1	0	тис. т.	37919
ж) карбонатна сировина (для випалювання на вапно)	1	0	тис. т.	502
з) польовошпатована сировина	1	0	тис. т.	25
4. Будівельні матеріали				
а) камінь облицювальний	12	10	тис. м ³ .	22783
б) пиляне каміння	1	1	тис. м ³ .	4982
в) будівельне каміння	73	42	тис. м ³ .	787640
г) цегельно-черепична сировина	63	9	тис. м ³ .	69954
д) керамзитова сировина	1	1	тис. м ³ .	4336
е) пісок будівельний	18	4	тис. м ³ .	47914
ж) пісок формувальний	1	0	тис. м ³ .	4122
з) сировина для закладання виїмкового простору	5	4	тис. т.	36132
і) бітум	16	1	тис. т.	3988
5. Підземні води:				
а) прісні води	38	11	тис. м ³ /доб.	225,7
б) мінеральні води	3	2	тис. м ³ /доб.	483
в) мінеральні води на розлив	0	0	тис. м ³ /доб.	0

7.2. Система моніторингу геологічного середовища

7.2.1. Підземні води: ресурси, використання, якість

Залягання й поширення підземних вод пов'язане з геологічною будовою території. Головним джерелом прісної води в Кіровоградській області є водоносний горизонт, що лежить біля основи порід бучакської свити палеогенового віку. Водомісткі породи представлені різнозернистими кварцовими пісками з потужністю до 25 м. Водоносний горизонт у бучакських відкладеннях експлуатується колодзями та свердловинами.

За хімічним складом ґрунтові води Кіровоградської області відносяться до гідрокарбонатних, гідрокарбонатно-сульфатних, деколи сульфатно-гідрокарбонатних, калієвих та натрієвих. Загальна жорсткість води складає 1,5-8 мг-екв./літр.

Питні та технічні підземні води в Кіровоградській області для господарсько-питного і виробничо-технічного водопостачання розвідані на 38 ділянках, з яких експлуатуються 11. Сумарна кількість затверджених (балансових) запасів питних та технічних вод складає 225,70 тис. м³/добу за категоріями А+В+С₁.

Підземні мінеральні води Кіровоградської області налажать до типу радонових і використовуються в бальнеолікуванні і природно-столових, що придатні для розливу, розвідані на 3 ділянках, з яких експлуатуються дві. Не освоєна Олександрійська ділянка радонових вод.

Сумарна кількість затверджених (балансових) запасів мінеральних вод складає 483,0 тис. м³/добу за категоріями А+В+С₁.

Ресурси підземних вод області розподілені вкрай нерівномірно: від 4,0 тис. куб. м/добу в Добровеличківському та Компаніївському районах до 67,2 тис. куб. м/добу в Кіровоградському районі. Найменше забезпечені ресурсами підземних вод Вільшанський, Новгородківський, Новоукраїнський та Устинівський райони.

Більшість населення області користується водою для питного водопостачання із свердловин, в якій відмічається підвищений вміст заліза, марганцю, азотних сполук при загальній великій жорсткості. Роботи з вивчення режиму та якості підземних вод на території Кіровоградській області проводяться геологічною партією ДГП “Центрукргеологія” на базі існуючої спостережної мережі.

В окремих населених пунктах питна вода підземних джерел за фізико-хімічними показниками (загальна мінералізація, жорсткість, залізо, фтор тощо) не відповідає вимогам ГОСТу 2874-82 “Вода питьевая. Гигиенические требования и контроль за качеством”.

Із 21 адміністративного району 13 районів використовують для питного водопостачання підземні води, 8 районів – змішане водопостачання. Окрім того, населення 6 міст забезпечується водою винятково з підземних джерел, 3 міста використовують поверхневі води, змішане водопостачання використовується в трьох містах області.

7.2.2. Екзогенні геологічні процеси

Екзогенні процеси - геологічні процеси, що відбуваються на поверхні Землі та в її приповерхневих шарах (вивітрювання, денудація, абразія, ерозія,

діяльність льодовиків, підземних вод) та зумовлені, головним чином, енергією сонячної радіації, силою тяжіння і життєдіяльністю організмів.

У межах області до ерозійних відносяться процеси площинного змиву, яроутворення і річкової ерозії. Площинний змив полягає у змиві ґрунтів з похилих поверхонь дощовими та талими водами, що розповсюджено скрізь. На правобережжі Дніпра у межах басейнів річок Цибульник та Омельник знаходиться зона найбільшої яружної та балочної мережі. Взагалі яроутворення розвинене на площі 5,4 тис. км², що складає близько 20% від загальної площі. На території Світловодська та Світловодського району відбувається постійний процес руйнування берегів Кременчуцького водосховища, чому сприяють природні та гідрологічні умови.

Поширення екзогенних геологічних процесів (ЕГП)

Таблиця 7.2.2.1

№ з/п	Вид (ЕГП)	Площа поширення, км ²	Кількість проявів, од.	ураженості регіону, %
1	2	3	4	5
1	Водна ерозія	10291		7,3
2	Засолені	39		
3	Солонцюваті	8		
4	Кислі	126		
5	Перезволожені	34		
6	Заболочені	83		
7	Кам'янисті	5		
8	Дефляційнонебезпечні	11117		
9	Підтоплення	н.д.		
10	Зсуви	1980		

7.3. Геологічний контроль за вивченням та використанням надр

Завданням державного геологічного контролю є перевірка забезпечення ефективного, еколого-безпечного, повного і комплексного використання ресурсів надр та, зокрема, дотримання умов надання спеціальних дозволів на право користування ділянкою надр для геологічного вивчення та видобування корисних копалин. Останніми роками фіксуються випадки самовільного, несанкціонованого використання надр та інші порушення законодавства в цій сфері. Частина суб'єктів підприємницької діяльності, насамперед тих, що видобувають місцеві види корисних копалин – будівельний камінь, пісок,

глини і суглинки, піляний камінь тощо, працюють без відповідних спеціальних дозволів.

Державний геологічний контроль на території області здійснює Територіальне управління державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду по Кіровоградській області, Управління державного геологічного контролю за веденням робіт з геологічного вивчення та використання надр, Державна екологічна інспекція в Кіровоградській області.

Органи державного гірничого нагляду перевіряють: повноту вивчення родовищ корисних копалин, гірничо-технічних, інженерно-геологічних, гідрогеологічних та інших умов їх розробки будівництва та експлуатації підземних споруд, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва; своєчасність і правильність введення в експлуатацію розвіданих родовищ корисних копалин; виконання вимог щодо охорони надр при веденні робіт з їх вивчення, встановленні кондицій на мінеральну сировину та експлуатацію родовищ корисних копалин; правильність розробки родовищ корисних копалин; повноту видобування оцінених запасів корисних копалин і наявних у них компонентів; додержання встановленого порядку обліку запасів корисних копалин; обґрунтованість і своєчасність їх списання; додержання правил проведення геологічних і маркшейдерських робіт під час розробки родовищ; додержання правил та технологій переробки мінеральної сировини з метою забезпечення повнішого вилучення корисних компонентів та поліпшення якості кінцевої продукції; правильність і своєчасність проведення заходів, що гарантують безпеку людей, майна і навколишнього природного середовища, гірничих виробок і свердловин від шкідливого впливу робіт, вирішення інших питань з нагляду за використанням та охороною надр у межах їхньої компетенції.

7.4. Дозвільна діяльність у сфері використання надр

З метою забезпечення раціонального і комплексного використання родовищ корисних копалин та відповідно до Інструкції щодо порядку погодження матеріалів з Мінекобезпеки України та його органами на місцях для отримання спеціальних дозволів (ліцензій) на користування надрами, затвердженої наказом Мінекобезпеки України від 30 вересня 96 року № 119, Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області узгоджує матеріали підприємств, організацій, установ на отримання ліцензій на пошук (розвідку) корисних копалин, спеціальних дозволів на користування надрами – видає Екологічну картку.

Екологічна картка – це попереднє погодження органами Мінприроди на місцях усіх видів діяльності щодо користування надрами, які підлягають ліцензуванню.

У 2010 році Держуправлінням розглянуто надані підприємствами, організаціями та установами документи на отримання спеціальних дозволів на користування надрами та видано 27 екологічних карток.

8. Відходи

Комплекс питань, що стосуються зменшення утворення та обмеження негативного впливу відходів на навколишнє середовище, залишається в області однією з найбільш гострих суспільних проблем, яка вимагає неослабленої уваги. Триває процес прогресуючого накопичення відходів, виникають несанкціоновані звалища, не вирішується проблема поводження з небезпечними відходами.

8.1. Структура утворення та накопичення відходів

Структура промислового виробництва Кіровоградської області характеризується великою питомою вагою ресурсо-енергоємних технологій. Високий рівень ресурсовикористання, обумовлений недосконалістю технологій, що застосовуються у виробництві, сприяють значному утворенню і накопиченню відходів виробництва і споживання.

Аналіз поводження з токсичними відходами у цілому по області проводиться за інформацією Головного управління статистики у Кіровоградській області.

Накопичення відходів (станом на 01.01.2011 року)

Таблиця 8.1.1

№ з/п	Показник	Одиниця виміру	Кількість	Приміт-ка
1	Кількість підприємств, установ та організацій, якими утворюються, обробляються та утилізуються відходи I-IV класів небезпеки	од.	900	
2	Наявність відходів, усього	т	235122221,850	
	у тому числі:			
	відходи 1 класу небезпеки	т	1313,635	
	відходи 2 класу небезпеки	т	724,881	
	відходи 3 класу небезпеки	т	13065,848	
	відходи 4 класу небезпеки	т	235107117,486	

Порівняно з попереднім роком 2010 року утворення відходів зросло.

На підприємствах області протягом 2010 року утворилось 29,1 млн. т відходів I-IV класів небезпеки, основна частина утворених відходів (29,052 млн. т або 99,98% загального обсягу) належить до I-IV класу небезпеки. Відходи I класу небезпеки склали 21,895 тонн, II класу – 1066,543 тонн, III класу – 5077,234 тонни.

Діаграма 1

Розподіл обсягів утворення відходів по класах

Найбільше утворилось відходів на підприємствах добувної промисловості (28160 тис.т, що становить 96,9% від загального обсягу утворених відходів по області), переробної промисловості (728,9 тис. т або 2,5%).

Станом на 1 січня 2011 року у сховищах організованого складування та на території підприємств області накопичено 235,1 млн. т відходів I-IV класів небезпеки, які потребують особливої уваги і є суттєвим чинником негативного впливу на навколишнє природне середовище області, з них 1,3 тис. т належать до I класу небезпеки, 0,7 тис. т - до II класу, 13,1 тис. т - до III класу небезпеки, 235,1 млн. тонн - до I-IV класу небезпеки. Із накопичених відходів найбільша питома вага припадає на мінеральні відходи - 82,7%, хімічні осадки та залишки - 16,1%, побутові та подібні відходи – 1,1%. Основна кількість накопичених відходів I-IV класу небезпеки припадає на хвости збагачення Східного гірничо-збагачувального комбінату, м. Жовті Води, що скидаються у хвостосховище в балці “Щербаківська” Петрівського району, виробничо-технологічні відходи Інгульської шахти ДП “Схід ГЗК”, відходи виробництва графіту ВАТ “Заваллівський графітовий комбінат” та ТОВ “Заваллівський графіт”.

Найбільше небезпечних відходів I-IV класів небезпеки накопичилось на території підприємств Петрівського району – 224,6 млн. тонн (95,5% загального обсягу); Кіровоградського району – 7,4 млн. тонн (3,2%); міста Кіровограда – 2,1 млн. тонн (0,9%), Гайворонського району 0,4 млн.тонн (0,2%).

Показники утворення відходів у динаміці за 2008 -2010 роки

Таблиця 8.1.2

№ з/п	Показник	2008 рік	2009 рік	2010 рік

1	Обсяги утворення відходів:			
	Промислові (у т.ч. гірничопромислові) відходи, т	-*	-*	-*
	Відходи за формою 14-МТП (номенклатура з 57 видів), т	687555,000	539293,000	-**
	Небезпечні (токсичні) відходи(за формою звітності № 1 – небезпечні відходи, т	2739,432	2799,000	6165,700
	Відходи житлово-комунального господарства, т***	31828,000	43878,000	30726,400
	Загальна кількість відходів, т	722122,432	585970,000	-
2	Інтенсивність утворення відходів:			
	Загальна кількість відходів на одиницю ВРП, кг/ 1 млн.грн	51724,263	43765,031	-****
	Утворення небезпечних (токсичних) відходів I-III класів небезпеки на одиницю ВРП, кг/ 1 млн.грн	196,220	209,052	-****
	Утворення твердих побутових відходів на особу, кг/ на 1 чол. **	30,613	41,666	30,422

* - статистична звітність по промислових (у т.ч. гірничопромислових) відходах відсутня;

** - дані за формою №14-мтп “Звіт про утворення, використання і поставку вторинної сировини і відходів виробництва” Головним управлінням статистики у Кіровоградській області у 2010 році не розроблялись.

*** - статистична звітність по відходах житлово-комунального господарства подається в тоннах;

**** - величина ВРП за 2010 рік буде надана наприкінці 2011 року.

8.2. Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)

На підприємствах Кіровоградської області протягом 2010 року утворилось 6,166 тис. тонн відходів I-III класів небезпеки, що в 2,2 раза більше в порівнянні з 2009 роком. Актуальними залишаються проблеми знешкодження та утилізації небезпечних відходів.

Утворення відходів зосереджено переважно у місцях, де розміщені промислові підприємства, які є джерелами їх утворення. Саме в містах сконцентрована переважна частина відходів, а навколо міст найчастіше розташовуються неорганізовані смітники.

Окрему групу небезпечних відходів складають непридатні та заборонені до використання пестициди й агрохімікати, які не можна використовувати за прямим призначенням внаслідок втрати корисних властивостей, закінчення терміну придатності, втрати маркування чи змішування. Їх знищення залишається складною проблемою, а стан багатьох хімскладів, в яких вони зберігаються, та умови їх зберігання є незадовільними.

Основні показники поведження з відходами I-III класів небезпеки (тис. т)

Таблиця 8.2.1

№ з/п	Показники	2000 рік	2008 рік*	2009 рік*	2010 рік*/ 2010 рік**
-------	-----------	----------	-----------	-----------	--------------------------

1	Утворилося	0,436	2,739	2,799	6,166/ 29058,644
2	Одержано від інших підприємств	0,016	0,268	0,196	0,399/ 179,270
3	у тому числі з інших країн	-	-	-	-/-
4	Використано	0,340	0,343	0,409	1,439/ 20814,518
5	Знешкоджено (знищено)	0	0,297	0,100	-/-
6	у тому числі спалено	0	0,002	0,003	0,025***/ 39,430
7	Направлено у спеціально відведені місця чи об'єкти (полігони, комплекси, споруди, ділянки надр тощо)	0,143	0,001	0,015	0,001/ 7554,050
8	Передано іншим підприємствам	0,043	2,419	2,467	5,244/ 231,841
9	у тому числі іншим країнам	-	-	-	-/-
10	Направлено в місця неорганізованого складування за межі підприємств	-	-	-	0,002/ 640,337
11	Втрати відходів внаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок	-	0,007	0,001	0,003/0,003
12	Наявність на кінець року у сховищах організованого складування та на території підприємств	14,792	15,279	15,303	15,104/ 235122,222

* - за даними форми статзвітності враховано відходи I-III класу небезпеки

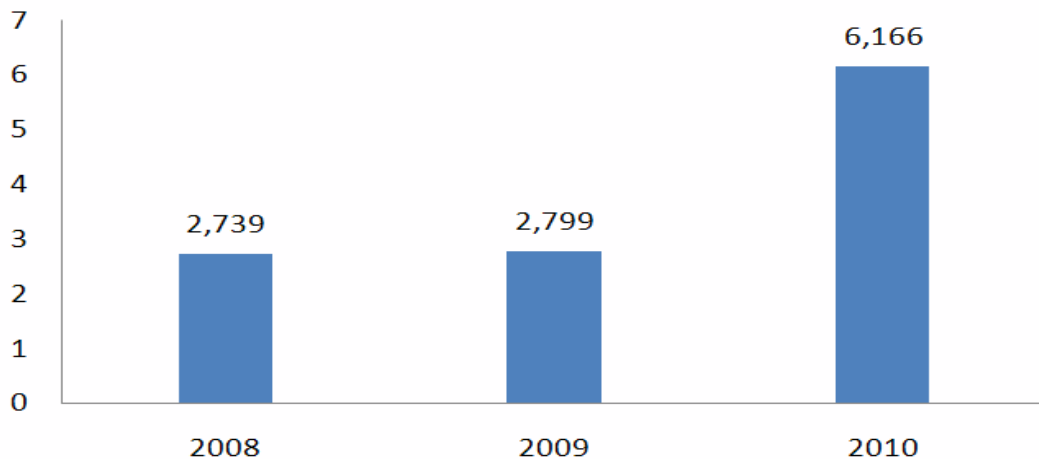
** - за даними нової форми статзвітності враховано відходи I-IV класу небезпеки

*** - спалено.

Діаграма 2

Обсяг утворення відходів I-III класів небезпеки

(тис.т)

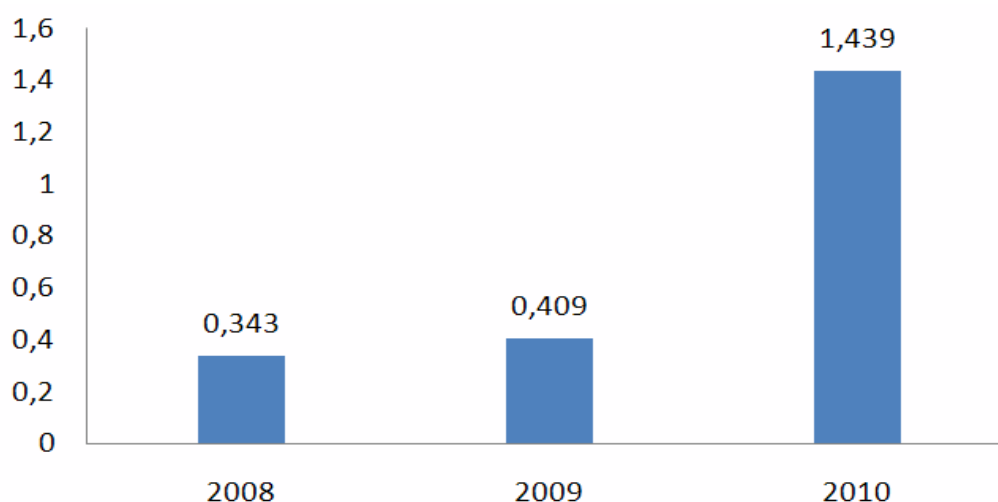

Найбільша кількість відходів I класу небезпеки утворилась у м. Зна-м'янка - 12,068 т, у м. Кіровоград – 12,068 т; II класу небезпеки – у м. Олександрія – 627,387 т, у м. Кіровоград – 96,456 т, у Петрівському районі – 77,775 т; III класу небезпеки – у Маловисківському районі – 3256,093 т, Кіровоградському районі – 1060,290 т, м. Світловодськ – 318,544 т, м. Кіровограді – 130,365 т.

Діаграма 3

Використання відходів I-III класів небезпеки

(тис.т)

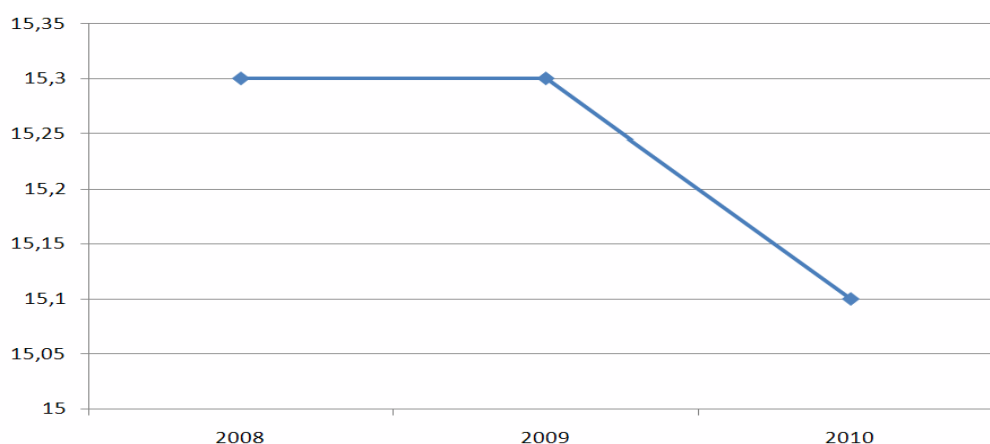
Особливу небезпеку для життя населення та стану навколишнього природного середовища становлять небезпечні відходи.

Через відсутність полігонів для видалення небезпечних відходів та фінансові труднощі щодо передачі відходів часто небезпечні відходи зберігають на території підприємств.

Діаграма 4

Наявність відходів I-III класів небезпеки у спеціально відведених місцях або об'єктах та на території підприємств області

(на кінець року тис.т)

Інформація про кількість сміттєзвалищ (полігонів) станом на 01.01.2011 року

Таблиця 8.2.2

№ з/п	Назва одиниці адміністративно – територіального устрою регіону	Кількість	Площі під твердими побутовими відходами, га

1	2	3	4
Сміттєзвалища			
	Всього	399	422,196
1	Бобринецький район	26	12,3
2	Вільшанський район	19	7,34
3	Гайворонський район	20	12,29
4	Голованівський район	22	0,54
5	Добровеличківський район	23	0
6	Долинський район	25	11,5
7	Знам'янський район	1	15,0
8	Кіровоградський район	46	30,75
9	Компаніївський район	17	14,394
10	Маловисківський район	23	13,4
11	Новгородківський район	13	5,05
12	Новомиргородський район	24	14,27
13	Новоархангельський район	23	1,457
14	Новоукраїнський район	24	7,64
15	Олександрівський район	15	9,15
16	Олександрійський район	1	3,0
17	Онуфріївський район	13	25,38
18	Петрівський район	16	25,035
19	Світловодський район	13	8,15
20	Ульяновський район	17	17,3
21	Устинівський район	15	6,2
Полігони			
	Всього	-	-
Заводи з переробки твердих побутових відходів			
	Всього	-	-

Поводження з непридатними та забороненими до використання пестицидами та агрохімікатами

Пріоритетною метою для нашої держави на сьогоднішній день є підвищення життєвого рівня населення. Але досягнення цієї мети неможливе без збереження довкілля, без забезпечення ресурсами не тільки нинішнього, а майбутніх поколінь. А це безумовно можливе лише за умов раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього середовища в кожному регіоні, області, районі, населеному пункті та навіть в окремій оселі. Це має забезпечуватися, в першу чергу, комплексною щоденною співпрацею і зусиллями органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, природоохоронних установ, організацій, громадських об'єднань та кожного з нас.

За останні десятиріччя на території області накопичена велика кількість непридатних до використання та заборонених до застосування хімічних засобів захисту рослин. Умови їх зберігання залишаються незадовільними, технічний стан складів не виключає можливості несанкціонованого доступу до них сторонніх осіб.

Для вирішення цієї важливої проблеми в області затверджена та діє обласна програма поводження з непридатними та забороненими до використання пестицидами та агрохімікатами на 2008-2012 роки.

За бюджетною програмою Державного фонду охорони навколишнього природного середовища 2401250 “Поводження з відходами та небезпечними хімічними речовинами”, відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 січня 2010 року № 154-р (із змінами від 4 жовтня 2010 року № 1931-р), Кіровоградській області виділено кошти у сумі 4000,0 тис. грн. для проведення робіт із забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення, зберігання, оброблення та знешкодження непридатних до використання та заборонених до застосування хімічних засобів захисту рослин, а саме: с.Куйбишево Бобринецького району та смт Олександрівка - перезатарено та вивезено з території області для подальшого знешкодження 177,590 тонн непридатних та заборонених до використання пестицидів та агрохімікатів. Кошти використані в повному обсязі.

З обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у 2010 році передбачалось виділення коштів на загальну суму 346,0 тис. грн. на заходи з поводження з непридатними до використання хімічними засобами захисту рослин на території Кіровоградської області.

У 2010 році Аварійно-рятувальному загону спеціального призначення управління МНС України в Кіровоградській області, який має відповідну ліцензію Мінприроди України згідно з вимогами наказу Мінприроди України № 111 від 4 березня 2008 року “Про проведення у 2008 році інвентаризації непридатних пестицидів та запровадження регулярного обміну інформацією щодо їх обліку” надано дозволи на проведення робіт з перезатарення агрохімікатів у хімскладах Ульянівського, Новоархангельського, Бобринецького, Маловисківського, Олександрійського, Кіровоградського, Гайворонського районів та дозволи на проведення робіт з санації пустих складів у Новоукраїнському, Кіровоградському, Олександрівському районах.

Всього протягом поточного року перезатарено 212,08 тонни непридатних та заборонених до використання пестицидів та агрохімікатів, з них вивезено за межі області для подальшого знешкодження 190,700 тонни.

Станом на 1 січня 2011 року на території області зберігається 955,746 тонни непридатних і заборонених до використання пестицидів та агрохімікатів у 118 хімскладах.

Згідно з програмою розвитку Кіровоградської області на 2010-2015 роки “Центральний регіон - 2015” передбачено повне знешкодження наявних непридатних та заборонених до використання пестицидів та агрохімікатів.

Поводження з непридатними пестицидами

Таблиця 8.2.3

№ з/п	Район	Перезатарено впродовж року, т	Знешкоджено впродовж року, т	Утворено (виявлено) впродовж	Кількість на кінець року, т

				року, т	
1	2	11	12	13	14
1	Бобринецький район	62,790	62,790	-68,91	0
2	Вільшанський район				25,383
3	Гайворонський район	1,00			61,469
4	Голованівський район				58,793
5	Добровеличківський район				20,06
6	Долинський район				28,8
7	Компаніївський район				42,5
8	Маловисківський район				318,1
9	Новгородківський район				15,0
10	Новоархангельський район	13,3		-3,0*	62,6
11	Новомиргородський район				29,09
12	Новоукраїнський район			-36,84**	29,45
13	Онуфріївський район				27,067
14	Олександрівський район	114,800 (+6,480)	114,800	-95,20**	56,480
15	Петрівський район				47,07
16	Світловодський район	0		0	0
17	Ульяновський район	13,11	13,11	-1,491	0
18	Устинівський район				37,5
19	Знам'янський район				32,874
20	Олександрійський район				46,7
21	Кіровоградський район	0,6		-2,535	16,81
Усього		212,08	190,70	-207,976	955,746

* - при перезатаренні уточнена кількість пестицидів.

** - в результаті проведення санації складів встановлено, що пестициди відсутні.

8.3. Використання відходів як вторинної сировини

Відходи із категорії залишків продуктів кінцевого споживання, такі як макулатура, сировина полімерна вторинна, матеріали текстильні вторинні, склобій, зношені шини тощо, становлять значний ресурсний резерв. Використання зазначених видів вторинної сировини залежить від налагодженої системи їх збирання і заготівлі.

Зібрані відходи використовуються переробними підприємствами для виготовлення картону, гофрокартону, поліетиленових труб, тари й упаковки та іншої продукції.

Наводимо динаміку використання відходів за 2000-2010 роки.

№ з/п	Показники	2000 рік	2008 рік	2009 рік	2010 рік*
1	Обсяги утворення відходів, т	977050	687555	539293	-
2	Обсяги використання відходів, т	561367	750322	664569	-
3	Рівень використання, %	57,5	109,1	123,2	-

* - дані за формою №14-МТП “Звіт про утворення, використання і поставку вторинної сировини і відходів виробництва” у 2010 році Головним управлінням статистики в Кіровоградській області у 2010 році не розроблялись.

8.4. Транскордонні перевезення відходів

Державний екологічний контроль за транскордонним перевезенням відходів здійснюється згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 2000 року №1120 “Про затвердження Положення про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленнями і Жовтого та Зеленого переліків відходів”. У 2010 році випадків несанкціонованого ввезення на територію області чи вивезення з неї відходів не зафіксовано.

8.5. Державне регулювання в сфері поводження з відходами

В Україні не забезпечуються повне збирання, максимально можлива утилізація, своєчасне знешкодження та видалення відходів, унаслідок чого прогресує їх накопичення, не впроваджуються екологічно безпечні методи та засоби поводження з відходами, через що підвищується небезпечність відходів, зростають техногенні та екологічні ризики. Недостатньо впроваджуються маловідходні технології, повільними темпами створюється інфраструктура у сфері поводження з відходами, перш за все небезпечними, їх утилізації.

Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області відповідно до покладених на нього завдань здійснює у межах своїх повноважень комплексне управління та регулювання, координує діяльність місцевих органів виконавчої влади, територіальних органів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ і організацій у сфері поводження з відходами.

Управління видає в установленому порядку дозволи на розміщення відходів та здійснення інших операцій у сфері поводження з відходами, приймає рішення щодо зупинення їх дії або анулювання.

У відповідності до вимог постанови Кабінету Міністрів України від 3 серпня 1998 року №1218 “Про затвердження Порядку розроблення, затвердження і перегляду лімітів на утворення та розміщення відходів” суб’єкти господарювання оформлюють дозволи на розміщення відходів.

Протягом 2010 року держуправлінням видано 666 дозволів на розміщення відходів.

Активно ведеться робота зі складання підприємствами технічних паспортів відходів, які передбачені постановою Кабінету Міністрів України від 01 листопада 1999 року №2034 “Про затвердження Порядку ведення державного обліку та паспортизації відходів”. Суб’єктами господарювання області складено 4846 технічних паспортів відходів.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 31 серпня 1998 року №1360 “Про затвердження Порядку ведення реєстру об’єктів утворення, оброблення та утилізації відходів” створено реєстр об’єктів утворення, оброблення та утилізації відходів, до якого включено 67 суб’єктів господарювання області.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 03 серпня 1998 року №1216 “Про затвердження Порядку ведення реєстру місць видалення відходів” ведеться обласний реєстр місць видалення відходів, який на даний час включає 74 об’єкти.

Підприємства, установи, організації усіх форм власності, які застосовують у своїй діяльності небезпечні хімічні речовини, оформлюють дозволи згідно з вимогами постанови Кабінету Міністрів України від 20 червня 1995 року №440. Станом на 1 січня 2011 року 7 суб’єктам підприємницької діяльності видано 12 дозволів на поводження з отруйними речовинами, а саме: ТОВ “Сілікон” на зберігання та використання кислоти фтористоводневої, ЗАТ “Завод модифікованих жирів” на зберігання та використання нікелевого каталізатору та метанолу, ТОВ “Новомиргородський шкірзавод” на зберігання та використання кислоти сірчаної та мурашиної, ЗАТ “НВП “Радій” на зберігання та використання хрому (IV) оксид та нікелю анодного, ВАТ НВО “Етал” на зберігання та використання ангідриду хромового, ТОВ “Азон-2” на зберігання та використання метанолу, ЗАТ “Оболонь” Виробничий комплекс на зберігання та використання кислоти соляної.

9. Екологічна безпека

9.1. Екологічна безпека як складова національної безпеки

Екологічна безпека є органічним складовим компонентом національної безпеки. Її зміст полягає у тому, щоб забезпечити прогресивний розвиток життєво важливих інтересів людини, суспільства, довкілля та держави через здійснення управління реальними або потенційними загрозами та небезпеками, які є наслідком функціонування антропогенних, природних та техногенних систем.

В якості пріоритетів державної політики національної безпеки у розумінні її екологічної складової визначають: створення збалансованої системи природокористування на основі впровадження економічних механізмів ощадливого споживання природних ресурсів, зменшення шкідливих викидів та застосування екологічно безпечних ресурсо- і енергозберігаючих технологій; забезпечення ефективного функціонування єдиної державної системи цивільного захисту, запобігання та ліквідації наслідків техногенних катастроф, підвищення рівня ядерної та радіаційної безпеки; докорінне реформування та модернізація основних фондів житлово-комунального господарства, як підґрунтя створення безпечного середовища життєдіяльності населення.

Таким чином, екологічна безпека – це органічна складова національної безпеки, коли легітимно прийнята в державі система нормативно-правових, соціальних, організаційних, науково-технічних, економічних та інших засобів забезпечує управління процесами екобезпечної діяльності, режим використання природних ресурсів, охорону навколишнього природного середовища, що є безпечним для життя і здоров'я людей, попередження погіршення екологічної ситуації та виникнення небезпеки для природних систем і населення.

9.2. Об'єкти, що становлять підвищену екологічну небезпеку

На території Кіровоградської області 4 підприємства віднесено до екологонебезпечних об'єктів державного рівня:

№ з/п	Назва об'єкту	Примітка
1	ДП Східний гірничо-збагачувальний комбінат Хвостосховище в балці Щербаківська	м. Жовті Води Петрівський район, Кіровоградська область
2	ТОВ "Побужський феронікелевий комбінат"	смт Побузьке, Голованівського району
3	Кременчуцьке лінійне виробниче управління магістральних газопроводів Компресорна станція "Задніпровська"	с.Павлівка Світловодського району
4	КП "Кіровоградське водопровідно-каналізаційне господарство"	м. Кіровоград

9.3. Радіаційна безпека та радіологія

Кіровоградська область має сировинну базу атомної енергетики – урано-добувну промисловість. Характерним для видобутку урану є те, що майже усі відходи – відвали шахтних порід, скиди шахтних вод, викиди в атмосферне повітря являють собою джерела радіаційного забруднення навколишнього природного середовища.

9.3.1. Радіаційне забруднення територій

На території Петрівського району в балці “Щербаківська” розташовано хвостосховище гідрометалургійного заводу Схід ГЗК, яке експлуатується з 1959 року і призначено для накопичення і зберігання твердих та рідких слабоактивних радіоактивних відходів уранозбагачувальної промисловості.

Протягом 2008-2010рр. Центральною пилогазодозиметричною лабораторією підприємства (свідоцтво про атестацію лабораторії ЦПГДЛ видано Держстандартом України 04 лютого 2011 року №ПЧ-020/2011, термін дії - до 04 лютого 2014 року), УкрНДПРІ промислової технології (м. Жовті Води), Науково-дослідним інститутом екологічних проблем (м. Харків) та Державним науково - інженерним центром систем контролю й аварійного реагування ДНІЦ СКАР (м.Київ), на території промислового майданчика, санітарно-захисної зони й зони спостереження хвостосховища в балці „Щербаківська” виконувалися науково-дослідні роботи з оцінки впливу хвостосховища на довкілля.

Виконані пішохідні гамма-зйомки місцевості з дослідженням 2767 точок вимірів. За результатами досліджень встановлено:

- потужність експозиційної дози зовнішнього гамма-випромінювання в межах промайданчика складає від 12 мкР/год до 460 мкР/год (чаша хвостосховища);

- у межах санітарно-захисної зони від 10 мкР/год до 67 мкР/год;

- у межах зони спостереження від 10 мкР/год до 24 мкР/год, що відповідає природному фону регіону.

Досліджено атмосферні випадіння на межі СЗЗ методом „липких екранів” з урахуванням вітрової ерозії поверхні хвостосховища (швидкість вітру більше 4,4 м/сек). Отримані результати значень радіоактивних випадінь 0,756 і 0,961 Бк/(м²*доба) свідчать про відсутність істотного внеску в забруднення навколишнього природного середовища (безпечний рівень 7,4 Бк/(м² *доба).

Об'ємна активність радону-222 на території хвостосховища - у діапазоні від 0,6 до 5,2 Бк/м³. Слід зазначити, що максимальні концентрації об'ємної активності радону-222 фіксуються на відстані не більше 100-150 м від чаші хвостосховища.

Відібрані проби ґрунту для визначення в них питомої гамма-активності на території промайданчика, СЗЗ і на межі СЗЗ у середньому складають 104,3 Бк/кг, 124,6 Бк/кг і 116,5 Бк/кг відповідно, що знаходиться в межах коливання природного фонового забруднення місцевості регіону.

За результатами науково-дослідних робіт зроблено такі висновки:

1. Хвостосховище здійснює незначний радіаційний вплив на навколишнє середовище та населення;
2. Експлуатація хвостосховища не призвела до підвищення фонового рівня активності радіонуклідів у підземних водах. ореол забруднення підземних вод ПРН не прослідковується за територією хвостосховища;
3. Опромінення критичної групи населення не перевищує межі квоти, встановленої для гідрометалургійних заводів, а його максимальна величина не перевищує 0,04 мЗв/рік, що складає 20% від квоти опромінення для уранових об'єктів - 0,2 мЗв/рік або 4% від ліміту дози опромінення для населення - 1 мЗв/рік.

На Інгульській і Смолінській шахтах Східного гірничо-збагачувального комбінату у межах санітарно-захисної зони потужність експозиційної дози гамма-випромінювання змінюється в діапазоні: 10- 50 мкР/година.

Максимальні значення потужності експозиційної дози гамма-випромінювання в межах санітарно-захисної зони властиві для складу товарної руди і відвалів пустих порід.

У селищній зоні відповідно ці значення становлять 10-24 мкР/год.

Середнє значення ЄРОА радону в населеному пункті становить:

- менше 5,0 Бк/м³ за межами СЗЗ Смолінської шахти (с. Березівка);
- середній вміст ЄРОА радону в атмосферному повітрі в населених пунктах, що примикають до СЗЗ Інгульської шахти становить 4,548 Бк/м³ (норматив для житлових приміщень - 50 Бк/м³).

Сейсмобезпечна технологія ведення гірничих робіт під житловим масивом „Велика Балка” м. Кіровоград і мінімізація впливу на денну поверхню забезпечується також виконанням рекомендацій інститутів “НДГРІ” і “УкрНДПРІпромтехнології”. Виконання цих рекомендацій дозволяє керувати сейсмічною дією вибуху та зменшувати його вплив на денну поверхню за рахунок обмеження загальної маси заряду та поступовим у часі підриванням свердловин під час виконання технологічних підземних вибухових операцій.

Незважаючи на фінансові труднощі, підприємство самостійно за рахунок власних коштів займається реалізацією природоохоронних заходів, а саме:

1. Екологічна реабілітація території Смолінської та Інгульської шахт.

На шахтах впроваджена промислова технологія сепарації та утилізації відвалів гірських порід накопичених від видобування уранової руди.

Вартість заходів складає приблизно 100 млн. грн.

Зазначене призведе до:

- зменшення радіоекологічного навантаження на довкілля в межах шахти;
- при продуктивності комплексу 600-800 тис.т на рік по кожній шахті відвали будуть перероблені протягом найближчих 6-10 років;
- буде отримано будівельний матеріал у вигляді щебеню, придатного для використання в будівництві доріг.

На сьогодні на Смолінській шахті комплекс з переробки відвалів пустих порід та забалансових руд вже працює з 2009 року. Об'єм відвалів зменшився на 2,5 млн. тонн.

2 Удосконалення технології очищення шахтних вод з метою зниження вмісту природних радіонуклідів (ПРН) і солей мінералізації в скидних водах.

На даний час розроблено проект Українським науково-дослідним та проектно-вишуковувальним інститутом промислової технології з реконструкції УОШВ.

Продуктивність нової установки ОШВ складає 1000 м³ на годину (існуюча – 500 м³ на год). Кошторисна вартість будівництва – 38 млн. грн.

В 2010 р. здійснювалося перевезення уранової руди з Новокостянтинівської шахти до Смолінської шахти автотранспортом дорогами загального призначення.

Перевезення здійснювалося на підставі ліцензії серії ОВ № 000330, виданої Державним комітетом ядерного регулювання України 02.08.2006 р., з дотриманням заходів радіаційної й екологічної безпеки, а саме:

- зволоження гірської маси перед навантаженням,
- завантаження кузова нижче рівня верхнього краю борта,
- укриття кузова автомобіля тентом з метою попередження пиління на шляху перевезення,
- дезактивація автотранспорту (колеса, рами, кузов, зовнішні поверхні) після навантаження й розвантаження гірничої маси з автомобіля,
- обов'язковий дозиметричний контроль автотранспорту перед виїздом його за межі промислових майданчиків Новокостянтинівської і Смолінської шахт.

Величини потужності ефективної дози випромінювання на робочих місцях при перевантаженні й транспортуванні уранової руди становлять 0,380-0,630 мкЗв/год (43,1-71,6 мкР/год), що нижче гранично-допустимого значення 11,76 мкЗв/год (1820 мкР/год).

Річні ефективні дози опромінення персоналу (внутрішнє й зовнішнє опромінення), задіяного на операціях з перевезення уранової руди, визначаються від 0,023 мЗв до 0,038 мЗв, що становить 0,1-0,19 % від припустимої 20 мЗв/рік.

У 2009 році за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у сумі 99 тис.грн. Українським науково-дослідним інститутом промислової медицини проведені дослідження та зроблені експертні висновки щодо радіаційного впливу на стан навколишнього природного середовища, впливу техногенних та інших природних факторів на стан довкілля м.Кіровограда та Кіровоградського району.

Встановлено, що у формуванні екологічних ризиків, пов'язаних із радіоактивним впливом на населення разом з техногенними радіаційними факторами, обумовленими виробничою діяльністю урановидобувних підприємств, значну роль також відіграють радіаційні фактори природного походження внаслідок геолого-екологічних особливостей регіону.

У 2010 році з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища виділені кошти у сумі 99 тис.грн. на проведення другого етапу робіт з вивчення радононебезпечних регіонів Кіровоградської області та здійснення радіаційно-гігієнічного моніторингу вмісту радону-222 в повітрі приміщень. Українським науково-дослідним інститутом промислової медицини буде надано наукове обґрунтування впровадження оптимальних протирадонових заходів щодо приведення рівнів вмісту радону-222 у повітрі житлових, навчальних, лікувально-оздоровчих та виробничих приміщень до вимог нормативної бази, а також будуть надані наукові рекомендації та експертні висновки щодо впливу техногенних і природних радіаційно-складових факторів на стан навколишнього природного середовища.

9.3.2. Радіоактивні відходи

Відповідно до статті 14 Закону України “Про поводження з радіоактивними відходами”, Порядку проведення державної інвентаризації радіоактивних відходів (НП306.5.04/2.059-2002), затвердженого наказом Держатомрегулювання України від 22 лютого 2003 року № 27, листа МНС України від 4 березня 2010 року № 05-2450/34 “Про направлення графіка” та розпорядження голови Кіровоградської обласної державної адміністрації від 30 березня 2010 року № 234-р “Про проведення четвертої державної інвентаризації радіоактивних відходів” проведено інвентаризацію радіоактивних відходів на підприємствах, в установах та організаціях області.

Таблиця 9.3.2.1

	Назва установи	Юридична адреса	Тип РАВ (ДІВ)	Дані про наявність РАВ (ДІВ)
1.	ДАК "Кіровоградські авіалінії"	25015, м. Кіровоград, вул. Короленка, 1-а тел. 32-14-69, 22-75-88	Закриті ДІВ	147
2.	Державна льотна академія України	25005, м. Кіровоград, вул. Добровольського, 1, тел. 34-40-10, 29-47-13	Закриті ДІВ	49
3.	Міжнародна Акціонерна Авіаційна Компанія "УРГА"	25005, м. Кіровоград, вул. Добровольського, 1-а, тел. 35-11-25, 34-49-81	Закриті ДІВ	26
4.	Державний архів Кіровоградської області	25013, м. Кіровоград, вул. Академіка Корольова, 3, тел. 23-43-95, 23-01-11	Закриті ДІВ (РИД-1)	123
5.	Міжнародна авіаційна компанія "Чайка"	25000, м. Кіровоград, вул. Набережна, 13, тел. 35-17-00	Закриті ДІВ	3
6.	Кіровоградська обласна лікарня (радіоізотопна	25030, м. Кіровоград, пр. Університетський, 2/5	Відкриті ДІВ	

	лабораторія)			
7.	Кіровоградський обласний онкологічний диспансер	м. Кіровоград, вул. Ялтинська, 1	Закриті ДІВ	
8.	Кіровоградська міська лікарня (радонова лабораторія)	м.Кіровоград, вул. Леніна, 45/35	Барботер з солями радія-226	
9.	Дочірнє підприємство Державного акціонерного товариства "Управління по бурінню технічних свердловин"	28000, м. Олександрія, вул. Коваленка, 28, тел. 5-10-85	Закриті радіонуклідні ДІВ	4
10	Олександрійський онкологічний диспансер	м.Олександрія, вул.Першотравнева, 23	Закриті ДІВ	
11	АТЗТ "Світловодський завод силікатних виробів"	27519, Світловодський район, с. Павлівка, тел. 2-26-16	Закриті радіонуклідні ДІВ	63

Радіаційних інцидентів, пов'язаних з експлуатацією радіонуклідних ДІВ та генеруючих пристроїв, у 2010 році в області не було.

10. ПРОМИСЛОВІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

10.1 Структура та обсяги промислового виробництва

Промисловість є однією з найважливіших структурних ланок економіки області, що має істотний вплив на стан розвитку регіону, соціальної сфери і рівень життя громадян.

Промисловий комплекс області забезпечує майже 23% валової доданої вартості, яка створюється в області і охоплює 13 провідних галузей.

У структурі реалізованої промислової продукції найбільшу питому вагу займає переробна промисловість - 77,3%, підприємствам з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води належить 19,5%, добувній промисловості - 3,2%.

Стратегічно важливими для економіки області є галузі:

харчова промисловість, яка є менш залежною від кон'юнктури зовнішніх ринків, орієнтована на внутрішній ринок та має наближену сировинну базу, якою забезпечується майже 22% валової доданої вартості, що створюється у промисловості області;

машинобудування, яке забезпечує 24% валової доданої вартості, що створюється у промисловості області;

металургія, яка забезпечує майже 9% валової доданої вартості, що створюється у промисловості області.

Промислову продукцію випускають біля 2 тис. підприємств, на яких задіяно 50 тис. працюючих.

В області створена і функціонує розгалужена об'єднана енергосистема, яка є складовою частиною енергосистеми України. Основні енергетичні потужності сконцентровані на електростанціях Кременчуцька ГЕС та 4-х малих ГЕС.

На товарному ринку України область вирізняється виробництвом нікелю, графіту, насосів та гідравлічних моторів, мостових електричних кранів, продукцією харчової промисловості: м'ясо-молочні продукти, цукор, олія, тощо.

Індекси промислової продукції за основними видами діяльності

№ п/п	Галузі промисловості	Індекс промислового виробництва, %
1	Добувна та переробна промисловість	113,1
2	Добувна промисловість	101,5
3	Переробна промисловість	120,3
4	з неї	
5	Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	108,0
6	Легка промисловість	105,9
7	Оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів	117,3
8	Целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	103,6
9	Виробництво кокосу, продуктів нафто - переробки	-
10	Хімічна та нафтохімічна промисловість	81,9
11	Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	94,9
12	Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	131,0
13	Машинобудування	154,3
14	Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	104,7
15	ПРОМИСЛОВІСТЬ	112,8

10.2. Вплив на довкілля

10.2.1. Гірничодобувна промисловість

ВАТ “Гайворонський спецкар'єр”

Кіровоградська область належить до одного з найбільш насичених мінеральними ресурсами регіонів України. Мінерально-сировинна база складається з паливно-енергетичної сировини (уранова руда, буре вугілля, горючі сланці), сировини для металургійної промисловості (залізна руда, металічний нікель, кобальт, титан та літій), будівельної сировини (червоні, рожеві та сірі граніти, піски, цегельна сировина тощо), підземних вод, графіту та інші.

Вплив гірничорудної промисловості спричинює утворення нових елементів у ландшафті. Це різні за площею, глибиною та обсягами виробки, відкриті кар'єри, техногенні просідання, техногенні акумулятивні форми (терикони, відвали, шламосховища та ін.). Їхньою властивістю є виведені на поверхню токсичні породи. Рослинний покрив на них розвивається дуже повільно, біоценози збіднілі та нестійкі. Під час повної рекультивації (усунення токсичних порід, створення ґрунтового покриву, поновлення фітоценозів і, таким чином, природного функціонування компонентів) тут формуються повторні ландшафти.

Згідно з даними державної статистичної звітності станом на 1 січня 2011 року в області нараховується 4122,4 га порушених земель, з яких 3062,6 га під відкритими розробками, кар'єрами та шахтами, які експлуатуються, решта родовищ на площі 1059,4 га, в переважній більшості місцевого значення, не функціонує. Найбільші площі порушених земель розташовані в Олександрійському - 1021 га, Петрівському - 730,1 га, Гайворонському – 609,2 га, Голованівському - 309 га, Кіровоградському – 250,6 га, Знам'янському районах – 183,4 га.

У 2010 році за кошти спеціального фонду обласного бюджету виконані роботи на суму 192,34 тис. грн. з рекультивації відпрацьованого кар'єру

площею 2,7 га на території Мар'ївської сільської ради Компаніївського району.

10.2.2. Металургійна промисловість

Металургійні підприємства відрізняються високим споживанням ресурсів і великою кількістю відходів, серед яких пил, оксид вуглецю, сірчаний газ, коксовий газ, фенол, сірководень, вуглеводні. Металургійна промисловість споживає багато води, яка забруднюється в процесі виробництва.

Металургію області представляє ТОВ “Побужський феронікелевий комбінат” – єдине підприємство в Україні, що спеціалізується на виробництві феронікелю з використанням окислених нікелевих руд.

Підприємство розраховано на потужність прямої переробки до 1,5 млн. тонн на рік сирової руди та одержання до 100 тис. тонн на рік феронікелю різного складу. Потужність виробництва нікелю у феронікелі складає від 6 до 20 тис. тонн, залежно від складу руди. Підприємством освоєна переробка залізо-нікелю, кобальту та утримуючих мідь відходів з одержанням до 10 видів комплексних лігатур для виробництва сталей і чавунів.

Підприємство з виробництва феронікелю віднесено до першої групи підприємств, воно взято на державний облік та має технологічне обладнання, на якому впроваджуються найкращі технології з низьким рівнем відходів та зведенням до мінімуму впливу викидів і скидів у цілому на навколишнє середовище.

При виробництві рафінованого феронікелю на ТОВ “Побужський феронікелевий комбінат” основним технологічним обладнанням є трубчаті обертові печі (ТОП), руднотермічні електропечі (РТП) та конвертори. Технологічні гази ТОП очищаються від пилу в циклонах та електрофільтрах, гази РТП і конверторів подаються на мокре очищення в скрубери і труби Вентурі. Гази РТП після очистки від впливу з концентрацією оксиду вуглецю до 70% не викидаються у повітря, а використовуються у трубчатих обертових печах в якості палива. Отримана після мокрого очищення пульпа газів руднотермічних електропечей та конверторів направляється на згущення. Вода після очищення повертається в процес, а шлами направляються у виробництво і переробку.

Додатково впроваджуються заходи зі скорочення викидів забруднюючих речовин: заміна старих циклонів на багатоканальні пилоуловлювачі з метою зниження викидів пилу; доспалювання технологічних газів процесу рафінування чорного феронікелю з метою зниження викиду оксиду вуглецю; впровадження більш економічних паливних горілок.

З метою зниження скидів забруднюючих речовин в р. Південний Буг на підприємстві впроваджена безстічна система водопостачання шляхом використання господарсько-побутових та промдощових стоків у системах зворотнього водопостачання.

У 2010 році ТОВ “Виробничо-комерційна фірма “Велта” розпочала будівництво Бирзулівського гірничо-збагачувального комбінату в Новомиргородському районі з видобутку рудних пісків і виробництву концентрату ільменіту на Бирзулівському родовищі розсипних ільменітів.

ТОВ “Побужський феронікелевий комбінат”

10.3. Заходи з екологізації промислового виробництва

Сьогодні під екологізацією розуміють процес поступового і послідовного впровадження систем технологічних, управлінських та інших рішень, які дозволяють підвищувати ефективність використання природних ресурсів і умов поряд з покращенням або хоча б збереженням якості природного середовища. В соціально-економічному плані екологізація повинна спиратися на перехід до природозберігаючих методів господарювання, а в технічному – на екологізацію технологій виробництва і природокористування. Під останнім слід розуміти сукупність заходів запобігання негативного впливу виробничих процесів на природне середовище.

У 2010 році підприємствами області вжито ряд заходів щодо зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

Так, на ВАТ “Гайворонський спецкар’єр” відновлено роботу аспіраційних установок очистки повітря від пилу на дробильно-сортувальній дільниці, що дало можливість зменшити обсяги викидів по підприємству. Запроваджено систему гідрообезпилення: проводиться зрошення гірничної маси та кам’яно-щебенової продукції. Підприємством витрачено 784,5 тис. грн. на установку рукавного фільтру КДМ 204637-48 з ефективністю пиловловлення 99,992% та 384,7 тис. грн. на установку рукавного фільтру ДС-1857-48000004.

На ВАТ “Кіровоградський завод будівельних матеріалів №1” сушильний барабан переведено на опалення природним газом. Такий захід дав можливість зменшити обсяги викидів з цього джерела забруднення більше ніж на 9 тонн.

За рахунок проведення реконструкції опалювальних систем по філії “Бобринецький райавтодор” здійснено перехід з пічного опалення на електроопалення.

КС “Задніпровська” Кременчуцького ЛВУМГ у 2010 році зменшено обсяги викидів у 3 рази завдяки зменшенню об’ємів перекачки газу та з кількості працюючих агрегатів.

11. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

11.1. Соціально-економічні тенденції в сільському господарстві

Кіровоградську область не дарма називають житницею України: сільське господарство – провідна галузь її господарського комплексу.

Провідне місце агросфери зумовлюється насамперед унікальними природно-кліматичними умовами та географічним розташуванням, її землям властива висока природна родючість, а унікальні чорноземи Кіровоградщини, що за 100-бальною шкалою якості мають 67 балів, демонструються у Паризькому музеї мір та ваги як еталонні.

За структурою економіки Кіровоградська область є аграрно-індустріальною. Загальна площа сільськогосподарських угідь – 2038,7 тис. га, в т.ч. ріллі - 1762 тис. га. У галузевій структурі валової продукції сільського господарства провідне місце належить рослинництву, питома вага якого становить 73%, тваринництва - 27%. Рівень господарського освоєння області характеризується такими показниками: частка в загальній площі кількості населення і трудових ресурсів у країні складає відповідно 4,1%; 2,3% і 2,2%. Тут зосереджено 2,3% основних фондів, створюється 1,6% валової доданої вартості, промисловістю і сільським господарством виробляється відповідно 3,3% і 0,9% від загальнодержавного рівня. Сільське господарство – провідна галузь економіки і АПК області. Тут зосереджено 145,7 тис. осіб або 36,3 % зайнятих та 18,5% основних фондів економіки. Сільське господарство спеціалізується на виробництві зерна, цукрових буряків та м’ясо - молочної продукції. Основні зернові культури: озима пшениця і ячмінь, кукурудза на зерно, зерно-бобові, гречка і просапні культури. В області розвинуте садівництво, вирощуються різноманітні кісточкові та ягідні культури.

Високими темпами в області скорочується виробництво цукрових буряків, картоплі і тваринницької продукції та зростає - соняшнику на зерно. Скорочення посівних площ, поголів’я великої рогатої худоби і птиці, зниження урожайності сільськогосподарських культур та продуктивності громадського тваринництва привело до значного падіння виробництва продукції сільського господарства та її реалізації, особливо сільськогосподарськими підприємствами.

У зв'язку з сільськогосподарською спеціалізацією області основним напрямком машинобудування є забезпечення потреб сільського господарства і переробної промисловості необхідною технікою і запасними частинами.

Питома вага виробництва основних видів сільськогосподарської продукції у загальному обсязі її виробництва в Україні становить: соняшнику — 10%, зернових і зернобобових — 6,7%, цукровому буряку (фабричному) — 5,2%, м'ясу — 3,0%, молоку — близько 2,8%.

Основою тваринництва є розведення великої рогатої худоби, [свиней](#), [овець](#), птиці.

Розведенням племінних коней займаються 2 кінні заводи і 2 племінні ферми. Основні породи, що розводяться у кінзаводах і племфермах — чистокровна верхова і українська верхова.

Площа зрошуваних земель у Кіровоградській області становить 51,3 тис. га, з них — 21,2 тис. га міжгосподарських систем.

11.2. Вплив на довкілля

11.2.1. Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблюванні землі та під багаторічні насадження

Господарства України вирощують понад 400 різних сільськогосподарських культур, які об'єднуються в окремі групи (зернові, технічні, городні, кормові, плодові та інші). Для переробки кожного виду рослинницької продукції розвиваються різні галузі промисловості, формуються різні галузеві рослинницько-промислові комплекси. Кожний із них являє собою своєрідну структуризовану систему, в якій в одному виробничому циклі ув'язується вирощування і переробка певних видів сільськогосподарської продукції.

Внесенням мінеральних добрив вдалося значно підвищити родючість ґрунтів і збільшити в них вміст гумусу. Уже в найближчий час з'являється можливість збільшення їх виробництва і внесення під всі сільськогосподарські культури, в тому числі і під зернові. При більшому внесенні мінеральних добрив з'являється можливість застосування інтенсивних технологій вирощування на площі до 5 млн. га і більше 6 млн. га після 2010 року.

Протягом 2010 року сільськогосподарськими підприємствами області в ґрунт було внесено 506,7 тис. ц. Дані щодо внесення мінеральних та органічних добрив у ґрунт сільськогосподарськими підприємствами наведені у таблиці.

Таблиця 11.2.1.1

Загальна посівна площа, тис. га	1166,6
Мінеральні добрива :	
Всього внесено в поживних речовинах, тис. ц	506,7
у тому числі: азотних, тис. ц	368,3
Фосфорних, тис. ц	80,6
Калійних, тис. ц	57,8
Удобрена площа під урожай, тис. га:	749,8
% удобреної площі	64,3
Внесено на 1 га, кг	43,4
у тому числі: азотних, кг	31,6
Фосфорних, кг	6,9
Калійних, кг	5,0
Органічні добрива:	
Всього внесено в поживних речовинах, тис. тонн	85,7
Удобрена площа, тис. га	2,8
% удобреної площі	0,2
Внесено на 1 га, тонн	0,1

11.2.2. Використання пестицидів

Принципи застосування в сільському господарстві гербіцидів, інсектицидів, фунгіцидів та інших пестицидів – діючих засобів у боротьбі з бур'янами і шкідниками, які звільняють людину від малопродуктивної ручної праці.

За даними Головного управління агропромислового розвитку в Кіровоградській області у 2010 році було використано пестицидів 1,1 тис. т.

Всього в господарствах області у 2010 році біологічно-хімічним способом оброблено 1649,0 тис. га.

Кількість внесених пестицидів на 1 га склала 0,6 кг.

12.3. Вплив енергетичної галузі на довкілля

Енергетика, яка охоплює процеси виробництва (видобутку), перетворення, транспортування паливно-енергетичних ресурсів є організаційно складною еколого-економічною та виробничо-технологічною системою, що активно впливає на довкілля. Характерна особливість цього впливу полягає у багатоплановості (одночасний вплив на різні компоненти навколишнього середовища: атмосферу, гідросферу, літосферу, біосферу) та різноманітності характеру впливу (відчуження територій, спотворення ландшафтів, механічні порушення, хімічне та радіоактивне забруднення, теплові, радіаційні, акустичні та інші фізичні впливи). Ці негативні наслідки виявляються не лише в локальному і регіональному, а й у глобальному масштабі. Тому одним з головних завдань функціонування енергетики України та основним напрямом її подальшого розвитку є створення передумов для забезпечення потреб країни в паливно-енергетичних ресурсах за безумовного додержання вимог щодо раціонального використання природних ресурсів, мінімізації негативного впливу на довкілля з урахуванням міжнародних природоохоронних зобов'язань України, соціально-економічних пріоритетів та обмежень.

12.4. Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики

Альтернативні джерела енергії – енергетична галузь, що спеціалізується на отриманні та використанні енергії з відновлювальних джерел енергії. До відновлювальних джерел енергії відносяться періодичні або сталі потоки енергії, що розповсюджуються в природі і обмежені лише стабільністю. До альтернативних, нетрадиційних джерел енергії сьогодні відносять: сонячне випромінювання, енергію вітру, біомасу, гідроенергію малих рік, теплову енергію довкілля, енергію термальних вод, а також теплові скиди промислових підприємств, які є досить перспективними для ефективного використання на території нашої держави.

Нещодавно до альтернативних видів енергетики додали ще один – енергію, яка виробляється з соломи. Саме на соломі сьогодні припадає 0,3 відсотка всіх енергоресурсів, що споживаються в Україні.

Використання альтернативних джерел енергії значно заощаджує природне органічне паливо, яке відноситься до невідновних джерел природних ресурсів, у глобальному масштабі зменшується емісія парникових та токсичних газів в атмосферу.

13. ТРАНСПОРТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

13.1. Транспортна мережа області

Сфера транспорту є однією з важливих галузей економіки, які мають вагомий вплив на стан соціально-економічного розвитку області. У той же час транспорт є одним з найбільших забруднювачів навколишнього природного середовища.

Основними проблемами негативного впливу транспорту на навколишнє середовище є:

-забруднення атмосферного повітря через викиди шкідливих речовин пересувними та стаціонарними джерелами;

-високий ступінь зношеності основних фондів усіх видів транспорту та дорожнього господарства;

-незадовільний стан покриття автомобільних доріг області;

-акустичне забруднення від неякісного рухомого складу;

-шкідливий вплив на навколишнє середовище при будівництві доріг, пов'язаний з вилученням земель, зайнятих під автомобільними шляхами, залізницями разом із зонами відчуження.

Головною метою є більш повне задоволення потреб господарського комплексу і населення регіону в пасажирських і вантажних перевезеннях, підвищення конкурентоспроможності автомобільних доріг.

13.1.1. Структура та обсяги транспортних перевезень

Протягом 2010 року транспортними системами області перевезено 34,5 млн. т вантажів та 93,3 млн. пасажирів. Обсяги транспортних перевезень наведені у таблиці 13.1.1.1

Обсяги транспортних перевезень

Таблиця 13.1.1.1

Вид транспорту	Рік	Перевезено вантажів		Вантажообіг		Перевезено пасажирів		Пасажирообіг	
		млн. т	%	млн.т.км	%	млн.	%	млн.па с.км.	%
Залізничний	2000	2,5	75,8	17142,0	107,6	5,1	113,3	-	-
	2007	8,0	115,3	26081,8	110,5	5,1	110,9	-	-
	2008	8,9	106,5	27174,4	104,2	5,1	99,9	-	-
	2009	5,8	65,0	23506,4	86,5	4,5	88,6	-	-
	2010	6,4	110,7	24716,0	105,1	4,8	107,1	-	-
Автомобільний	2000	16,3	89,1	263,2	100,00	39,2	69,0	541,0	99,3
	2007	28,6	101,8	874,7	125,4	77,5	115,8	1074,9	122,9
	2008	31,3	109,5	1010,4	115,5	84,5	109,1	1221,9	113,7
	2009	27,3	87,2	1112,2	110,1	74,3	88,0	1034,1	84,6
	2010	28,1	102,9	1083,1	97,4	85,6	115,1	1115,8	107,9
Авіаційний	2000	0,0	1750,0	2,3	1150,0	0,0	434,0	14,6	339,5

	2007	0,0	84,5	2,9	100,0	0,1	112,2	41,9	114,2
	2008	0,0	100,0	3,2	110,3	0,1	106,4	46,7	111,5
	2009	0,0	95,0	3,7	115,6	0,1	102,9	48,5	103,9
	2010	0,0	119,4	3,200	86,5	0,1	87,8	39,4	81,2
Міський електротранспорт	2000	-	-	-	-	41,5	94,5	153,6	94,6
	2007	-	-	-	-	18,6	93,9	98,8	94,0
	2008	-	-	-	-	23,5	126,2	124,6	126,1
	2009	-	-	-	-	22,9	97,3	121,3	97,3
	2010	-	-	-	-	2,80	12,2	14,8	12,2
Всього	2000	18,8	87,0	17407,5	107,4	85,8	83,5	709,2	99,7
	2007	36,9	104,5	26959,4	110,9	101,3	110,8	1215,6	119,6
	2008	40,2	108,8	28188,0	104,6	113,2	111,7	1393,2	114,6
	2009	33,1	82,3	24622,3	87,4	101,8	90,0	1203,9	86,4
	2010	34,5	104,2	25202,3	104,8	93,3	91,6	1170,0	97,3

13.2. Вплив транспорту на довкілля

Потужним джерелом забруднення атмосферного повітря є автомобільний транспорт, що споживає моторні палива нафтового походження та викидає у довкілля продукти згоряння (відпрацьовані й картерні гази двигунів), продукти зношування шин, гальмівних колодок і т. п. Негативний вплив посилюється виробничою діяльністю, пов'язаною з функціонуванням автотранспортних підприємств (мийкою і фарбуванням автомобілів, заправкою і заміною паливних та експлуатаційних матеріалів тощо).

Автомобільний транспорт істотним чином визначає рівень забруднення довкілля у середніх і великих містах.

Протягом 2010 року від автотранспорту в повітря надійшло 49,3 тис. тонн забруднюючих речовин, що на 0,5 тис. тонн менше, ніж у попередньому році. Від усіх видів транспорту (у т. ч. автомобільного) викид становив 57,4 тис. тонн (на 0,4% менше ніж у попередньому році).

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від окремих видів автотранспорту підприємств області (тис.т.)

Таблиця 13.2.1

Роки	Вантажні автомобілі	Пасажирські автобуси	Пасажирські легкові автомобілі	Спеціальні легкові автомобілі	Спеціальні нелегкові автомобілі
2000	3,1	0,7	1,0	0,5	1,0
2005	8,4	2,6	2,7	0,9	1,8
2007	7,5	2,5	3	0,8	1,4
2008	7,2	2,2	3,2	0,7	1,4
2009	6,1	1,7	2,9	0,6	1,3
2010	6,3	1,6	2,9	0,6	1,2

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря пересувними джерелами забруднення від використання окремих видів палива

Таблиця 13.2.2

Роки	Обсяги	У тому числі від використання	Частка викидів забруднюючих
------	--------	-------------------------------	-----------------------------

	викидів, тис.т.	бензину	газойлів (дизельного палива)	зрідженого та стисненого газу	речовин від використання бензину у загальних обсягів викидів, %
2000	35,7	34,7	0,6	0,4	97,2
2007	60,1	41,6	13,1	5,3	69,3
2008	60,9	41,8	13,2	5,9	68,6
2009	57653,2	39963,7	12479,6	5195,2	14,7
2010	57,4	37,5	12,9	7	65,3

13.3. Заходи щодо зменшення впливу транспорту на довкілля

У процесі функціонування транспорт викидає з відпрацьованими газами токсичні речовини, створює високий рівень шуму, забруднює ґрунти та водойми в результаті змиву та протікання паливо-мастильних матеріалів, що спричиняє утворення пилу та інших забруднюючих речовин, які здійснюють несприятливу дію на навколишнє середовище та безпосередньо на людину.

Для зменшення негативного впливу транспорту на довкілля необхідне впровадження таких заходів:

- направлення потоків транзитного транспорту за межі населених пунктів, скорочення кількості автостоянок та паркувальних майданчиків у центрі міст, районах житлових забудов, рекреаційних зонах, а також перегляд маршрутів міських перевезень;

- забезпечення постачання паливо-мастильних матеріалів, які відповідають вимогам сучасних екологічних норм;

- зменшення кількості автомобілів, які не забезпечені нейтралізаторами, шляхом оснащення діючих автомобілів нейтралізаторами;

- впровадження практики європейських країн щодо введення податку на використання автомобілів з великим вмістом забруднюючих речовин у відпрацьованих газах або виведення цих автомобілів з експлуатації;

- забезпечення транспортного зв'язку в містах за допомогою електротранспорту (тролейбусів).

Окрім цього, важливим для області є вирішення питання розширення доріг з поліпшеним покриттям, збільшення кількості метанових заправок, активізація робіт з переведення автотранспорту на використання природного газу і біопалива як більш екологічно-чистих видів палива.

14. ЗБАЛАНСОВАНЕ ВИРОБНИЦТВО ТА СПОЖИВАННЯ

14.1. Структурна перебудова та екологізація економіки

Кіровоградська область має певні конкурентні переваги в загальнодержавній господарській системі, які при їх ефективному використанні забезпечать економічний і соціальний прогрес. До них належать такі: вигідне географічне розташування, наближеність до основних ринків збуту, транспортних коридорів тощо. Активізація використання цих переваг значно посилить якісні та кількісні характеристики розвитку області.

Несприятливим фактором, який впливає на сучасний стан продуктивних сил та перспективи його розвитку в майбутньому, є зниження кількості населення в області. Зокрема, якщо у 2007 році кількість населення в області становила – 1053,1 тис. чоловік, то у 2010 – 1010,0. Зниження природного приросту спричиняє деформацію вікової структури населення, а також скорочення трудових ресурсів.

Формування подібних тенденцій зумовлюється впливом комплексу факторів, основними з яких є: зниження рівня життя населення, значна майнова диференціація, зменшення доступу основних верств населення до якісних товарів і послуг, зростання рівня захворюваності на соціально небезпечні хвороби, міграція населення працездатного віку за кордон тощо.

Кіровоградщина має унікальний природно-ресурсний потенціал. Справжнім багатством нашого краю є родючі чорноземні ґрунти. За ступенем природної родючості Кіровоградська область перебуває на 4 позиції в Україні.

В надрах області розвідано 31 вид корисних копалин, відкрито 266 родовищ, з яких розробляється 83. Мінерально-сировинна база складається з паливно-енергетичної сировини (уранова руда, буре вугілля, горючі сланці), сировини для металургійної промисловості (залізна руда, металічний нікель та кобальт, титан та літій), будівельної сировини (червоні, рожеві та сірі граніти, піски, цегельна сировина тощо), підземних вод, графіту та інших.

Отже, область має значний потенціал (енергетичні, рудні й нерудні та інші ресурси) для розвитку промислового комплексу, до складу якого належать підприємства, що видобувають і заготовляють природну сировину, виробляють засоби виробництва й товари споживання.

Промисловий комплекс характеризується значним рівнем розвитку науково-технічного потенціалу, однак він використовується недостатньо.

Для Кіровоградщини характерний високий рівень освоєності території. Розораність земель становить 74,0%. До наслідків цього відносять зростання ерозійних процесів. Це потребує радикальних заходів щодо зниження частки еродованих земель.

Область є одним з провідних аграрних регіонів держави із значними можливостями для подальшого розвитку сільського господарства та перетворення його у високоефективний, експортоспроможний сектор економіки. Це зумовлено функціонуванням аграрно-промислового комплексу, який значною мірою визначає соціально-економічний розвиток області, рівень життя населення, його забезпеченість продуктами харчування, а промисловість - сільськогосподарською сировиною. Основою

комплексу є сільськогосподарське виробництво, яке формує його сировинну базу і складається з рослинництва і тваринництва.

Проблемою розвитку лісового господарства є порушення балансу між лісосировинними запасами, обсягами лісоспоживання та екологічними вимогами. Необхідно вживати заходів щодо захисту і відновлення лісових насаджень з тим, щоб поступово переходити до забезпечення потреб області із збереженням основних екологічних функцій лісу.

У перспективі важливими завданнями є прискорення впровадження досягнень прогресу в різні сфери економічної діяльності, сприяння широкому використанню новітніх технологій суб'єктами господарювання області та місцевими органами виконавчої влади через створення сучасної інформаційної інфраструктури, розробки планів (програм) розвитку технологій інформаційного суспільства, поглиблення співпраці у сфері науки і технологій. Необхідно зміцнити людський і матеріальний потенціал продуктивних сил області з метою поліпшення можливості фізичних і юридичних осіб широко використовувати досягнення науки і техніки в економічній діяльності з дотриманням екологічних вимог.

14.2. Впровадження елементів “більш чистого виробництва”

На Кіровоградському заводі ВАТ “Дозавтомати” розроблено та виготовлено обладнання для виробництва екологічно чистого палива – пілетів. Найближчим часом на підприємстві планують розпочати випуск автоматизованих котлів, які працюватимуть на пілетах.

У сільськогосподарському підприємстві “Зерновик”, розташованому в Новоукраїнському районі, розпочато монтаж лінії з виготовлення екологічно чистого палива – пілетів з проектною потужністю дві тонни пілетів на годину. Використання цього виду палива дозволить значно скоротити обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Ринкова ціна альтернативного палива вдвічі дешевша за кам'яне вугілля. До того ж сировини більше ніж достатньо. Це практично всі органічні речовини: солома, трава, листя і навіть тирса дерев. Отже, лінія, для обслуговування якої потрібно всього двоє людей, здатна буде безперебійно функціонувати весь рік.

14.3. Ефективність використання природних ресурсів

Досягнутий рівень наукового прогресу в економіці призвів до інтенсивного використання земельних, водних, лісових ресурсів, атмосферного повітря та інших. Це викликає певні негативні явища, зокрема загострення еколого-економічної ситуації. На сьогодні робляться спроби здійснити певні природоохоронні і ресурсозберігаючі заходи, які супроводжуються суттєвими змінами в господарському комплексі, зростанням у ньому ролі природної складової. Вимогою часу є розробка нових підходів до підвищення еколого-економічної ефективності використання природних ресурсів.

Дуже часто далеко не відразу, а інколи багато років потому проявляються негативні результати впливу на навколишнє природне середовище, особливо коли це стосується впливу на здоров'я людини. Має значення і той факт, що будь-яка екосистема є надзвичайно складним та унікальним об'єктом.

Традиційним способом охорони навколишнього середовища є прями природоохоронні заходи. Вони практично стали першим способом захисту природи від деградації в результаті техногенного розвитку економіки. Експансія промисловості і сільського господарства на природу викликала бажання захиститися шляхом будівництва різного роду очисних споруд, фільтрів, „відгородити” екосистеми від техносфери за рахунок створення охоронних природних територій, удосконалювати систему захоронення і складування відходів, відроджувати порушені землі рекультивацією і т.д. На Кіровоградщині цим заходам приділяється особлива увага в різних програмах і планах з охорони навколишнього середовища. Але все це – намагання боротися з наслідками техногенного розвитку, а потрібно ліквідувати причини.

На жаль, сучасний технологічний рівень та фінансові можливості не дозволяють ліквідувати негативні екологічні наслідки від розвитку виробництва тільки на базі альтернативних варіантів або маловідходних технологій.

15. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

15.1. Екологічна політика області

Посилена увага до охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності населення – невід'ємна умова сталого розвитку України, її регіонів та кожного населеного пункту Кіровоградської області.

Відбувається постійний розвиток виробничої діяльності, виникнення нових виробництв та матеріалів, більшість з яких у процесі свого функціонування та після його завершення є джерелами забруднення навколишнього природного середовища і становлять екологічну загрозу.

На території Кіровоградщини реалізується політика, спрямована на захист життя і здоров'я населення від негативного впливу забруднення навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів.

Екологічна політика Кіровоградської області визначається у Комплексній програмі охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області на 2009-2012 роки (далі – Програма), затвердженій рішенням Кіровоградської обласної ради від 25 вересня 2009 року №763,

розробником якої було Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області.

Метою Програми є за рахунок реалізації природоохоронних заходів на найбільш еколого-небезпечних об'єктах стабілізувати стан природного середовища, забезпечити максимально ефективно використання та активізацію природного фактора, здорового способу життя кіровоградців.

Це означає необхідність створення умов для жителів області користуватись: чистим повітрям, чистою водою, екологічно чистими продуктами харчування.

Для забезпечення цих основних умов здорової життєдіяльності населення в області необхідно:

- ефективно використовувати наявні природні ресурси;
- проводити постійну роботу з їхнього збереження (захисту від негативного впливу факторів антропогенного навантаження);

- розробляти та реалізовувати заходи, спрямовані на постійне поліпшення якості навколишнього природного середовища в області.

- Екологічна політика в області формується і реалізується: постійною комісією з питань екології та раціонального використання природних ресурсів Кіровоградської обласної ради;

- Державним управлінням охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області;

- громадськими екологічними організаціями.

15.2. Удосконалення системи управління та нормативно-правового регулювання у галузі охорони довкілля та екологічної безпеки

Удосконалення системи управління в галузі охорони навколишнього природного середовища відбувається відповідно до стратегічних напрямів державної політики, екологічної політики Міністерства охорони навколишнього природного середовища України та регіональних програм.

Ефективність реалізації управління в галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки безпосередньо залежить від якості його правового забезпечення. Стабільність екологічного законодавства, комплектність охоплення предмету правового регулювання, наявність чіткої екологічної політики на всіх рівнях управління та усталеної структури державних органів, що здійснюють екологічне управління в цілому або в його окремих аспектах, ефективність правової діяльності, - ці та інші чинники дають можливість державі вирішувати існуючі екологічні проблеми та запобігати виникненню нових.

За роки незалежності в Україні практично створено нове природоохоронне законодавство, тобто прийнято й затверджено такі основні закони та нормативно-законодавчі акти:

— Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року;

- Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” від 25 червня 1991 року № 1264 -ХІІ;
- Закон України “Про природно-заповідний фонд” від 16 червня 1992 року № 2456-ХІІ;
- Закон України “Про охорону атмосферного повітря” від 16 жовтня 1992 року № 2707-ХІІ;
- Закон України “Про екологічну експертизу” від 9 лютого 1995 року № 46/95-ВР;
- Закон України “Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку” від 8 лютого 1995 року № 40/95-ВР;
- Закон України “Про поводження з радіоактивними відходами” від 30 червня 1995 року № 256/95-ВР;
- Закон України “Про відходи” від 5 березня 1998 року № 187/98-ВР;
- Закон України “Про рослинний світ” від 9 квітня 1999 року № 591-ХІV;
- Закон України “Про зону надзвичайної екологічної ситуації” від 13 липня 2000 року № 1908-ІІІ;
- Закон України “Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000 - 2015 роки” від 21 вересня 2000 року № 1989-ІІІ;
- Закон України “Про мисливське господарство та полювання” від 2 лютого 2000 року № 1478-ХІV;
- Закон України "Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру" від 8 червня 2000 року № 1809-ІІІ;
- Закон України “Про об'єкти підвищеної небезпеки” від 18 січня 2000 року № 2245-ІІІ;
- Закон України “Про загальнодержавну програму поводження з токсичними відходами” від 14 вересня 2000 року № 1947-ІІІ;
- Закон України “Про тваринний світ” від 13 лютого 2001 року № 2894-ІІІ;
- Закон України “Про Червону книгу України” від 7 лютого 2002 року № 3055-ІІІ;
- Закон України “Про питну воду і питне водопостачання” від 10 січня 2002 року № 2918-ІІІ;
- Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 року № 3852-ХІІ;
- Водний кодекс України від 6 червня 1995 року № 213/95-ВР;
- Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-ІІІ;
- Кодекс України “Про надра” від 27 липня 1994 року № 133/94-ВР.

В Основному законі України — Конституції України, прийнятій 28 червня 1996 року, визначено майже всі головні засади для сприяння поліпшенню екологічної ситуації в Україні. Наприклад, у ст.50 Конституції передбачається, що “кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди”. Також у цій самій статті кожному гарантується “право вільного доступу до інформації про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту, а

також право на її поширення”, і така інформація “ніким, не може бути засекречена”.

Конструкція “участь громадськості у прийнятті екологічно значимих рішень” вперше знайшла належне відображення в Законі України “Про охорону навколишнього природного середовища” в якості системи відповідних прав громадян і гарантій їх реалізації. На рівні вказаного Закону закріплена можливість кожного громадянина брати участь в обговоренні екологічних рішень не як певного механізму участі в управлінні охороною довкілля та природокористуванням чи спектра заходів, спрямованих на оздоровлення навколишнього середовища, а в якості окремого самостійного права в системі інших екологічних прав громадян.

Ратифікація Україною конвенції “Про доступ до інформації, участь громадськості у прийнятті рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища” (далі – Орхуської конвенції) стала важливим чинником у справі забезпечення можливості практичного здійснення відповідних екологічних прав громадян, у тому числі щодо реалізації соціальної активності в громадському екологічному русі.

У розвиток відповідних положень Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища” та Орхуської конвенції прийнято ряд інших законів та підзаконних нормативно-правових актів. Однак вони не забезпечують вичерпного, комплексного регулювання всіх практичних аспектів участі громадськості в діяльності з охорони довкілля. Це зумовлює необхідність подальшої конкретизації та вдосконалення правового регулювання відповідних відносин.

Важливим кроком на шляху вдосконалення законодавства із зазначених питань повинно стати включення до Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища” норми загального характеру про участь громадськості у прийнятті рішень з питань охорони довкілля та переліком основних форм, через які громадськість залучається до природоохоронної діяльності.

В галузі охорони навколишнього природного середовища найбільш ефективним є проведення місцевих референдумів, які охоплюють незначну територію та безпосередньо стосуються спільних екологічних інтересів населення певної території. Основною підставою проведення таких референдумів є виникнення ситуацій, впровадження об’єктів, які становлять реальну загрозу для довкілля та його компонентів і здоров’я та життя людей.

Потребують удосконалення і норми чинного законодавства, що регламентують питання громадського екологічного контролю. Обґрунтовується доцільність сформулювати статтю 36 Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища” наступним чином: “Громадський екологічний контроль здійснюється громадськими природоохоронними об’єднаннями та окремими громадянами в межах їхніх повноважень та прав, визначених законодавством. Спеціальними суб’єктами здійснення екологічного контролю виступають громадські інспектори в галузі охорони довкілля, які, крім загальних прав, що забезпечують участь

громадськості в діяльності з охорони довкілля, наділені додатковими правами контрольного характеру. Їх статус визначений Положенням про громадських інспекторів з охорони довкілля”. Доводиться необхідність удосконалення і діючого Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля. У ньому доцільно передбачити врахування пропозицій громадських природоохоронних об’єднань щодо кандидатур громадських інспекторів; заходи стимулювання та заохочення громадських інспекторів за сумлінне виконання покладених на них обов’язків; розширити спектр повноважень громадського інспектора, включивши в нього можливості використання тих засобів впливу, які повною мірою відповідають суті громадського інспектора як одного із суб’єктів громадськості.

Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області відповідно до Положення забезпечує реалізацію державної політики в галузі охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання та відтворення природних ресурсів, здійснює нормативно-правове регулювання, комплексне управління та екологічний контроль щодо охорони, використання та відтворення.

Контроль за дотриманням вимог екологічного законодавства здійснюють також інші спеціально уповноважені органи виконавчої влади: Державний комітет лісового господарства України (Держкомлісгосп), Державний комітет земельних ресурсів (Держкомзем), Державний комітет України з водного господарства (Держводгосп), Державний департамент рибного господарства Міністерства аграрної політики та ін.

Основними законодавчими актами в цій сфері є Закони України “Про охорону навколишнього природного середовища”, “Про екологічну експертизу”, “Про забезпечення санітарного і епідеміологічного благополуччя населення” і ряд інших. Разом з тим окремі аспекти природокористування і природоохоронної діяльності знаходять своє віддзеркалення у галузевому законодавстві (земельному, водному, лісовому, про надра, про тваринний світ і т. п.).

Кабінет Міністрів України координує роботу органів державного управління щодо загального природокористування, проведення природоохоронних заходів і реалізації значних екологічних програм державного і міжнародного значення через систему органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування.

У сфері природокористування і охорони навколишнього природного середовища застосовуються такі методи управління, як розпорядження, заборони і дозволи. Значне місце в діяльності природоохоронних органів має видача відповідних дозволів на використання природних ресурсів (ліцензування), узгодження тих або інших видів діяльності, рекомендації з раціонального використання і охорони навколишнього природного середовища.

Удосконалення системи управління і законодавчого регулювання у сфері охорони навколишнього середовища безпосередньо витікає з необхідності

виходу з екологічної кризи, в якій опинилася не тільки наша країна, але і вся світова спільнота в цілому.

Не викликає сумніву, що прийняття відповідних законодавчих і нормативних актів - це лише початок великої багатопланової роботи державних органів, громадських організацій, відповідних посадових осіб та окремих громадян з її втілення в життя.

15.3. Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства

Державний контроль за охороною навколишнього природного середовища та раціональним використанням природних ресурсів на Кіровоградщині здійснює Державна екологічна інспекція в Кіровоградській області.

З метою поліпшення екологічного стану та посилення державного контролю за дотриманням вимог чинного природоохоронного законодавства на території області в 2010 році Держекоінспекцією проведено 1547 перевірок. За виявлені порушення природоохоронного законодавства притягнуто до адміністративної відповідальності 2758 осіб. Накладено штрафів на суму 727,073 тис. грн., стягнуто – 651,916 тис. грн.

За збитки, нанесені державі в результаті порушення природоохоронного законодавства, пред'явлено 146 претензій та позовів на загальну суму 6300,139 тис. грн., стягнуто 115 претензій на суму 392,312 тис. грн.

Здійснено 48 призупинок об'єктів господарської діяльності, 20 матеріалів щодо грубого порушення природоохоронного законодавства передані до правоохоронних органів.

Крім перевірок природоохоронної діяльності суб'єктів господарювання, значну увагу інспекторський склад ДЕІ в області приділяв проведенню рейдів-перевірок з виявлення несанкціонованих сміттєзвалищ, порушень під час зберігання заборонених та непридатних до використання пестицидів і агрохімікатів, обстеження прибережних захисних смуг, водоохоронних зон водних об'єктів, додержання громадянами правил мисливства і рибальства, а також перевірок додержання вимог природоохоронного законодавства при експлуатації родовищ корисних копалин, зокрема підземних вод, додержання вимог установленого режиму на територіях і об'єктах природно-заповідного фонду.

У 2010 році в області організовано і проведено масові природоохоронні акції та операції: “Первоцвіт”, “Зелений паросток майбутнього”, “Нерест”, “Новорічна ялинка” тощо. Ці заходи здійснювались, як правило, із залученням працівників міліції, прокуратури, МОЗ та інших органів виконавчої влади, а також громадських інспекторів з охорони навколишнього природного середовища.

Основні показники роботи Держекоінспекції щодо додержання вимог природоохоронного законодавства наведені в таблиці 15.3.1.

**Державний контроль за додержанням вимог
природоохоронного законодавства**

Таблиця 15.3.1

№ з/п	Назва заходу	Одиниця виміру	Роки		
			2008	2009	2010
1	2	3	4	5	6
1.	Кількість перевірених об'єктів	од.	3016	2220	1547
2.	Складено актів перевірок	од.	3016	2286	1547
3.	Кількість складених протоколів про адміністративне правопорушення	од.	4134	3011	2862
4.	Притягнуто до адміністративної відповідальності	чол/грн.	4077 / 490527	2959 / 380341	2758 / 727073
5.	Стягнуто адміністративних штрафів	чол/грн.	3260 / 392269	2624 / 336124	2472 / 651916
6.	Пред'явлено претензійно-позовних матеріалів	од./грн.	195 / 1833429	139 / 5437205	146 / 6300139
7.	Стягнуто претензійно-позовними матеріалами накладених сум збитків	од./грн.	131 / 308683	122 / 428 425	115 / 392312
8.	Прийнято рішень про обмеження, тимчасову заборону (зупинення) господарської діяльності	од.	51	38	48
9.	Прийнято рішень про призупинення фінансування будівництва (реконструкції) об'єктів	од.	-	-	-
10.	Кількість дозволів, виданих на відновлення господарської діяльності та фінансування	од.	6	38	27
11.	Кількість об'єктів, на яких виявлено перевищення встановлених екологічних нормативів, дозволів або лімітів	од.	43	43	34
11.1	на спеціальне водокористування	од.	27	22	25
	у тому числі на скиди у водні об'єкти	од.	27	13	25
11.2	на викиди в атмосферне повітря	од.	16	14	9
11.3	на утворення та розміщення відходів	од.	-	7	-
12.	Внесено подань про припинення дії виданих дозволів	од.	-	3	-
13.	Кількість матеріалів про порушення, що містили ознаки злочину, переданих на розгляд у правоохоронні органи (прокуратури, внутрішніх справ, СБУ)	од.	17	17	20

15.4. Виконання цільових екологічних програм

У рамках виконання Національної програми екологічного оздоровлення басейну Дніпра та поліпшення якості питної води в області розроблена та затверджена рішенням обласної ради від 28 січня 2000 року № 115 (із змінами) обласна програма екологічного оздоровлення басейну Дніпра та поліпшення якості питної води у Кіровоградській області на 2000-2010 роки.

Основною метою програми є відновлення і забезпечення сталого функціонування екосистеми Дніпра, якісного водопостачання, екологічно безпечних умов життєдіяльності населення і господарської діяльності та захисту водних ресурсів від забруднення та виснаження. Програма має багатоцільовий характер.

Програмою передбачався комплекс будівельних, агротехнічних, лісомеліоративних та інших заходів, пов'язаних з будівництвом систем каналізації та очисних споруд у містах та селищах міського типу, що є основними забруднювачами водних ресурсів у басейні Дніпра. Реалізація цих заходів дозволить досягти рівноваги між шкідливим впливом на водні ресурси басейну Дніпра і здатністю їх до самовідтворення. Фінансування заходів даної програми передбачено як з державного, так і обласного бюджетів. У 2010 році на реалізацію заходів Програми витрачено 1305,8 тис. грн. Всього за період дії Програми використано коштів у сумі 50840,68 тис. грн.

Відповідно до Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки в області діє обласна програма формування національної екологічної мережі на території Кіровоградської області на 2003-2015 роки, затверджена рішенням обласної ради від 24 січня 2003 року № 141.

Головною метою Програми є збільшення площі земель області з природними ландшафтами, достатньої для збереження їх біологічного та ландшафтного різноманіття, формування їх територіальної єдиної системи. Формування екологічної мережі на території області передбачає розроблення і реалізацію комплексу організаційних, правових, економічних, наукових, природних та інших умов на основі загальноприйнятих міжнародних і державних методик і підходів. Так, за період дії Програми з обласного бюджету всього використано коштів у сумі 389,8 тис. грн., у тому числі 50,0 тис. грн. – протягом 2010 року. Кошти державного бюджету не використовувались.

Рішенням обласної ради від 19 квітня 2002 року № 314 затверджено програму екологічної реабілітації гірничодобувних районів Кіровоградської області на 2002-2010 роки, метою якої є здійснення комплексу організаційних і техніко-економічних заходів, спрямованих на загальне поліпшення екологічного стану гірничодобувних районів області. Всього за період дії Програми на реалізацію її першочергових заходів витрачено коштів у сумі 45476,27 тис. грн.

Для вирішення завдань, пов'язаних з отриманням об'єктивної інформації про стан довкілля, прогнозування його змін та прийняття на цій основі управлінських рішень місцевими органами виконавчої влади в області розроблена та затверджена рішенням обласної ради від 26 жовтня 2007 року № 330 “Обласна програма моніторингу довкілля Кіровоградської області на 2007-2010 роки”, яка визначає основні напрями дій та етапи робіт щодо створення обласної системи моніторингу довкілля.

Програмою передбачено впровадження системи заходів за пріоритетними напрямками:

- удосконалення мереж спостережень за станом складових довкілля;
- впровадження єдиної регіональної інформаційної мережі збору, обміну, обробки, збереження даних про стан довкілля та природоохоронну діяльність суб'єктів моніторингу;

- удосконалення системи управління охороною довкілля (на основі комплексної оцінки, моделювання, прогнозування стану довкілля);

- розробка та прийняття управлінських рішень у сфері охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів.

За період 2007-2010 років всього використано коштів у сумі 298,3 тис. грн. Кошти державного бюджету не використовувались.

Комплексна програма охорони навколишнього природного середовища Кіровоградської області на 2009-2012 роки, затверджена рішенням обласної ради від 25 вересня 2009 року №763, розроблена з метою забезпечення максимально ефективного використання та активізацію природного фактора, здорового способу життя кіровоградців. У рамках виконання програми профінансовано заходів та виконано робіт на загальну суму 8411,58 тис.грн.

15.5. Моніторинг навколишнього природного середовища

Одним із найважливіших напрямів досягнення сталого розвитку області є отримання об'єктивної інформації про стан довкілля, прогнозування його змін та прийняття на цій основі управлінських рішень місцевими органами виконавчої влади.

Система моніторингу довкілля є основною складовою природоохоронної політики, що забезпечує захист життєво важливих інтересів людини і суспільства, збереження природних екосистем. Пріоритетними завданнями цієї системи є надання інформації про стан навколишнього природного середовища органам державної влади та громадськості з метою відвернення кризових змін екологічного стану довкілля, а також запобігання надзвичайним екологічним ситуаціям.

Для вирішення цих завдань в області була розроблена та затверджена рішенням обласної ради від 26 жовтня 2007 року № 330 “Обласна програма моніторингу довкілля Кіровоградської області на 2007-2010 роки”, яка визначала основні напрями дій та етапи робіт щодо створення обласної

системи моніторингу довкілля з комплексом заходів, розрахунками вартості та терміном їх виконання.

Програмою передбачено впровадження системи заходів за пріоритетними напрямками:

- удосконалення мереж спостережень за станом складових довкілля;
- впровадження єдиної регіональної інформаційної мережі збору, обміну, обробки, збереження даних про стан довкілля та природоохоронну діяльність суб'єктів моніторингу;

- удосконалення системи управління охороною довкілля (на основі комплексної оцінки, моделювання, прогнозування стану довкілля);

- розробка та прийняття управлінських рішень у сфері охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів.

Спостереження за станом навколишнього природного середовища на території Кіровоградщини здійснюють держуправління охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області, Центр з гідрометеорології (здійснює спостереження за станом атмосферного повітря в 3 пунктах у м. Кіровограді та по одному в містах Олександрія та Світловодськ), обласна СЕС (здійснює контроль поверхневих вод у 5 пунктах по 37 показниках), центр “Облдержродючість” (проводить дослідження ґрунтів області на токсикологічні та радіологічні показники, а також на вміст важких металів), регіональний відділ комплексного використання водних ресурсів (здійснює контроль водних об'єктів у басейнах Південного Бугу та Дніпра), підприємства Головного управління житлово-комунального господарства ОДА та ДП “Центрукргеологія” (здійснює контроль якісного складу підземних вод на постах у м.Знам'янка, смт Олександрівка та селах Диківка, Оситняжка).

Виконання завдань Програми дозволило запобігти виникненню нових та більш швидкому розв'язанню існуючих екологічних проблем.

Система спостережень за станом довкілля

Таблиця 15.5.1

№ з/п	Суб'єкти моніторингу довкілля	Кількість точок спостережень, од.								
		атмосферне повітря	стаціонарні джерела викидів в атмосферне повітря	поверхневі води	джерела скидів зворотних вод у поверхневі води	морські води	джерела скидів зворотних вод у морські води	підземні води	джерела скидів зворотних вод у глибокі підземні водонесні горизонти	ґрунти
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Кіровоградська обласна СЕС	-	-	5	12	-	-	-	-	-
2	Кіровоградський центр “Облдержродючість”	-	-	-	-	-	-	-	-	24
3	Кіровоградський регіональний відділ комплексного	-	-	11	58	-	-	-	-	-

	використання водних ресурсів									
4	Управління житлово-комунального господарства Кіровоградської ОДА	-	-	9	11	-	-	-	-	-
5	Кіровоградський центр з метеорології	5	11	4	9	-	-	-	-	-
6	ДП "Центрукргеологія" (м.Черкаси)	-	-	-	-	-	-	8	-	-
7	Головне управління з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи	5	11	4	9	-	-	-	-	-
8	Кіровоградське обласне управління лісового господарства	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9	Управління земельних ресурсів в Кіровоградській області	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10	Управління водного господарства Кіровоградської ОДА	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11	Державна екологічна інспекція в Кіровоградській області	-	40	9	24	-	-	4	-	9

15.6. Державна екологічна експертиза

Нині в Україні діє розгалужена система нормативно-правових актів, які всебічно охоплюють питання охорони довкілля. Серед них державна екологічна експертиза є одним з вирішальних факторів ефективного управління в галузі природоохоронної діяльності. Вона є одним з найважливіших механізмів екологічної безпеки та ефективним важелем запобігання негативному впливу антропогенної діяльності на стан навколишнього природного середовища, оцінки ступеня екологічного ризику і безпеки запланованої діяльності.

Згідно з законодавством України екологічна експертиза – вид науково-практичної діяльності спеціально уповноважених державних органів, еколого-експертних формувань, що ґрунтується на екологічному дослідженні, аналізі та оцінці передпроектних, проектних та ін. матеріалів і об'єктів, реалізація і дія яких може негативно впливати на стан навколишнього природного

середовища. Експертиза спрямована на підготовку висновків про відповідність запланованої чи здійснюваної діяльності нормам і вимогам законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання і відтворення природних ресурсів, гарантування екологічної безпеки.

Еколого-експертна діяльність регламентується Законами України “Про охорону навколишнього природного середовища”, “Про екологічну експертизу”, постановами Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 року № 554 “Про перелік видів діяльності та об’єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку” та від 11 травня 2011 року № 560 “Про порядок затвердження Порядку затвердження проектів будівництва і проведення їх експертизи”, Державними будівельними нормами ДБН А.2.2-1-2003 “Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє природне середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд”.

Відповідно до цих законодавчих документів державна екологічна експертиза організовується і здійснюється спеціалізованими еколого-експертними підрозділами Мінприроди України та його територіальними органами, зокрема із залученням відповідних наукових організацій.

Основними функціями Держуправління охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області згідно з Положенням є організація і проведення державної екологічної експертизи, а саме :

- техніко-економічних обґрунтувань і розрахунків, проектів на будівництво та реконструкцію (розширення, технічне переозброєння) будь-якої господарської діяльності, пов’язаної із негативним впливом на стан навколишнього природного середовища, незалежно від форм власності та відомчої приналежності, в тому числі військового і оборонного призначення;
- усіх видів схем і програм розвитку народногосподарського комплексу, що мають обласне, міське, районне, або регіональне призначення;
- генеральних планів, проектів районного планування, проектів планування приміських і зелених зон міст, схем генпланів промислових вузлів, схем розміщення підприємств у промвузлах і промрайонах, схем впорядкування промислової забудови.

У 2010 році відділом державної екологічної експертизи проведено 52 державних екологічних експертизи проектної документації на будівництво (реконструкцію, технічне переоснащення) об’єктів різних галузей суспільного виробництва.

Із загальної кількості розглянутих проектних матеріалів 32 відносяться до видів діяльності та об’єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку та регламентуються положеннями постанови Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 року № 554 “Про перелік видів діяльності та об’єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку”.

Позитивних висновків видано 36, з них 18 – шляхом проведення додаткової державної екологічної експертизи за доопрацьованими проектними матеріалами.

Негативних висновків видано 16, що становить близько 30% від загальної кількості.

Основні тенденції, які спостерігались при проведенні державної екологічної експертизи наданих матеріалів за звітний період 2010 року:

- незначне зменшення кількості проектних матеріалів, наданих на екологічну експертизу, що пояснюється загальним станом економіки держави;

- зростання кількості об'єктів, які мають автономне джерело теплопостачання, в тому числі влаштування топкових та котелень на газовому паливі;

- встановлення резервних дизельних електростанцій для забезпечення аварійного електропостачання об'єктів (лікарень, банківських установ, автоматичних телефонних станцій та станцій мобільного зв'язку тощо);

- проведення реконструкції існуючих котелень із зменшенням існуючої теплової потужності та заміною морально застарілого котельного обладнання з значними викидами забруднюючих речовин в атмосферне повітря на сучасні котли, які мають діапазон регулювання температури води в системі опалення, низькі показники викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря, високі теплотехнічні і екологічні показники, що забезпечують надійність, економічність теплопостачання та економію пального.

Інформація про висновки державної екологічної експертизи стосовно планованої діяльності була розміщена і щомісячно поновлювалась на веб-сторінці Держуправління. Вона доступна для широкого загалу громадськості та спеціалістів споріднених державних і громадських організацій. Згідно зі ст. 10 Закону України “Про екологічну експертизу” підсумковий результат проведення експертизи був повідомлений через ЗМІ, в обласній газеті “Екологічний вісник Кіровоградщини” надано повний перелік об'єктів та результати їх розгляду.

За 2010 рік не було жодного випадку скасування або визнання висновків державної екологічної експертизи недійсними, їх відкликання чи оскарження в судовому, або іншому порядку.

У 2010 році Держуправлінням було продовжено практику обов'язкового врахування громадських інтересів при проектуванні і будівництві, особливо для еколого-небезпечних та резонансних об'єктів. Це досягається підготовкою та погодженням органами місцевого самоврядування Заяви про наміри, публікаціями у засобах масової інформації та наступним обговоренням тексту Заяви про екологічні наслідки. Широко застосовується практика надання негативної експертної оцінки з вимогою здійснення громадської екологічної експертизи або проведення громадських слухань та отримання їх позитивного результату, що виконується у відповідності до міжнародної Орхуської Конвенції, постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України. Силами Держуправління та за участю його фахівців було проведено низку громадських слухань з питань доцільності будівництва об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, зокрема розміщення автозаправних станцій, влаштування газозаправних пунктів та будівництва сміттєпереробного заводу в обласному центрі.

Всі об'єкти, що становлять підвищену екологічну небезпеку, попередньо проходили процедуру громадських слухань та громадських обговорень, повідомлення та розповсюдження тексту Заяви про екологічні наслідки планованої діяльності.

Еколого - експертна діяльність у 2010 році

Виконання робіт	Загальна кількість	Позитивно оцінено (шт.)	Повернуто на доопрацювання та оцінено негативно (шт.)	Повернуто на доопрацювання та оцінено негативно (% від загальної кількості)
1	2	3	4	5
Проведено експертиз передпроектної (ТЕО, ТЕР, ТЕД), проектної (проект, робочий проект) документації	52	36	16	30,77
Проведено експертиз документації із залученням наукових установ та спеціалізованих організацій	13	10	3	23,08
У рамках комплексної державної експертизи	24	14	10	41,67
У відокремленому порядку (самостійно)	28	22	6	21,43

1. Перелік проектів найзначніших об'єктів, які отримали позитивну оцінку :

1.1. Робочий проект реконструкції виробничого приміщення під механоскладальний цех по вул. Пацаєва, 19 у м. Кіровограді, дільниця хімічної обробки деталей. (Генеральний проектувальник – ВАТ “Проектно-вишукувальний інститут “Кіровоградагропроект”);

1.2. Робочий проект реконструкції виробничого комплексу ЗАТ “Оболонь” по вул. Героїв Сталінграда, 3/1 у м. Олександрія Кіровоградської області. Відділення лінії розливу напоїв у банки потужністю 18500 банок/год. (Генеральний проектувальник – ЗАТ “Оболонь” м. Київ, розробник ОВНС - ВАТ “Проектно-вишукувальний інститут “Кіровоградагропроект”);

1.3. Робочий проект улаштування дільниці утилізації відходів деревини на ЗАТ “НВП “Радій” по вул. Г. Сталінграда, 29 у м. Кіровограді.

(Генеральний проектувальник – ТОВ “Спецбудкомплекс” м. Київ, розробник ОВНС – НТЦ “Екобезпека” м. Кіровоград).

2. Перелік проектів найзначніших об’єктів, які повернуто на доопрацювання та оцінено негативно :

2.1. Робочий проект реконструкції ділянки гальваніки під збірне виробництво вузлів АПМ ВАТ “Гідросила” по вул. Братиславській, 5Б у м. Кіровограді. (Генеральний проектувальник - ВАТ “Проектно-вишукувальний інститут “Кіровоградагропроект”);

2.2. Робочий проект реконструкції елеватора ТОВ “ХПП Добронадіївське” із збільшенням місткості з 30 тис. тонн до 81 тис. тонн зерна, що розташований за адресою: Кіровоградська область, Олександрійський район, с. Добронадіївка, вул. Привокзальна, 59. (Генеральний проектувальник – ТОВ “Проектно-вишукувальний інститут “Полтавагропроект” м. Полтава, розробник ОВНС – НТЦ “Екобезпека” м. Кіровоград);

2.3. Робочий проект реконструкції колишньої контори автобази № 14 по вул. Вокзальній, 1/1 у смт Побузьке Голованівського району Кіровоградської області під цех з виробництва будівельних матеріалів з ПВХ. (Генеральний проектувальник - ВАТ “Проектно-вишукувальний інститут “Кіровоградагропроект”).

15.7. Економічні засади природокористування

15.7.1. Економічні механізми природоохоронної діяльності

Система управління природоохоронною діяльністю, яка була сформована в Україні протягом останніх трьох десятиріч, майже не змінювалася, лише тривало удосконалення механізму природоохоронної діяльності, порядку адміністрування еколого-економічних зборів.

Найважливішими функціональними елементами державної системи управління природоохоронною діяльністю є екологічні платежі, які включають збори за забруднення навколишнього природного середовища, що справляються за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними та пересувними джерелами забруднення, скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об’єкти та розміщення відходів, штрафи за адміністративні правопорушення в галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, позови (претензії) про відшкодування збитків і втрат, заподіяних у результаті порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області у 2010 році підприємствам, організаціям, установам області пред’явлено

екологічних платежів на загальну суму 8785,8 тис.грн., із них 8391,455 тис.грн. – збір за забруднення навколишнього природного середовища, 125,2 тис.грн. – штрафи за адміністративні правопорушення, 269,15 тис.грн – позови (претензії) про відшкодування збитків і витрат, заподіяних у результаті порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Структура пред'явлених екологічних платежів така:

50,2% (4410,9 тис.грн.) – частка зборів за викиди в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел;

8,4% (740,8 тис.грн.) – збори за скиди у водні об'єкти;

36,9% (3239,7 тис.грн.) – збори за розміщення відходів;

1,4% (125,2 тис.грн.) – штрафи за адміністративні правопорушення;

3,1% (269,1 тис.грн.) – платежі за відшкодування збитків, заподіяних порушенням природоохоронного законодавства.

Фактично сплачено екологічних платежів підприємствами, організаціями, установами області на загальну суму 7524,7 тис.грн., що становить 85,6% загальної пред'явленої суми платежів.

Вжиті протягом останніх років заходи дозволили суттєво збільшити надходження до бюджетів усіх рівнів від зборів за забруднення навколишнього природного середовища, розширивши фінансову базу для підтримки природоохоронної діяльності за рахунок Державного та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища (далі ФОНПС). Динаміка фактичних надходження коштів до ФОНПС місцевих бюджетів області за 2008-2010 роки наведена у таблиці 15.7.1.1 (за даними головного фінансового управління області).

Таблиця 15.7.1.1

Рік	Всього у місцеві фонди, тис.грн.	В тому числі:	
		обласний фонд, тис.грн.	сільські, селищні, міські фонди, тис.грн.
2008	3063,6	2188,3	875,3
2009	6621,8	4278,9	2342,9
2010	7342,0	5244,3	2097,7

Фактичні надходження коштів до фондів охорони навколишнього природного середовища місцевих бюджетів, 2008-2010 роки (за даними головного фінансового управління області).

15.7.2. Стан фінансування природоохоронної галузі

Фінансування видатків з бюджетів, у тому числі і природоохоронних заходів, визначається Бюджетним кодексом України, законом України про Державний бюджет на відповідний рік та рішеннями місцевих рад щодо відповідних бюджетів через включення природоохоронних заходів до відповідних державних і місцевих природоохоронних програм.

З Державного фонду охорони навколишнього природного середовища (спеціальний фонд Державного бюджету України) у 2010 році фінансування здійснювалося лише за бюджетною програмою “Поводження з відходами та небезпечними хімічними речовинами”. Області виділено кошти у сумі 4000,0 тис. грн. для проведення робіт із забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення, зберігання, оброблення та знешкодження непридатних до використання та заборонених до застосування хімічних засобів захисту рослин, які були повністю використані на перезатарення та вивезення з території Бобринецького та Олександрівського районів для подальшого знешкодження 177,590 тонн непридатних та заборонених до використання пестицидів та агрохімікатів.

Вагомим джерелом фінансування природоохоронних заходів крім Державного ФОНПС, є фонди охорони навколишнього природного середовища місцевих бюджетів області.

За даними Головного фінансового управління обласної державної адміністрації протягом 2010 року фактично використано 3103,4 тис.грн. коштів фондів усіх рівнів, із них з обласного ФОНПС – 2352,7 тис.грн., з міських, сільських, селищних – 750,7 тис.грн.

Рішенням Кіровоградської обласної ради “Про обласний бюджет на 2010 рік” (із внесенням протягом року змін до нього) затверджені видатки на загальну суму 4350,0 тис.грн. Фактично використано з обласного ФОНПС 2352,7 тис. грн., що на 1128,5 тис.грн. менше ніж у 2009 році (всього видатки 3481,2 тис.грн.)

Залишок невикористаних коштів у сумі 1586,3 тис.грн. повернуто до обласного бюджету з причини закінчення бюджетного року.

Кошти обласного ФОНПС спрямовувалися на здійснення таких природоохоронних заходів:

збереження та відтворення рослинного, тваринного світу та природно-заповідних територій області – 102,0 тис.грн;

відтворення водних ресурсів – 1910,2 тис.грн.;

заходи з поводження з непридатними до використання пестицидами та агрохімікатами – 51,0 тис.грн.;

визначення радононебезпечних регіонів області, надання наукових рекомендацій – 49,5 тис.грн.;

проведення Дня Довкілля – 220,0 тис.грн.;

заходи з пропаганди екологічних знань – 20,0 тис.грн.

Одним із вагомих чинників зменшення забруднення довкілля, збереження існуючих природних ресурсів є інвестування суб’єктів господарювання в охорону та раціональне використання природних ресурсів.

Загальні витрати підприємств, установ та організацій області на охорону навколишнього природного середовища у 2010 році становили 113,8 млн.грн., що на 27 млн.грн. більше ніж у минулому році.

Із загальних витрат на охорону навколишнього природного середовища 87,4 млн.грн – це поточні витрати, які здійснюються на підтримку (утримання та експлуатацію) об’єкта (основних засобів природоохоронного призначення)

в робочому стані та 26,4 млн.грн – капітальні інвестиції, які здійснюються з метою охорони навколишнього природного середовища на капітальний ремонт основних засобів.

Найбільш частка витрат на охорону навколишнього природного середовища у 2010 році зосереджена на підприємствах сфери добувної промисловості (46,3 млн.грн. або 40,7% від загальних обсягів по області), переробної промисловості (27,9 млн.грн. або 24,5%), транспорту та зв'язку (4,8 млн.грн., або 4,2%) та виробництва і розподілення електроенергії, газу та води (1,5 млн.грн. або 1,3%).

Найбільший обсяг капітальних інвестицій природоохоронного призначення припадає на підприємства м.Кіровограда – 18,9 млн.грн. (7,2% загальної суми по області), Петрівського - 12,8 млн.грн. (48,4%), Кіровоградського – 7,1 млн. грн. (26,7%) та Новомиргородського – 1,2 млн.грн. (4,5%) районів.

15.8. Стандартизація, метрологія у сфері охорони довкілля і природокористування

Реалізація державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища здійснюється шляхом проведення інструментально-лабораторних вимірювань при проведенні державного контролю за дотриманням суб'єктами господарювання правил, нормативів, стандартів у сфері охорони навколишнього природного середовища, умов виданих дозволів та за програмою регіонального моніторингу довкілля.

Інформація щодо чинних в Україні національних стандартів у сфері охорони навколишнього природного середовища публікується в щорічному виданні Держспоживстандарту України “Каталог нормативних документів”, міждержавних стандартів у щорічному покажчику “Міждержавні стандарти”.

Однією із важливих складових частин функціонування державної системи охорони довкілля та природокористування є забезпечення необхідної точності, єдності та достовірності вимірювань. Єдність вимірювань забезпечується шляхом передачі розмірів одиниць вимірювань від державних, вторинних та робочих еталонів, що входять до державної еталонної бази України, до робочих засобів вимірювальної техніки.

При створенні еталонної бази враховано потреби національної економіки та всіх сфер життєдіяльності держави, у тому числі потреби діяльності з охорони довкілля та природокористування.

З метою забезпечення єдності та необхідної точності вимірювань у галузях вимірювань створюються також державні стандартні зразки складу та властивостей речовин і матеріалів (ДСЗУ).

Державні стандартні зразки призначені в основному для контролю точності вимірювань та інших метрологічних цілей. Для забезпечення контролю параметрів радіаційної та хімічної обстановки, а також інших параметрів, у тому числі при контролі стану довкілля за вмістом важких металів, пестицидів, органічних і неорганічних токсикантів, за питомою

активністю природних радіонуклідів наразі можуть застосовуватися понад 750 типів державних стандартних зразків.

Відповідно ст. 20 Закону України “Про метрологію і метрологічну діяльність” контроль за станом навколишнього природного середовища відноситься до сфери державного метрологічного нагляду.

В Кіровоградській області підприємством, уповноваженим на проведення сертифікації систем управління навколишнім середовищем відповідно до вимог ISO 14001:2006 є Державне підприємство “Кіровоградській регіональний центр стандартизації, метрології та сертифікації” (ДП “Кіровоградстандартметрологія”).

За інформацією ДП “Кіровоградстандартметрологія” у 2010 році атестовано 24 санітарно-гігієнічні та екологічні лабораторії, проведено перевірки Знам’янського міського ВУВКГ та Світловодського водопровідного господарства ОКВП “Дніпро-Кіровоград”, на яких наявні лабораторії, що контролюють стан навколишнього природного середовища.

15.9. Дозвільна діяльність у сфері природокористування

Дозвільна система у сфері господарської діяльності регулюється Законом України “Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності”.

Цей Закон визначає правові та організаційні засади функціонування дозвільної системи у сфері господарської діяльності і встановлює порядок діяльності дозвільних органів, уповноважених видавати документи дозвільного характеру, та адміністраторів.

З метою забезпечення виконання вимог Законів України “Про відходи”, “Про охорону атмосферного повітря”, Водного кодексу України та постанови Кабінету Міністрів України від 21 травня 2009 року № 526 “Про заходи щодо упорядкування видачі документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності” держуправління в установленому порядку видає дозволи на спеціальне водокористування в разі використання води з водних об’єктів загальнодержавного значення, дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел, дозволи на розміщення відходів.

На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2001 року № 1655 “Про затвердження порядку ведення держобліку в галузі охорони атмосферного повітря” станом на 1 січня 2011 року на державному обліку перебувало 334 об’єкти, з яких взято на держоблік у 2010 році 54 об’єкт.

У відповідності до вимог постанови Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 року № 302 “Про затвердження Порядку проведення та оплати робіт, пов’язаних з видачею дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, обліку підприємств, установ, організацій та громадян – підприємців, які отримали такі дозволи” суб’єкти господарювання оформлюють дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Станом на 1 січня 2011 року видано 1376 дозволів на викиди забруднюючих речовин від стаціонарних джерел.

На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 3 серпня 1998 року № 1218 “Про затвердження Порядку розроблення, затвердження і перегляду лімітів на утворення та розміщення відходів” з 1689 суб’єктів господарювання, які включено до Переліку власників відходів, які повинні оформити дозволи на розміщення відходів на 2011 рік, 1223 суб’єкти отримали зазначений дозвільний документ.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 року № 321 “Про затвердження Порядку погодження та видачі дозволів на спеціальне водокористування та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992 року № 459”, суб’єкти господарювання, які здійснюють спеціальне водокористування (забір води з водних об’єктів із застосуванням споруд та технічних пристроїв, використання води та скидання у водні об’єкти зворотних вод), повинні оформляти дозволи на спеціальне водокористування.

З 1255 водокористувачів області, які перебувають на державному обліку у 203 відсутні дозвільні документи.

15.10. Екологічний аудит та екологічне страхування

Екологічний аудит можна віднести до функцій управління в галузі охорони довкілля, яка, як і функція екологічної експертизи, відбрунькувалася від екологічного контролю. Його започатковано в Україні з 2004 року з прийняттям Верховною Радою України Закону “Про екологічний аудит”. Цей закон визначає основні правові та організаційні засади здійснення екологічного аудиту і спрямований на підвищення екологічної обґрунтованості та ефективності діяльності суб’єктів господарювання.

Норми закони поширюються на всі суб’єкти господарювання, незалежно від форми власності та видів діяльності. Якщо правовим наслідком здійснення екологічного контролю є прийняття управлінських та інших рішень (зокрема, заборона екологічно некоректної діяльності, притягнення до відповідальності порушників, відкриття фінансування певної діяльності тощо), то екологічний аудит відіграє допоміжну роль при прийнятті рішень, причому не лише органами виконавчої влади чи місцевого самоврядування, а й юридичними чи фізичними особами, в першу чергу — суб’єктами господарювання, які замовляють екологічний аудит. Результати екологічного контролю (так само, як і екологічної експертизи) відкриті для громадськості, а результат екологічного аудиту є власністю його замовника, який і визначає режим такої інформації (за загальним правилом вона є конфіденційною).

Організація і здійснення еколого-аудиторської діяльності регулюються частинами 2.3 ст. 49 Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища”, Законом України “Про екологічний аудит” (2004), законодавчими актами, що регулюють види діяльності і сфери, в яких здійснюється обов’язковий екологічний аудит (зокрема приватизацію). Низку процедурних документів стосовно сертифікації екологічних аудиторів,

ведення Реєстру екологічних аудиторів та юридичних осіб, які мають право на здійснення екологічного аудиту, затверджено наказами Міністерства охорони навколишнього природного середовища. Екологічний аудит систем управління якістю довкілля регулюється також міжнародними стандартами. З 1 січня 1998 року в Україні, зокрема, адаптовані такі міжнародні стандарти: ДСТУ ISO 14010-97 “Настанови щодо здійснення екологічного аудиту. Загальні принципи”, ДСТУ ISO 14011-97 “Настанови щодо здійснення екологічного аудиту. Процедури аудиту. Аудит систем управління навколишнім середовищем”.

В Україні передбачено проведення екологічного аудиту як у добровільній, так і обов'язковій формі. Обов'язковий екологічний аудит здійснюється на замовлення зацікавлених органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування щодо об'єктів чи видів діяльності, які становлять підвищену екологічну небезпеку у таких випадках: банкрутство, приватизація, передача в концесію об'єктів комунальної чи державної власності, передача або придбання в державну чи комунальну власність; передача в довгострокову оренду об'єктів державної або комунальної власності; створення на основі об'єктів державної та комунальної власності спільних підприємств; екологічне страхування об'єктів; завершення дії угоди про розподіл продукції відповідно до закону; в інших випадках, передбачених законом.

Еколого-аудиторською діяльністю в Кіровоградській області займається одна організація – приватне підприємство “Екологічний кордон”. ПП “Екологічний кордон” внесено до Реєстру екологічних аудиторів та юридичних осіб, що мають право на здійснення екологічного аудиту, який ведеться Мінприроди України. У 2010 році не було жодного звернення на проведення екологічного аудиту та, відповідно, не укладались договори на його реалізацію.

Підприємства не зацікавлені у здійсненні превентивного контролю щодо відповідності їхньої діяльності вимогам природоохоронного законодавства. Одна з головних причин відсутності такої мотивації – це низькі розміри відшкодування заподіяних збитків унаслідок порушення природоохоронного законодавства, тобто немає серйозної мотивації суб'єктів господарювання до проведення добровільних екологічних аудитів.

Важливим важелем економічного стимулювання природоохоронних витрат є здійснення обов'язкового й добровільного державного та інших видів страхування громадян та їхнього майна і доходів підприємств на випадок шкоди, завданої внаслідок забруднення навколишнього середовища та погіршення якості природних ресурсів. Це визначено в Законі України “Про охорону навколишнього природного середовища”. Однак порядок і положення про екологічне страхування законодавством України остаточно не визначені.

Головне завдання екологічного страхування — компенсація страхувальникам збитків, що виникають унаслідок випадкового забруднення навколишнього природного середовища, додаткове фінансове забезпечення

екологічної безпеки при додержанні інтересів усіх сторін договору, зменшення платежів за забруднення.

15.12. Участь громадськості у процесі прийняття екологічно значущих рішень

Налагодження співпраці органів виконавчої влади та громадськості в області передусім залежить від удосконалення доступу громадськості до екологічної інформації. Поліпшення інформування про екологічні проблеми області надає громадськості можливість висловлювати свою занепокоєність та дозволяє органам виконавчої влади забезпечувати належним чином врахування таких інтересів громадськості при прийнятті відповідних рішень щодо покращення стану довкілля. В зв'язку з цим, Державним управлінням ОНПС в Кіровоградській області на базі обласної бібліотеки ім. Д.І.Чижевського створено постійно діючий Орхуський інформаційно-тренінговий центр держуправління, який призначений для інформування громадськості з основних питань охорони навколишнього природного середовища. Основною метою центру є:

- розширення участі громадськості у формуванні екологічної політики області, підготовці рішень, реалізація яких може вплинути на стан довкілля;
- підвищення інформованості широких кіл громадськості щодо стану навколишнього природного середовища України та Кіровоградської області;
- підтримка вільного обміну досвідом та інформацією у сфері збереження довкілля;
- сприяння екологічним громадським організаціям та зацікавленим суб'єктам у діяльності, спрямованій на збереження довкілля.

В Орхуському інформаційно-тренінговому центрі держуправління постійно проводяться заходи екологічного спрямування з громадськістю: круглі столи, семінари, книжкові виставки, конференції тощо.

Крім того, центр щороку поновлюється екологічними виданнями, які стають у пригоді шкільній та студентській молоді.

Реалізація умов Орхуської конвенції сприяла підвищенню ролі громадських екологічних рухів, збільшенню прихильників дієвих громадських організацій.

Громадськість області у 2010 році брала активну участь у покращенні довкілля на Кіровоградщині, а саме:

*Всеукраїнська екологічна ліга
(Кіровоградський обласний осередок)*

у 2010 році особливу увагу приділяла:

- **пропагандистській екологічній діяльності:** були проведені агітаційні заходи щодо залучення нових членів з метою створення нових осередків та налагодження відносин з активістами і ентузіастами, які небайдужі до екологічних проблем, а саме розповсюдження листівки агітаційного характеру серед студентів та молоді в навчальних закладах. В результаті були долучені нові члени, створений новий осередок (Маловисківський районний осередок);

- **співпраці з органами державної влади, місцевого самоврядування, іншими громадськими організаціями** щодо вирішення питання впровадження процедури проведення екологічного аудиту на промислових та екологічно небезпечних об'єктах Кіровоградської області;

- **участі в різноманітних публічних заходах:**

1. Участь разом з іншими громадськими організаціями в обговоренні та прийнятті рішень щодо радіоекологічної проблеми Кіровоградської області (Кіровоградська область – єдина в Україні уранодобувна провінція).

2. Участь у міжрегіональній екологічній конференції “Доступ до екологічної інформації”, м. Кіровоград. 3. Участь у міжнародному екологічному форумі “Довкілля 2010”, м. Київ 4. Участь в обговоренні за круглим столом “Екологічна освіта: головні вимоги часу”, м. Кіровоград.

- висвітленню діяльності робота в регіональних засобах масової інформації - в газетах: “Утренний город”, Інтернет-видання “Кіровоград.comments.ua” тощо

- практичній діяльності:

1. Контролювання діяльності стосовно зміни цільового призначення на територіях зелених зон міста та природно-заповідного фонду (відстоювання захисту від забудови торговельними комплексами скверу Слави, що розташований на території м. Кіровограда, на території якого є багаторічні зелені насадження і який являє собою історико-культурну пам’ятку).

2. Проведення моніторингу сільськогосподарських угідь по Кіровоградській області.

3. Ведення боротьби на основі звернень громадян, із захисту прав на безпечне проживання в с. Вільне Кіровоградського району, де розташований птахокомплекс ВАТ “Кіровський”, що здійснює негативний вплив на навколишнє природне середовище.

4. Відстоювання права на безпечне середовище мешкання та представлення інтересів мешканців 101-го мікрорайону міста Кіровоград в місцевих та державних контролюючих органах і органах управління щодо спричинення негативного впливу на людське здоров'я від викидів у навколишнє природне середовище ЗАТ “Креатив” та ЗАТ “Завод модифікованих жирів”.

- **роботі наукової ради:** Участь у міжнародних конкурсах, грантах: в конкурсі “Залучення громадськості до процесу вдосконалення правових актів” від міжнародного фонду “Відродження” за темою “Розробка пропозицій вдосконалення правових актів щодо впровадження процедури екологічного аудиту в Україні” (цей проект був підтриманий і нині реалізується). В конкурсі “Земля-женин” від французького фонду Ів Роше в Україні за темою “Лісний оазис серед міських масивів”.

Дитяча екологічна громадська організація „ФЛОРА”

є неприбутковою, неполітичною, нерелігійною та неурядовою організацією, що була створена в центрі України у місті Кіровограді в 2000 році як обласна організація з метою підтримки дітей та молоді у їхньому прагненні змінити себе та навколишній світ на краще.

Місія організації – Діти повинні бути щасливими!

Мета та завдання організації: Соціальний захист дітей та молоді; вирішення питань виховання та освіти; екологічне виховання дітей та молоді, сприяння поширенню правових знань та підвищення правової культури, захист законних соціальних та інших інтересів своїх членів, пропаганда демократичних і загально - людських цінностей, формування активної громадянської позиції у підлітків та молоді, підтримка євро інтеграційних устремлінь України, пропагування європейських цінностей серед дітей та молоді.

ДЕГО “ФЛОРА” є дієвою структурою, що має згуртовану команду, чітку стратегію, розроблені плани роботи, систему моніторингу й оцінки своєї діяльності.

У 2010 році особливу увагу було приділено “Розробці наукового обґрунтування на створення Кам’янобрідського ландшафтного заказника та доопрацювання наукових обґрунтувань заказників “Гардова” та “Гренівський”. Мета проекту: надання консультаційних послуг відповідно до технічного завдання, яке включало:

1. Проведення польового дослідження на території, яка планується для створення Кам’янобрідського ландшафтного заказника, підготовка наукового обґрунтування на його створення та відповідних картографічних матеріалів.

2. Проведення польового дослідження на територіях запланованих заказників “Гардова” та “Гренівський” для збору додаткової інформації щодо природної цінності цих ділянок та доопрацювання наявних наукових обґрунтувань щодо їх створення та відповідних картографічних матеріалів.

3. Оформлення належним чином та передача наукових обґрунтувань для створення заказників “Кам’янобрідський”, “Гардова” та “Гренівський” в Ульяновському районі та картографічних матеріалів до них.

Результат проекту позитивний, адже досліджено Кам’янобрідський ландшафтний заказник та розроблено наукове обґрунтування на створення Кам’янобрідського ландшафтного заказника, наукові обґрунтування заказників “Гардова” та “Гренівський”.

*Обласний дитячо-юнацький
екологічний центр “Ексампей”*

У 2010 році робота проводилась у рамках Всеукраїнської інноваційної педагогічної діяльності. Особливу увагу було приділено:

1. Всеукраїнському проекту впровадження щорічних наукових практик учнівської молоді України на базі 12 науково-дослідних установ АР Крим (започаткований ОДЮЕЦ “Ексампей”, Національним центром аерокосмічної освіти молоді України, м. Дніпропетровськ, СЮН, м. Ялта). За третій рік роботи в проекті оздоровлено 185 дітей з різних регіонів України, підготовлено 150 наукових робіт та проектів захисту довкілля для Малої Академії Наук.

2. Започаткуванню Всеукраїнського проекту підготовки учнівської молоді України до зустрічі з інопланетянами ОДЮЕЦ “Ексампей”, м. Кіровоград і НЦАКОМ України, м. Дніпропетровськ. В процесі підготовки проекту написано 16 проектів захисту довкілля і наукових робіт. 16 дітей нагороджено Дипломами Міжнародної конференції-конкурсу з аерокосмічної освіти молоді України “Зоряний шлях” за успіхи у роботі астрофізичної секції НЦАКОМ України.

3. Проведенню на Кіровоградщині до “Дня довкілля”, до “Дня охорони навколишнього природного середовища” традиційних заходів - конференцій, акцій, конкурсів з екологічної освіти молоді. Червоною ниткою в роботі ексампейців була акція “Прибери куточок раю” спрямована на закладання традиційних туристичних маршрутів для зеленого туризму.

Діти ОДЮЕЦ “Ексампею” звернулися до Управління культури, туризму і спорту облдержадміністрації для сприяння наведенню порядку в заповідних і проєктованих маршрутах. В створенні карти зеленого туризму дітям активно допомагали районні органи влади Компаніївського, Кіровоградського, Ульяновського, Бобринецького районів.

Вихованцями ОДЮЕЦ “Ексампея” зроблено перевірку 14 заказників місцевого і загальнодержавного значення, в яких разом з і при підтримці районних екологічних інспекторів було наведено чистоту, проведено благоустрій території, відновлені вказівники.

У співпраці з туристичними фірмами “Інтурист” та “Мелодія-тур” започатковано 18 традиційних туристських маршрутів (екологічних стежок), які на сьогодні працюють. Більшість з них розрахована на учнівську молодь.

За 2010 рік, крім місцевих туристів, було прийнято туристів з Дніпропетровська, Ялти, Казахстану, Росії та областей України: Миколаївської, Київської, Черкаської, Херсонської, Рівненської, Вінницької.

Діяльність ОДЮЕЦ “Ексампей” постійно висвітлювалась в обласних засобах масової інформації, на обласному радіо, телебаченні на Всеукраїнському телеканалі “1+1”, Всеукраїнському науково-популярному журналі “Паросток” тощо.

Взаємодія із засобами масової інформації та зв'язки з громадськістю

Таблиця 15.12.1

Показники	Одиниця виміру	2008 рік	2009 рік	2010 рік
1. Інформаційно-просвітницькі заходи, у тому числі із залученням:				
періодичних видань	од.	16	14	14
телебачення	од.	15	29	17
радіомовлення	од.	4	25	30
мережі Інтернет (Інтернет-повідомлень)	од.	30	69	72
виставкових заходів	од.	4	4	4
2. Консультації з громадськістю, у тому числі:				
громадські слухання	од.	3	3	3
круглі столи	од.	4	4	8
зустрічі з громадськістю	од.	39	15	43
семінари	од.	5	5	2
громадська приймальня (кількість відвідувачів)	од.	40	131	142
Інтернет-конференції	од.	-	-	-
Інтерактивне спілкування (теле-радіо-діалоги)	од.	2	-	-
3. Робота Орхуських інформаційних центрів, у тому числі:				
семінари тематичні	од.	1	2	2

семінари-навчання	од.	2	2	1
конференції	од.	5	4	8
засідання робочих груп	од.	2	2	32
засідання громадської ради	од.	2	1	2

15.12.1. Діяльність громадських екологічних організацій

Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області підтримує постійний зв'язок з екологічними громадськими організаціями природоохоронного спрямування, які переймаються питаннями контролю виконання державними органами влади вимог Орхуської конвенції, розробки державних, обласних програм та нормативно-правових актів, захисту прав громадян, експертизи нового будівництва та реконструкції, збереження водних об'єктів, здійснення природоохоронних та освітнянських екологічних заходів, конкурсів, виставок, конференцій тощо. В Кіровоградській області 21 організація природоохоронного спрямування. Щорічно держуправлінням спільно з громадськими екологічними організаціями проводяться загальнонаціональні та регіональні природоохоронні акції "До чистих джерел", "День довкілля", "Не рубай ялинку", "Первоцвіт" та інші, а також проводяться семінари, конференції, ексовиставки зо проблем екології землі, чистої води, повітря. Екологічні виставки постійно функціонують на базі обласних бібліотек ім. Д.І.Чижевського та ім. О.М.Бойченка. Проведені заходи природоохоронного характеру постійно висвітлюються в обласних та місцевих засобах масової інформації: радіо, телебаченні, газетах, Веб-сайтах.

Громадські організації, що діють на території області (загальнодержавні, місцеві)

Таблиця 15.12.1.1

№ з/п	Назва організацій	Юридична адреса	Організації, включені до складу громадської ради при територіальному органі спецпідрозділі Мінприроди
1	2	3	4
1	Крайова організація екологічної асоціації "Зелений світ"	м. Кіровоград, вул. Леніна, 26, кімн. 18	Крайова організація екологічної асоціації "Зелений світ"
2	Дитяча екологічна громадська організація "Флора"	м. Кіровоград, вул. Пугачова, 2	-
3	Молодіжна екологічна спілка Кіровоградщини	м. Кіровоград, вул. Новгородська, 66,	-

		кв.2	
4	Кіровоградський обласний дитячий екологічний центр “Екземпей” при Кіровоградському колегіумі	м. Кіровоград, вул. Володарського, 25	Кіровоградський обласний дитячий екологічний центр “Екземпей” при Кіровоградському колегіумі
5	Кіровоградська обласна громадська організація “Екологічний щит”	м. Кіровоград, вул. Тимірязєва, 84,	Кіровоградська обласна громадська організація “Екологічний щит”
6	Кіровоградський обласний громадський еколого-експертний центр “Довкілля”	м. Кіровоград, вул. Держинського, 42	Кіровоградський обласний громадський еколого-експертний центр “Довкілля”
7	Кіровоградська обласна організація “Молодіжна екологічна громадська асоціація “Екосвіт”	м. Кіровоград, пров. Театральний, 8	Кіровоградська обласна організація “Молодіжна екологічна громадська асоціація “Екосвіт”
8	Громадська організація „Союз соціально – екологічного захисту”	м. Кіровоград, вул. Червонозорівська, 23-г, кв.16	-
9	Кіровоградська обласна громадська організація „Екологія та соціальний захист”	Бобринецький район, с. Дібрівка, вул. Тельмана,15	-
10	Незалежна громадська організація “Український екологічний фонд сприяння ЮНЕСКО”	м. Кіровоград, вул. Острівська, 2 корп.2	-
11	Кіровоградський місцевий осередок Всеукраїнської екологічної громадської організації “Мама-86”	м. Кіровоград, вул. Курганна, 36/18	-
12	Новгородківська районна громадська організація “Екологічний дитячо-юнацький центр “Паросток”	Новгородківський район, с. Петрокорбівка, вул. Миру, 2	-
13	Гайворонська районна громадська організація “Екологія та соціальний захист”	м. Гайворон, вул. Воровського, 35, кв. 18	-
14	Громадська організація ”Об’єднання відтворення та захисту навколишнього середовища “Водяне”	Долинський район, с.Кірове, вул. Леніна, 206	-
15	Новоархангельська районна організація “Зелений світ”	сmt. Новоархангельськ, вул. Чекістів, 4	-

16	Знам'янський міський осередок "Зелений світ"	м. Знам'янка, вул. Чкалова, 32	Знам'янський міський осередок "Зелений світ"
17	Знам'янська міська громадська організація "Союз – Чорнобиль"	м. Знам'янка, вул. Жовтнева, 14, кв.28	-
18	Екологія та соціальний захист Бобринецького району	м. Бобринець, вул. Гагаріна, 9	-
19	Мар'янівська місцева громадська організація природоохоронного напрямку "Судак"	м. Бобринець, вул. Першотравнева, 8	-
20	Громадська організація "Екологія та Соціальний захист м.Ульяновка"	Ульяновський район, м. Ульяновка, вул. Тітова, 25	-

15.12.2. Діяльність громадських рад, об'єднань, тематичних робочих груп і мереж

Підтвердженням тісної співпраці між держуправлінням та громадськими організаціями Кіровоградської області є створення Громадської ради екологічних неурядових організацій при Державному управлінні охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області.

Громадська рада є постійно діючим колегіальним виборним консультативно - дорадчим органом, утвореним для забезпечення участі громадян в управлінні державними справами, здійснення громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади, налагодження ефективної взаємодії під час формування та реалізації державної політики.

Основними завданнями Громадської ради є:

- сприяння реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами з питань, що стосуються довкілля;
- участь у формуванні та реалізації екологічної політики та підтримка громадських ініціатив щодо цього процесу;
- сприяння інтеграції екологічної політики до інших складових державного розвитку, як основної передумови переходу держави до збалансованого розвитку;
- участь у контролі щодо врахування органами виконавчої влади громадської думки у процесі підготовки, прийняття та виконання рішень з питань, що стосуються довкілля;
- сприяння заходам просвіти та екологічної освіти;
- участь в обговоренні проектів нормативно-правових актів у сфері охорони довкілля, природокористування та формування громадських ініціатив щодо вдосконалення і розвитку природоохоронного законодавства.

До громадських організацій екологічного спрямування в Кіровоградській області відносяться: обласна організація Українського

товариства охорони природи, Кіровоградська обласна та Кіровоградська міська, Знам'янська, Світловодська міські організації “Зелений світ”, Світловодський клуб Партії зелених України, обласна молодіжна організація “Екорух”, обласна громадська організація “Екологічний щит”, обласний дитячий екоцентр “Ексампей” при Кіровоградському колегіумі, Кіровоградський обласний громадський еколого-експертний центр “Довкілля” та ін. З ними налагоджено тісний зв'язок, проводяться спільні засідання держуправління і Громадської ради та громадські слухання. Голова Громадської ради екологічних неурядових організацій при держуправлінні - Погрібний Віктор Олексійович, який є також головою обласної асоціації “Зелений світ”.

Найбільш актуальними питаннями, які розглядалися на засіданнях Громадської ради у 2010 році, були: “Права людини у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів (земля, вода, атмосферне повітря)”; “Зменшення розорюваності земель у Кіровоградській області”; “Заліснення Кіровоградської області”; “Ознайомлення з новим положенням Громадської ради, пропозиції щодо удосконалення роботи ради” тощо.

Засідання та заходи, які проводяться з членами Громадської ради та з представниками природоохоронних організацій, постійно висвітлюються на Веб - сайтах Держуправління ОНПС в Кіровоградській області за адресою: <http://kirecolog.kr.ua/> та обласної бібліотеки ім. Д.І.Чижевського в розділі Орхуський інформаційно-тренінговий центр за адресою: <http://library.kr.ua/>, в газеті “Екологічний вісник Кіровоградщини”.

15.13. Екологічна освіта та інформування

Екологічна освіта розглядається сьогодні як один з найпотужніших засобів, що може забезпечити зміну ставлення людини і суспільства до навколишнього середовища з руйнівного, споживацького на дбайливе, бережливе, і зрештою – відповідальне. Формування екологічної культури особистості - досить складний, різнобічний та довготривалий процес, який включає: оволодіння особистістю знаннями про природу і вплив господарської діяльності на неї; осмислення та оцінку одержаної інформації і, як результат, безпосередню дію у довкіллі, спрямовану на його охорону.

Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області спільними зусиллями з вищими навчальними закладами, загальноосвітніми школами, дошкільними установами та природоохоронними організаціями спрямовують свою роботу на формування в суспільстві екологічно грамотної особистості. Тому, що саме екологічнообізнана, культурна людина, здатна розв'язувати глобальні екологічні проблеми. Екологічно грамотну людину відрізняє передусім морально-ціннісне ставлення до природи і до людей, почуття особистої відповідальності за стан навколишнього середовища і емоційна чуйність,

практична участь у відродженні порушеної рівноваги між людиною і природою.

В області екологічне виховання дітей дошкільного віку в дитячих установах здійснюється згідно з програмою “Я у світі”. В загальноосвітніх навчальних закладах викладаються спецкурси курси “Основи екології” та “Охорона природи”, а в класах біолого-хімічного профілю викладаються факультативи з екологічної тематики.

Основними напрямками організаційно-масової роботи в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах області є еколого-натуралістична діяльність, природоохоронна та науково-дослідницька робота, народна творчість, масово-розважальна та оздоровча діяльність тощо.

Активісти еколого-натуралістичної справи роблять вирішальний внесок у формування екологічної свідомості, екологічного інтелекту, практичних навичок у спілкування з природою.

Таких закладів у Кіровоградській області у 2010 році функціонувало чотири: Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, Світловодська міська станція юних натуралістів, Новоархангельська районна станція юних натуралістів, Гайворонське навчально-виховне об'єднання “Станція юних техніків – станція юних натуралістів”.

Найбільша кількість дітей залучається до екологічної роботи саме через масові заходи: конкурси, тематичні тижні, місячники, акції, інтелектуальні ігри, вікторини, тематичні та оглядові екскурсії та експедиційні походи, тематичні виставки, які проводяться в більшості загальноосвітніх і позашкільних закладів області. Завдяки доступній і цікавій формі проведення масові заходи сприяють вихованню екологічної культури учнів, побудові гармонійних стосунків з природою. Всього у 2010 році працювало 227 гуртків і творчих об'єднань учнів, в яких отримували позашкільну освіту 3567 школярів.

В Кіровоградській області діють три вищі навчальні заклади, в яких викладаються природоохоронні дисципліни:

1. Кіровоградський державний педагогічний університет імені В.Винниченка:

Курс “Основи екології” викладається на всіх факультетах університету, а на 4 і 5 курсах читається спеціальний курс “Загальна екологія і біосферологія”, “Охорона природи”.

На природничо-географічному та інших факультетах університету розробляється і запроваджується низка методів неформальної екологічної освіти студентів, викладається курс “Екологія”.

Для належного наукового і методичного забезпечення викладання природничих дисциплін, в тому числі екології та охорони природи, створена і функціонує кафедра біології, на базі якої з метою організації систематичних фундаментальних екологічних досліджень створено науково-дослідну лабораторію екології степу. Співробітниками цієї лабораторії виявлено, досліджено і описано природні об'єкти і території, вивчено їх

природоохоронний статус і включено до переліку природно-заповідних територій Кіровоградської області.

2. Кіровоградський Національний технічний університет:

З 1993 року університет веде підготовку екологів. Кафедра “Екологія та охорона навколишнього середовища” випускає бакалаврів, спеціалістів-екологів, магістрів з екології; на кафедрі ведуться науково-дослідні роботи з моніторингу навколишнього середовища, розробки альтернативних видів енергетики (використання вітрової енергії), екології р. Інгул, розробки обладнання для охорони навколишнього середовища.

3. Державна льотна академія України:

У 2006 році вивчення дисципліни “Основи екології” проводились на кафедрі авіаційної метрології. У відповідності з програмою курсанти вивчають витоки екологічних проблем та варіанти їх вирішення, виконують розрахунки викидів шкідливих речовин відпрацьованих газів авіаційних двигунів в атмосферу .

З метою пропаганди і поширення екологічних знань та методів вирішення покращення стану довкілля, підвищення рівня екологічної свідомості на базі загальноосвітніх навчальних закладів, технікумів, вищих навчальних закладів області започатковано з січня 2011 року фахівцями держуправління проведення екологічних уроків, лекцій, курсів, конкурсів, конференції на теми: “Жити в гармонії з природою”, “Про уранодобувну промисловість та її вплив на довкілля і здоров’я населення”, “Про роботу Орхуського інформаційно-тренінгового центру в Кіровоградській області”, “Полезахисні лісові насадження”, “Шкільний конкурс екологічних агітбригад” тощо.

Для інформування громадськості про екологічний стан і проблеми області, а також висвітлення пріоритетів державної екологічної політики в області та виконання положень Орхуської конвенції про право громадськості на вільний доступ до інформації екологічного спрямування, держуправління постійно і плідно співпрацює з обласними та місцевими засобами масової інформації: газетами “Народне слово”, “Кіровоградська правда”, “Україна - Центр”, “Колос”, “Новгородківські вісті”, “Вісник Голованівщини”, “Трудова слава” та іншими. Крім того, матеріали про реалізацію державної екологічної політики в регіоні висвітлюються на обласних та районних радіо і телебаченні. З 2007 року Державним управлінням охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області започатковано газету “Екологічний вісник Кіровоградщини”, яка виходить щомісяця, протягом 2010 року випущено 12 номерів.

Державним управлінням ОНПС в Кіровоградській області для забезпечення додержання прав громадян на отримання достовірної екологічної інформації щомісячно проводяться планові і оперативні висвітлення через засоби масової інформації засідань колегій - 4, нарад - 26, проведено науково-практичних конференцій - 1, конференцій - 3, семінарів - 4 , засідань – 32, ексовиставок - 2, зустрічей з учнівською та студентською молоддю - 17. У 2010 році в газетах області розміщено 127 публікацій екологічного спрямування та

прозвучало 30 виступів на радіо; 17 на телебаченні; відбулось 9 круглих столів, 15 зустрічей з громадськістю.

У 2010 році від Міністерства ОНПС України отримано екологічну літературу: “Це моя Україна” 2,3 томм, друге видання “Червоної книги України” рослинний світ, 1996 року та третє видання “Червоної книги України” (рослинний та тваринний світ), яку держуправління презентувало та розповсюдило серед громадських екологічних організацій Кіровоградської області.

Крім того держуправління плідно співпрацює з ТОВ “Видавництво “Престиж Медіа Інформ”, ТОВ “Український видавничий консорціум”, ТОВ “Український центр міжнародних виставок, конференцій та форумів”, для яких підготовлено та розміщено статті у всеукраїнські видавництва на тему: “Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття”, в міжнародному екологічному виданні - Збалансований (сталий) розвиток України - пріоритети національної політики, статтю “Екологія Кіровоградщини” для участі у загальноукраїнській - громадській акції “Екологія, довкілля та природокористування в Україні”, статтю “Екологічний стан регіону ”, для загальноукраїнської програми - “Екологія та природні багатства України 2010”.

Всі заходи природоохоронного характеру розміщуються на Веб-сайтах держуправління за адресою: <http://kirecolog.kr.ua/> та Міприроди України <http://www.menr.gov.ua/>

ВИСНОВКИ

Використання природних ресурсів і пов'язане з ним відповідне навантаження на навколишнє природне середовище – це та сфера людської діяльності, яка визначає широке коло соціальних, економічних та екологічних проблем. Особливо актуальними вони є сьогодні, оскільки раціональне природокористування і збереження довкілля – ті важливі чинники, що в умовах вичерпання ресурсів і погіршення екологічного стану навколишнього середовища можуть сприяти запобіганню подальшій деградації середовища проживання людини, динамічному розвитку економіки області і задоволенню соціальних потреб.

Основними чинниками та критеріями для визначення найважливіших проблем є інформація з моніторингу – довкілля, щодо водних ресурсів, стану атмосферного повітря, земельних ресурсів та радіаційного стану на території області.

Серед найважливіших екологічних проблем, характерних для нашого регіону, необхідно відзначити такі:

- а) утворення та накопичення пестицидів та агрохімікатів;
- б) вплив урано-добувного комплексу на довкілля;
- в) незадовільний стан, зношеність каналізаційних очисних споруд;
- г) поводження з твердими побутовими відходами;
- д) низький показник заповідності області.

Аналіз найважливіших екологічних проблем Кіровоградщини показує, що їх вирішення потребує виконання заходів на різних рівнях:

Проблеми загальнодержавного значення.

Однією з найважливіших проблем в області залишається накопичення великої кількості непридатних та заборонених до використання пестицидів та проблема їх утилізації і знешкодження.

З метою вирішення проблеми за бюджетною програмою Державного фонду охорони навколишнього природного середовища 2401250 “Поводження з відходами та небезпечними хімічними речовинами”, відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 січня 2010 року № 154-р (із змінами від 4 жовтня 2010 року № 1931-р), Кіровоградській області виділено кошти у сумі 4000,0 тис. грн. для проведення робіт із забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення, зберігання, оброблення та знешкодження непридатних до використання та заборонених до застосування хімічних засобів захисту рослин. Кошти використані в повному обсязі.

З обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у 2010 році виділено кошти на загальну суму 346,0 тис. грн. на заходи з поводження з непридатними до використання хімічними засобами захисту рослин на території Кіровоградської області.

Всього протягом 2010 року перезатарено 212,080 тонн непридатних та заборонених до використання пестицидів та агрохімікатів, з них вивезено за межі області для подальшого знешкодження за межами України 190,700 тонн.

Нагромадження значної кількості небезпечних відходів видобутку урану та відходів переробки уранових руд призвело до значної деградації земельних ресурсів, забруднення атмосферного повітря, підземних і поверхневих вод. На забезпечення повноцінного життєвого середовища населення регіону видобування уранової сировини, зменшення шкідливого впливу чинників техногенного характеру на природне середовище спрямована Державна програма забезпечення сталого розвитку регіону видобування та первинної переробки уранової сировини на 2006-2030 роки, яка була затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2004 року № 1691. Відповідно до цієї програми сталий розвиток регіону видобування та первинної переробки уранової руди передбачає створення повноцінного життєвого середовища для сучасного та наступних поколінь на основі його соціально, економічно та екологічно збалансованого розвитку, шляхом раціонального використання ресурсів (природних, трудових, виробничих), технологічного переоснащення і реструктуризації підприємств, поліпшення умов проживання, відпочинку та оздоровлення, збереження і збагачення природного різноманіття та культурної спадщини.

Для мінімізації впливу урану на довкілля та стабілізації екологічної ситуації в зоні виробничої діяльності уранодобувних підприємств необхідно виконання заходів:

- створення системи комплексного моніторингу, яка забезпечуватиме центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування систематичною та оперативною інформацією про стан навколишнього природного середовища і радіаційну ситуацію в області;

- екологічна реабілітація території Інгульської шахти; впровадження технології переробки та утилізації відвалів гірничих порід від видобування уранової руди;

- удосконалення системи радіаційного моніторингу НПС в зоні спостереження Інгульської шахти (постійний моніторинг вмісту в атмосферному повітрі радону та його продуктів розпаду, потужності МЕД, виміри ПРН в ґрунті, сільгосппродуктах);

- будівництво системи збору та очистки зливових стоків навколо промайданчика шахти "Північна";

- рекультивация забруднених природними радіонуклідами земель на території СЗЗ;

- заходи щодо попередження пиління відкритих пляжів на хвостосховищі.

Проблеми місцевого значення.

З метою підвищення якості поверхневих і підземних вод, у тому числі шляхом будівництва, реконструкції та модернізації систем водовідведення за рахунок впровадження нових прогресивних технологій для очистки промислових, господарсько-побутових стічних вод у 2010 році освоєно

2324,388 тис.грн. коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища. Кошти спрямовувалися на виконання першочергових природоохоронних заходів:

на реконструкцію очисних споруд у м.Новомиргороді та смт Компаніївці;

на будівництво станції біологічної очистки стоків у смт Петрово Петрівського району Кіровоградської області.

Основним фактором забруднення земельних ресурсів області, який негативно впливає на загальний стан навколишнього природного середовища, є утворення та накопичення різних видів промислових та побутових відходів.

Відходи при накопиченні є джерелом суттєвої екологічної небезпеки та соціальної напруги. Відсутність на території області технології переробки первинної сировини і матеріалів призводить до утворення значної кількості відходів. Всі ці фактори викликали необхідність будівництва сміттєпереробного заводу на території області, що дасть змогу зменшити негативний вплив на стан здоров'я населення та техногенне навантаження на навколишнє природне середовище.

На сучасному етапі головним стратегічними завданням держуправління в заповідній сфері є збереження біорізноманіття, організація об'єктів природно-заповідного фонду. Протягом 2010 року досягнуто певних результативних показників. Фахівцями держуправління підготовлено матеріали на розширення мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду та рішеннями сесії обласної ради створено (оголошено) 9 нових територій природно-заповідного фонду місцевого значення загальною площею 1104,59 га.

Мережа природно-заповідного фонду області становить 197 заповідних територій та об'єктів загальною площею 36940,15 га, з них 26 природно-заповідних територій та об'єктів мають статус загальнодержавного значення, 171 територія - місцевого значення. Показник заповідності Кіровоградської області (відношення площі природно-заповідного фонду до території області) складає 1,5%.

Держуправління працює над перспективним планом заповідання територій, яким у 2011 році передбачено створення нових територій природно-заповідного фонду загальною площею близько 50 тис. га земель.

Вирішення зазначених проблем потребує переосмислення людством шляхів подальшого розвитку. Для нашого регіону і для України в цілому це завдання є пріоритетним, йому мають бути підпорядковані державна екологічна політика та господарська діяльність.

Шановний, читачу! Всі ми живемо на одній планеті, і забруднюючи природу, ми шкодимо, у першу чергу, собі та своїм нащадкам. Тому зробимо хоча б один крок до покращення стану довкілля, зробимо навколишнє середовище кращим і надалі не забуватимемо про його охорону та збереження природних скарбів. Саме від нас залежить наше майбутнє!